

संत समाज

श्री स्वामिनारायण गुरुकुल राजकोट.

અનુક્રમ

૧. ધર્મ.....	1	૨૬.મનડું રંગાયા વિના.....	26
૨. સંત સમાગમ.....	2	૨૭.આર્થિક કબજાયાત.....	27
૩. પ્રભુ ભજવા.....	3	૨૮.જીવનનું સરવૈયુ	28
૪. સત્સંગ સુધા.....	4	૨૯.સંગ.....	29
૫. નિષ્ઠાવાન સત્સંગી.....	5	૩૦.દિવાળીનો સંદેશ.....	30
૬. ક્ષણભંગુર જીવન.....	6	૩૧.સાંસારિક સુખો.....	31
૭. સંસ્કૃતિના સ્થંભો.....	7	૩૨.જાગૃતિનો સમય આવી ગયો છે..	32
૮. વૈરાગ્યમાં વિધન ઘણાં.....	8	૩૩.સિનેમા.....	33
૯. મનુષ્ય જન્મનો હેતુ.....	9	૩૪.સત્સંગની શોભા.....	34
૧૦.ગુરુ અને શિષ્યના પ્રકાર.....	10	૩૫.છેટે જવું હોય તે વહેલા જાગજો.	36
૧૧.મોટાની મરજીમાં રાજી રહેવું.....	11	૩૬.જીવન સંધ્યાને કિનારે.....	38
૧૨.સત્સંગનો ખપ.....	12	૩૭.વાણી વિવેક.....	40
૧૩.સંપ.....	13	૩૮.આજ્ઞા.....	42
૧૪.આળસ.....	14	૩૯.કુસંગથી સાવધાન.....	44
૧૫.ક્રોધના કાંટા.....	15	૪૦.....તો મહારાજ રાજી થશે.....	45
૧૬.મોટાને માફ ને નાનાને સાફ.....	16	૪૧.વિષયથી વિરક્તિ.....	46
૧૭.મીંઢી આવળનું સેવન.....	17	૪૨.જે સહે તે જ રહે	47
૧૮.વચનમાં વળગી રહેવું.....	18	૪૩.વચન-રહસ્ય.....	48
૧૯.ક્રોધનો આવેશ ને અસર.....	19	૪૪.વ્યસન મુક્તિ.....	50
૨૦.નિંદાથી બચીએ.....	20	૪૫.જીવન જીવવાની કળા.....	52
૨૧.નમે તે પ્રભુને ગમે.....	21	૪૬.નમ્રતા.....	54
૨૨.સંગ શુદ્ધિ	22	૪૭.સંતાનોએ શીખવા જેવું, વૃદ્ધોએ વિચારવા જેવું.....	56
૨૩.મૂકો ગમતું મનનું.....	23	૪૮.સદ્બોધ.....	58
૨૪.અદેખાઈના અનર્થો	24	૪૯.ભગવાનને ભજી લેવા.....	59
૨૫.સદ્વર્તનનો સંપ્રદાય.....	25	૫૦.મનનીય મણકા.....	60

સુખ અને શાંતિનું મુળ ધર્મ છે. હરકોઈ માણસ સુખ-શાંતિ ને આબાદીની ઇચ્છા કરે પણ મળે ક્યાંથી એ વિચારતો નથી.

આજે માણસને પાપમાં રાચી રહેવું છે અને પુન્યના ફળની આશા રાખવી છે, એ કેમ બને ? આજે જીવનમાં ધર્મને સ્થાને ધનની પ્રતિષ્ઠા વધતી જાય છે. વાણી, વર્તન, વિચાર એ વિલાસ તરફ ઢળતા જાય છે. હૈયામાં વાત્સલ્યતાના વહેણ સુકાતા જાય છે. વેર-ઝેરના પવન ફૂંકાતા જાય છે. પાપના પરિબળો વધતા જાય છે. તેમાં શાંતિ કે આબાદી મળે ખરી ? સૌની ફરીયાદ છે કે સુખ મળતું નથી. સુખ જોઈતું હોય તો જીવનમાં ધર્મ લાવવો જોઈએ.

જીવનમાં ધર્મ ન હોય તો બહારની કોઈ ચીજ શાંતિ આપી શકે નહિ. ધન પાછળ દોડવું, વિલાસ વચ્ચે વિહરવું, ઇન્દ્રિયો-મનને ગમે તે ખાવું, એશ-આરામ ભોગ વિલાસમાં જીવવું એ કોઈ માનવ જીવનની મહત્તા નથી. આવું જીવન તો પશુ-પંખી પણ જીવી જાણે છે.

મોતી બહુ કિંમતી ગણાય છે પણ જો તેમાં પાણી હોય તો. તેમ જીવનમાં ધર્મ હોય તો જ તેની કિંમત ગણાય. જે માણસ ધર્મને આશરી શકે છે, એ જ માનવી માનવતાના કામ કરી શકે છે અને એમના જ કામો દિર્ઘકાળ સુધી ચાલુ રહી શકે છે. જીવનમાં માણસાઈ આવી જાય તો જ માણસની કિંમત છે.

પૈસા એ દરેક બાબતનો ઉકેલ નથી. જો પૈસાને જોરે જ બધું કામ ચાલતું હોય તો શ્રીમંતોના જીવનમાં સદા શાંતિ હોય. ધર્મ વિના શ્રીમંતોના જીવન ભડકે બળી રહ્યા હોય તેવું દેખાય છે. અઢળક પૈસો હોય પણ ધર્મ નહિ હોય તો જીવન ઉદ્ધત-સ્વછંદી-અસંયમી અને અશાંતિથી ભરપૂર બની જશે. હોળી તો બાર મહિનામાં એકવાર હોય છે. આજે ધર્મ વિના બારેય મહિના હોળી હોય છે. પરિણામે માણસાઈના દીવડા બુઝાઈ ગયા છે. નહિ તો આવા કરૂણ દશ્યો જોવા મળે ખરાં ?

ધર્મથી જીવનમાં અપૂર્વ શાંતિ મળે છે. શાંતિ સારા જીવનથી જ મળે છે. માટે ધર્મ સૌ પ્રથમ સારા બનવાનું શીખવે છે. જે સમાજમાં માનવી રહે છે, ત્યાં સજ્જનતાપૂર્વક કેમ જીવવું તે ધર્મ શીખવે છે. પ્રપંચ, કાવાદાવા, દગા-ફટકા, વિશ્વાસઘાત વગેરે કરવાની ધર્મ ના પાડે છે. આ દુર્ગુણો દુર થાય પછી જ જીવનમાં શાંતિ આવે છે.

બધા સુખ-શાંતિનું મુળ ધર્મ છે. શરીરમાં સર્વ અવયવ સારા હોય પણ જો એક નાક ન હોય તો તે શરીર ખરાબ લાગે છે. તેમ બધા ગુણો સંપાદન કર્યા હોય પણ એક ધર્મ ન હોય તો તે બધા ગુણો નકામા છે. પાપી પુરૂષોના પાપોને બાળી નાખનાર, કર્મને બાળનાર ને મોક્ષને આપનાર આ પૃથ્વીમાં ધર્મને તુલ્ય બીજું કોઈ સાધન નથી.

સંત સમાગમ

દેશ, કાળ, ક્રિયા, સંગ, શાસ્ત્ર, મંત્ર, ધ્યાન ને દિક્ષા આ બધામાં શ્રીજી મહારાજે સંગને મુખ્ય કહ્યો છે. બધા જ અવળા હોય પણ જો સંગ સારાનો થાય તો બધા સવળાં થઈ જાય.

સમાગમ કરે તેનો સંગ જરૂર લાગે. જેમ પાણી લાગે કે લૂ લાગે તો માણસ અનરવો થઈ જાય. માંદો થયો એટલે એની હલન ચલનની ચેષ્ટા મંદ થઈ જાય. તેમ સાચા સંતનો સંગ લાગે તો જગતને રસ્તે ઇંદ્રીયો માંદી થઈ જાય. સંગ લાગે એટલે અવયવ ફરી જાય. તેનું પરિણામ એ આવે કે કામાદિક દોષ ન મૂકવા હોય તોય મૂકાઈ જાય ને દોષ મૂકવા હોય ને જો ઉતરતાનો સંગ થાય તો મુળગા દોષ વધે.

દશ મણના પાણા સાથે એક મણ વજનનું લાકડું બાંધીએ તો પાણો લાકડાને બુડાડે અને દશ મણના લાકડા સાથે એક મણ પાણો બાંધીએ તો પાણાને લાકડું તારી દે. તેમ સંગમાં પણ ભેદ છે. ઉતરતાનો સંગ ડૂબાડે અને સારાનો સંગ તારે. પ્રથમ એકાંતિકમાં જીવ જોડવો. પછી એ સાધુ તો ભગવાનમાં રહેતા હોય તે ભગવાનના ગુણ સાધુમાં આવે અને તે સાધુના ગુણ સમાગમ કરનારામાં આવે.

દશ હજાર રૂપિયા મંદિરમાં આવીને ખર્ચે તેના કરતા મંદિરના રોટલા ખાઈને સાધુ સમાગમ કરે તે અધિક છે. એકથી લાખ રૂપિયા ખર્ચે તો પણ સમાગમ વિના અજ્ઞાન ટળે નહિ. ને વાવરે તેનું ફળ થાય અને ઐશ્વર્યને પામે પણ કસર ટળે નહિ. બાર મહિનામાં એક મહિનો સંતોની વાતો ન સાંભળે તેનો સત્સંગ જરૂર ઘટી જાય.

સમાગમ તો અવશ્યપણે કરી લેવો પણ કેવળ સ્ત્રી, છોકરામાં બંધાઈ રહેવું નહિ. પંદર દિવસ વરસાદ થાય ત્યારે ધરતી પલળે તેમ સમાગમ ઝાઝો કરે ત્યારે અંતર પલળે. જેમ ઘરમાં રોજ સાવરણી ન ફરે તો ધૂળ કે કચરો જમા થાય તેમ નિરંતર સમાગમ ન હોય તો અંતઃકરણ બગડી જાય અને આપણો સત્સંગ ચૂંથાઈ જાય માટે શ્રીજી મહારાજે કહ્યું છે નિરંતર સંત સમાગમ કરવો.

સંત સમાગમ બરાબર રાખશે તેનો સત્સંગ બરાબર રહેશે. સમાગમ નહિ કરે તેને જરૂર કુસંગનો પાશ લાગી જવાનો. પછી તો શોભાના ગાંઠીયા જેવા સત્સંગી થઈ જવાય.

સાચા સંતની વાતો તો જાદુ છે, તે સાંભળે તે ગાંડો થઈ જાય છે. ગાંડો તે શું ? તો જગત ખોટું થઈ જાય પછી તેને કોણ ડાહ્યો કહે ? તેથી જ ગોડીના પદમાં કહ્યું છે 'સંત સમાગમ કીજે હો નિશદિન સંત સમાગમ કીજે.'

પ્રભુ ભજવા

ભાગ્યનો ભંડાર ખુલ્યો છે. પ્રગટ પુરુષોત્તમ નારાયણને પામ્યા છીએ. માટે સર્વ ક્રિયા ભગવાન પરાયણ કરી મેલવી. કથાવાર્તા, સત્શાસ્ત્રોનું વ્યસન રાખવું. જો ન રાખે તો બુદ્ધિમાં જાડયતા આવી જાય. વાઘરીના ખોરડામાં ખાતર ન પડે ને શાહુકારના ઘરમાં પડે. તેમ જેની પાસે ભગવાન હોય ત્યાં માયા વિઘ્ન કરવા આવે છે. ને બીજા તો માયાના જ છે. માટે જેને પ્રભુ ભજવા તેને બીજું આલોચન ન કરવું. જેને પદાર્થનું આલોચન થાય તેને ભગવાનનું ન થાય. ચારેય બાજુ ધન, સ્ત્રી અને ખાવું એની જ વાતો થાય છે. પણ પ્રભુ ભજ્યાની તો કોઈને ખબર જ નથી. જે જીવ સાચા સંતની નોરમાં રહેતા હશે તેને જ ભગવાનની કોરનું દંઢ થાય.

પ્રભુ ભજવા તેને કોઈને પૂછવું નહિ ને સથવારો ગોતવા રહેવું નહિ. ભજન, સ્મરણ તથા કીર્તન લઈને મંડી પડવું. ગોવાળ હોય તે ઢોરને વાળીવાળીને નોરમાં રાખે છે તેમ ઈન્દ્રીયો ઢોર જેવા છે. તેને વાળીવાળીને ભગવાનની આજ્ઞામાં રાખવા, ભગવાનના સ્વરૂપમાં જોડવા.

વહેવાર તો ટળી જાશે ને રૂપિયા જાતા રહેશે, માટે ખબરદાર થઈને પ્રભુ ભજી લેવા. ખરેખરા નિયમ રાખશે તેનું પાઠરૂં રહેશે. ગૃહસ્થ હોય તેને વહેવાર પ્રધાન થઈ જાય ને ત્યાગી હોય તે પદાર્થમાં બંધાઈ જાય, માટે ગમે તેવો સારો હોય પણ ઉતરતાનો સંગ મળે તો ઉતરી જાય. સમજણ હોય તો વધતા વધતા વધી જવાય ને સમજણ ન હોય તો ઘટતા ઘટતા ઘટી જવાય. જોયામાં, ખાધામાં, સાંભળ્યામાં જેટલું વચન લોપાશે તેટલું દુઃખ આવશે.

આ દેહનું તો ઠેકાણું નથી. ઘડીકમાં માંદુ થઈ જાય. બહુ સંપત્તિ મળે તો અહમ્ ભરાઈ જાય, માટે આપણે પ્રભુ ભજવાનો આદર કર્યો છે તેમાં હજારો વિઘ્ન આવે તેને ઓળખવા. આ સત્સંગમાં ભગવાન ઓળખાયા તેને અજવાણું છે. વિમુખને તો સદાય અંધારું છે. સાચા શુરા હોય તે કોઈના દોર્યા દોરાય નહિ, માયાનું બળ અપાર છે.

દેહભાવ ઓછો કરીને ભગવાન ભજવા તો બધું લેખે લાગે. આ જીવ તો દેહનો ગોલો છે તે દેહની સેવા કરે છે. ભગવાન પાસે પણ દેહની રક્ષા કરાવે છે અને ભગવાનને દેહની સેવામાં રાખે છે. પ્રહ્લાદે દેહની રક્ષા ન માગી. શ્રીજી મહારાજને આવા નિષ્કામ ભક્ત અતિ વહાલા છે.

સો કામ મૂકીને ખાવું. હજાર કામ મૂકીને નાહવું. લાખ કામ મૂકીને દાન આપવું અને કરોડ કામ મૂકીને હરિને ભજવા.

સત્સંગ સુધા

આ મનુષ્ય દેહ અતિ દુર્લભ છે. આધારાનંદ સ્વામીના ગ્રંથમાં લખ્યું છે, સો જન્મ સુધી બ્રહ્મચર્ય પાળ્યું હોય ત્યાર પછી તેના ફળરૂપે આ માનવદેહ મળ્યો છે. સત્સંગ ઓળખાયો છે. આપણા ભાગ્યનો પાર નથી. હવે જો આ દેહ કરીને ભક્તિ ન સધાણી, ધર્મ ન સધાણો, ઉપાસના, વૈરાગ્ય ન સધાયો તો આ દેહની સેવા તે વરોણ્ય ગાયની સેવા કર્યા જેવું છે. કેમ જે દૂધ તો મળે નહિ ને છાણ ચુંથવું-વાળવું પડે.

સત્સંગના નિયમો સુદૃઢ થઈને પાળવા. મોરલી વાગે ત્યારે મોટા નાગ હોય તે તણાઈને આવે, પૈડકા હોય તે પડ્યા પડ્યા વળ ખાતા હોય તેમ ભગવાનના ખરેખરા ભક્ત હોય તે કથા-વાર્તા-નિયમ-ચેષ્ટામાં આવ્યા વિના રહે નહિ. ઢીલા ઢીલા હોય તેને ખેદેય ન થાય જે આપણે નુકસાનીમાં ગયા !

કપાળમાં ટીલું ને સત્સંગમાં ઢીલું એવો સત્સંગ આપણને ઠેઠ પુગાડે નહિ. માટે આપણે સૌએ તપાસ કરતા રહેવું જે આપણે શું કરવા આવ્યા છીએ અને શું થાય છે ? તો વધ્યા-ઘટ્યાની ખબર પડે.

સર્વોપરી ભગવાન મળ્યાનો કેફ રાખવો. “સુતારનું મન બાવળે” એ ન્યાયે ભગવાન સંભારવા. રાજસભાવ ને કુસંગમાં ખેચાવું નહિ. સત્સંગમાં ગરીબ ને ગરજુ થઈને રહેવું. ભગવાન ભજવા તેને કોઈની સાથે વેર બાંધવું નહિ. કથા, વાર્તા, ભજન, ભક્તિમાં આળસ આવવા દેવી નહિ. સત્સંગ સભામાં ગરજુ થઈને હાજરી આપવી. ધર્મ પાળ્યામાં માન રાખવું નહીં. કોઈ આંટી આવે તો નમી દેવું. રાગદ્વેષથી પર થવા પ્રયાસ કરવો. ભગવાન કે સંત મનગમતું મુકાવે તોય સરૂ આવવા દેવું નહિ. આ દેહના સુખ સારૂ ભગવાનની આજ્ઞાને ઘસારો લાગવા દેવો નહિ. સત્સંગનો ભીડો સહન કરવો. ભગવાનના ભક્ત પાસે જાતુ કરી દેતા શીખવું. તો સત્સંગ કરવામાં શાંતિ રહેશે. નિર્વાસનિક થઈને ભગવાનને પામવું છે એ ધ્યેય ચુકાવું ન જોઈએ.

ગંગા પાપ હરે છે. ચંદ્ર તાપને હરે છે. કલ્પતરૂ દરિદ્રતાને હરે છે. પરંતુ સાધુ સમાગમ પાપ, તાપ અને દરિદ્રતા ત્રણોને હરે છે.

પૈસો મળ્યો નહિ. છોકરું થયું નહિ એમ કહીને લોકોની આંખમાંથી આંસુની નદીઓ ચાલી જાય છે. પણ મને ભગવાન મળ્યા નહીં, ભગવાનના ચરણમાં ભક્તિ થઈ નહિ કહીને કોઈ માણસ આંખમાંથી આંસુનું એક ટીપું પણ પાડે છે ?

નિષ્ઠાવાન સત્સંગી

ભૂદેવોને સત્સંગ રાખવો કઠણ છે. ગામ કંડોરણામાં દવે જેઠો મહારાજ શુરવીર સત્સંગી હતા. ગામ ધોરાજીમાં એક વૈષ્ણવે ભાગવતની કથા વાંચવા જેઠા મહારાજને બોલાવેલા. પ્રથમ દિવસે કથા કરી. બીજે દિવસે યજમાને વક્તાને કહ્યું. “હે જેઠા મહારાજ ! તમે કાંઈ જાણ્યું ? કાલથી આજે અડધુંય માણસ કથામાં નથી આવ્યું તે શા માટે ? તમને ખબર છે ?” તો કહે “ના,” યજમાને કહ્યું, “તમે સત્સંગી છો ને તિલક ચાંદલો ને કંઠી રાખ્યા છે તે જોઈ કોઈ આવશે નહિ. હવે હું તમને કહુ તેમ કરો તો તમને પૈસાની પ્રાપ્તિ થશે. તમે કંઠી કાઢી નાખો, તિલક ચાંદલો ભુંસી નાખો.” જેઠા મહારાજ કહે, “તમે શું બોલ્યા ? કંઠી તિલક તો શિરને સાટે રાખ્યા છે. કોઈ કથા સાંભળવા આવે તોય ભલે ને ન આવે તોય ભલે. મારે એનું કાંઈ નથી. મલકમાં બ્રાહ્મણ ક્યાં ઓછા હતા તે તમે મને અહીં બોલાવી લાવ્યા ?” ચાલુ કથાએ જેઠા મહારાજ પોથી સંકેલીને ઘર તરફ રવાના જ થઈ ગયા. ઘણું સમજાવ્યા પણ પાછા ન વળ્યા તે ન જ વળ્યા. ને કંઠી, તિલક, ચાંદલો છોડ્યા નહિ.

આપણને તો આર્થિક અલ્પ લાભ મળે તો ભગવાનની આજ્ઞાઓને વટાવી નાખીએ. ઘણા સત્સંગીઓ લસણ, ડુંગળીના ભાવ બહુ મળે એટલે પોતાના ખેતરમાં વાવતા હોય. કેટલાક શ્રીમંત સત્સંગીઓ ફાઇવ સ્ટાર જેવી હોટલનો ધંધો મોટી કમાણી માટે કરે. દેશી-વિદેશીઓ માટે દારૂ, માંસ, ઈંડાની વ્યવસ્થા પણ રાખે. પાછો ધર્માદો કાઢીને પોતાને મોટા સત્સંગી કહેવડાવે. ઉપરની બાબત ઢીલા-પોચા સત્સંગીઓએ વિચારવા જેવી છે. થવું તો નિષ્ઠાવાન શુદ્ધ સત્સંગી થવું. ધર્મની બાબતમાં ક્યાંય પોલ રહી જાય તેવા સત્સંગી ન થાવું.

નાનાં નાનાં છોકરાઓ ઘરમાં એકલા બેઠા બેઠા પોતાની મેળે ઢીંગલીની સાથે રમ્યા કરે અને કાંઈ બીજી ચિંતા રાખે નહિ. પણ જેવી તેમની મા આવે તેવા જ બધાં ઢીંગલી ફેંકી દઈ ‘મા ! મા !’ કરી તેની પાસે દોડી જાય. તમે પણ અત્યારે ધન, માન, યશ એવી એવી ઢીંગલીઓ લઈને દુનિયામાં બેફિકર બનીને સુખેથી રમ્યા કરો છો. કોઈ જાતની બીક કે ચિંતા રાખતા નથી. પણ જો ભગવાનના તમને એકવાર પણ દર્શન થાય તો, તમને ધન, માન, યશ વગેરે સારાં લાગશે નહિ; તે બધાં ફેંકી દઈને તમે ભગવાન પાસે દોડી જશો.

ક્ષણભંગુર જીવન.....

સૂર્ય ઊગતો હોય ત્યારે આથમવાનાં ઝંધારા દેખાતા નથી. કારણકે ચડતા ક્રમમાં હોય છે. બપોર પછી આથમણે નમે ત્યારે અસ્તાચળ તરફ આગળ વધે. ત્યારે ચઢતો ક્રમ પુરો થાય ને અસ્ત ક્રમ આગળ વધે. બાળપણમાં, યુવાનીમાં મૃત્યુક્રમ દેખાતો નથી. જીવનની બપોર પચાસ વટાવી જાય એટલે આવે, અને પછીના વર્ષો અસ્તાચળ તરફ ગતિ કરે. પછી એને ભવિષ્ય ભવકારી લાગે, અને ભૂતકાળના જ સ્મરણો મીઠાં લાગે.

દુર્લભ મનુષ્ય જન્મ મળ્યો. આ દેહે ભગવાનને પામી જવું એ જ ખરું કરવાનું છે. 'મા-નવી' એટલે નવી નવી માને પેટે જન્મ લે માટે માનવી. માનવી થયા પછી માનવ બનવાનું છે. આ જીવે જ્યાં જ્યાં જન્મ ધર્યા ત્યાં ત્યાં આહાર નીદ્રા, ભય અને મૈથુનમાં જ આવરદા કાઢી નાખી. મનમાં મનસુબા કરે, આટલું કામ બાકી છે એ પૂરું થઈ જાય પછી કાંઈ નવું કરવું નથી. પણ એમ પૂરું નહિ થાય. અને થશે તો નવું ઊભું જ હશે. એક કરે ત્યાં બે ઊભા હશે. એમાંથી નવરો જ ન થાય. બાર મહિનાનું વરસ છે. અધિક મહિનો આવે તોય કોઈનું કામ પૂર્ણ થયું નથી.

આમને આમ આયુષ્ય આખું જાય છે અને મોત આવીને ઊભું રહે છે. કાળ એમ નહિ જાણે કે ભાઈને આટલું કામ અધુરું છે. કોર્ટની તારીખ છે. એકનો એક છોકરો હજુ નાનો છે. મોટી પેઢીના માલિક છે એને કેમ લઈ જવાં ? એ તો વાઘરી જેમ વાડામાંથી પાકેલા ચીભડાને તોડી લે છે તેમ કાળ ટાણું આવે કોઈને છોડતો નથી. આ જીવે જ્યાં જ્યાં જન્મ ધર્યા હશે, ત્યાં પાપ કરીને પેટ ભર્યા હશે. નહિંતર ભવાવટીમાં ભટકતો ન હોત. હવે પુન્યે પેટ ભરવા. આ જીવ તો કાળાંતરનો રખડતો આવ્યો છે. કોઈ વખતે ભગવાન ભજ્યાં નથી પણ આ વખતે સુંદર યોગ આવ્યો છે. હવે ચૂક્યા તો રહી જવાશે.

ઉત્તમ કુળમાં જન્મ આવ્યો. તીર્થ માત્રમાં ફરી જુઓ આવા સાધુ, આવી રીત, આવા નિયમ ક્યાંય જોવા નહિ મળે. આ ફેરે રહી ગયા એને છૂટવાનો વારો ક્યાંથી આવે ?

આ જીવને બધું કરવું સારું લાગે પણ સત્સંગ સારો ન લાગે, સંબંધીને ઘેર પંદર દિવસ રખડી આવે, સાધુ પાસે એક દિવસેય આવે નહિ. સમૈયે જવું હોય તો ન જવાય, ભવાયા-ટી.વી. જોવા જવાય.

અનાજ કડવું નથી પણ માંદાને જરૂર કડવું લાગે. તેમ જેને પૂર્વના પાપ આડા ફેરે તેને સત્સંગ કડવો લાગે. ગામનાં ઓટલે બેસાય પણ મંદિરે ન જવાય,

“તુલસી પૂર્વ કે પાપ સે હરિકૃપા ન સોહાત
જૈસે જવર કે જોરસે, ભોજન કી રુચી જાત”

સંસ્કૃતિના સ્થંભો

ભારતીય સંસ્કૃતિના સ્થંભો તરીકે ગુરુઓનું સ્થાન મહત્ત્વનું છે. સંસ્કૃતિનું રક્ષણ અને પોષણ અનાદિકાળથી ગુરુઓ જ કરતા આવ્યા છે.

પ્રાચીન તપોવનમાં ગુરુ-શિષ્યો ત્રિવિધ સ્નાન દ્વારા તનની ગંદકી, મનની મલિનતા અને બુદ્ધિની જડતા દૂર કરતા. પરિણામે તપોવનનું વાતાવરણ સ્નેહ સૌરભથી સદા મહેકતું રહેતું.

ગુરુનું ગૌરવ કરવામાં શિષ્ય આનંદ અનુભવતો. તો શિષ્યનો વિકાસ કરવામાં ગુરુ સદા મોખરે રહેતાં.

જીવનનાં લપસણા પ્રવાહો વચ્ચે જે સ્થિર ઉભો રહી શકે તે ગુરુ.

કનકના ઝગમગાટથી અંજાતો નથી, કાંતાના નેત્રકટાક્ષથી બંધાતો નથી, કીર્તિનો પવન-વંટોળિયો જેને વિચલિત કરી શકતો નથી તે જ સાચો ગુરુ.

સાચો ગુરુ જડતાથી સેંકડો યોજન દૂર હોય છે. એટલું જ નહીં પોતાની આજુબાજુ એકઠી થયેલી જમાતની જડતાને જડમૂળથી ઉખેડી શકે તે જ ગુરુ, પ્રભુના દિલમાં સ્થાન પામી શકે.

સાચો ગુરુ પોતે ટટાર રહી અન્યને દઢ રાખી શકે છે. પોતે અણનમ અને નિર્ભિક રહી અન્યને દઢ ને નિર્ભિક કરી શકે છે; તે જ સાચો ગુરુ છે.

સાચા સદ્ગુરુ સદા વિમલ એટલે નિષ્પાપ અને સ્થિર રહે છે. લોકોની શ્રદ્ધાનું કેન્દ્ર બની ગયેલા હોય છે. ગુરુજનોને સૌ અનુસરે છે. તેને સાવધાન રહેવું પડે છે. કોઈનું કાંડા ઘડિયાળ બગડે તો તે પોતે જ ટાઇમચુક થાય છે પરંતુ ઊંચા ચડેલા ટાવરના ઘડિયાળ બગડે તો હજારો માણસો ઊંઘે રવાડે ચડી જાય. જેની સાથે સૌ જીવનનું ઘડિયાળ મેળવતા હોય એ સદ્ગુરુ કેટલી શ્રદ્ધાના કેન્દ્ર સમા હોય ?

સાચા ગુરુ સર્વના વિકાસમાં સહાયરૂપ બને છે. આવા ગુરુઓ સર્વભાવથી પર થયેલા હોય છે. નથી તેઓને તમોગુણનું આકર્ષણ કે નથી રજોગુણનો રઘવાટ કે નથી સત્ત્વગુણનો અહંકાર. આવા ગુરુ જેને સાંપડે તેના જીવનમાં અંધારા ઉલેચાઈ જાય ને પ્રકાશ પથરાઈ જાય.

જીવનમાં જો કોઈનું બહુમુલ્ય પ્રદાન હોય તો તે ગુરુનું છે. સ્વાર્થમાંથી ઉગારી પરમાર્થના પાઠ શીખવે તે ગુરુજી.

મમતા મૂકાવીને મુક્તિના માર્ગે ચડાવે એ ગુરુજી.

વૈરાગ્યમાં વિઘન ઘણાં

એક સંત મહાત્મા અટપટી માયામાં ફસાઈ ગયા. તેમણે પોતાના યમ, નિયમ, વ્રત, પ્રતિજ્ઞા, ધર્મધ્યાન ભુલીને પોતાની જાતને વેશ્યા સાથે આનંદપ્રમોદ કરવામાં જોડી દીધી. સંતના હૃદયમાંથી વૈરાગ્યની ભાવના અદૃશ્ય થવા માંડી. વૈરાગ્યની જગ્યાએ સંસારના સુખોની ભોગ વાસના ચડી બેઠી.

ધીરે ધીરે તે સંતને વૈરાગ્ય નાશ પામ્યાનું દુઃખ પણ ન હતું. એક વખત બંને સગડીના તાપે તાપી રહ્યા હતા. ભોગવિલાસની વાતોમાં ગુલતાન હતા. અચાનક સગડીની ઝાળે વેશ્યાની સાડીનો છેડો સળગવા માંડ્યો. સંતની નજર એ તરફ ગઈ. તરત બોલી ઊઠ્યા “અરે ! આપ આમ બેસી શું રહ્યા છો ? આપની કિંમતી સાડી બળી રહી છે. અરે ! હમણાં બળીને ખાખ થઈ જશે.” પેલી વેશ્યાએ જવાબ આપ્યો “એમાં બળવા જેવું છે શું ? જુઓ, મારી સાડીનો તો એક ખૂણો સળગે છે પણ આપનો તો સમુખો વૈરાગ્ય ભડકે બળે છે. આપનું તો બધું જ સળગી રહ્યું છે. તો આપ મારી સાડીની આવી બધી ચિંતા શું કરો છો ? તમારી જ ચિંતા કરો ને !”

આટલું સાંભળતા સંતની આંખ ખુલી ગઈ. પોતાના પતનનો તેને ખ્યાલ આવ્યો. વેશ્યાના ચરણમાં સંત ઝૂકી પડ્યાને કહ્યું, “મારા વૈરાગ્યને બાળનારા તમે છો ને, વૈરાગ્યને તારનાર પણ તમે જ છો. તમે મારા નાશ પામેલા વૈરાગ્યને જીવાડ્યો છે.” સાધનાના પથ પર ચાલેલા સાધકે સતત અનુસંધાનરૂપી જ્યોત જલતી રાખવાની છે. દેશકાળનો પવન જો લાગી ગયો કે તરત અંધારાએ ઘેરો ઘાલ્યો જ સમજવો. માટે મુમુક્ષુ કે સાધકોએ પોતાનું મન બગડે તેવા સંગ, સ્થાન કે વાતાવરણથી જાણીને દૂર રહેવું. તેથી જ નિષ્કુલાનંદ સ્વામીએ કહ્યું છે જે,

‘ઘન વરસે વન પાંગરે, ઈન્દ્રિય વિષય સંયોગજી.’

આ રીતે સંગદોષથી સંસ્કાર કલંકિત બને છે. ઘણું લખાય, ઘણું કહેવાય- સાર માત્ર એટલો કે જીવન ધ્યેય ‘ચૂકાવું’ ન જોઈએ.

“વાવ્યો મોલ સારો ત્યાં લગી, જ્યાં લગી, નથી ખવાણો ખડજમાં.
તેમ ભક્તની ભલાઈ ત્યાં લગી, જ્યાં લગી ના’વ્યો વિમુખની વડજમાં.
તેમ મુક્તની મોટપ ત્યાં લગી, જ્યાં લગી નથી પંચ વિષયનો પ્રસંગ.
દેહ, ઈન્દ્રિ, મન, પ્રાણથી, અતિ રહે છે અસંગ.

જેવા વિમુખ છે બા’રના, તેવા વિમુખ છે ઉરમાંય
નિષ્કુલાનંદ કહે ન કરીયે. એનો વિશ્વાસ કાંય.”

મનુષ્ય જન્મનો હેતુ

વિષયમાંથી વિરામ પામવું ને પ્રભુમાં જોડાવું એ જ મનુષ્ય જન્મનો હેતુ છે. જન્મ-મરણનો રખડપાટ હાલમાં જે કાંઈ ખેલીએ છીએ તે પંચવિષયોને કારણે જ છે. વિષયો જીવ પર દયા રાખે એમ નથી. લાગ આવે તો આપણી ડોક મરડી નાખે તેવા છે.

રમણીય પંચવિષયનો યોગ થયો તે જ ભગવાનના ભક્તને મોટો આપત્કાળ છે. સુખદાયક પંચવિષય આ જીવને લટ્ટુ બનાવી દે છે. આ જીવને વિષયો મુક્ત થવા દેતા નથી. ભલભલા ડાહ્યા સજ્જનોને પણ વિષયોએ બાંધ્યા છે, જરાકેય વાસના રહી તો જન્મ ધરવાનો રહ્યો જ છે.

માટે વિષયને તો મહાદુઃખ દેનારા જાણવા, વિષયમાં સુખ છે એવી કોઈ મોટાપુરુષોએ કલમ મુકી પણ નથી. છતાં જીવ એમાં માલ માની રહ્યો છે. મોત તો કાલે સામું આવીને ઊભું રહેશે.

આ દેહને ખાઈ પીને પુષ્ટ કરવામાં ક્યાંય આયુષ્ય પૂરું થઈ જશે, માટે સાવધાન થઈને પ્રભુને રાજી કરવા મંડી પડવું. ખરેખરી તક આવી છે.

ભજન-સ્મરણ, માળા-પુજા, માનસી-તપ વગેરે કરવાનું મહદ્ભાગ્ય પ્રાપ્ત થયું છે. હવે આ અવતાર એજે ન ખોવાઈ જાય તેને માટે જાગતા રહેવું. સંસાર સુખમાં માલ માનીને રાત્રિદિવસ સ્ત્રી, સગાસંબંધીની સેવામાં ને સંસાર વ્યવહારમાં વિતાવશું ને ભજન, ધ્યાન નહિ કરીએ, તો વળી ગર્ભવાસમાં પાછા આવવું પડશે. જમના હાથનો મેથીપાક ગયા જન્મમાં ખૂબ ખાધો છે અને હજી ધરાઈને ખાવો પડશે. આ જીવના મોટામાં મોટા દુશ્મન પંચવિષય જ છે. તેની સાથે સાચું વેર હંમેશાં કરવું. તો જ જીવ પ્રભુ ભજન કરી શકે.

દેહાભિમાની જીવ શ્રીહરિને રાજી કરવા દેહદમન નથી કરતા અને ઈન્દ્રિયોના દોર્યા દોરાય છે. આવા વિષય વિલાસી જીવ પ્રભુના ધામને શું પામે ? એ તો પાછા કોઈ ગામને પામે. શ્રી હરિને અખંડ ધારી ભજન કર્યા કરવું. પણ આ મળરૂપ દેહને દુઃખનો દરિયો માનીને તેમાં તો પ્રીતિ ન જ કરવી.

નાની, ક્ષુલ્લક વાતોમાં મનને રોકીને, માણસ એવો ગુંચવાઈ જાય છે કે પછી હીરા જેવી જિંદગી ખોઈ બેસે છે. જીવનની સાર્થકતાને પામી શકતો નથી. તુચ્છ બાબતોને મહત્વ આપીને જીવનને પણ તુચ્છ બનાવી દે છે.

સિંહને ક્યારેય એવો વિચાર પણ આવતો નથી કે “હું એકલો છું, ત્યજાયેલો છું, દુબળો છું, આશ્રય વિનાનો છું.” એવો વિચાર માત્ર નિર્બળોને જ આવે છે.

ગુરુ અને શિષ્યના પ્રકાર

ગુરુ એટલે જીવ અને જગદીશનું માધ્યમ. ગુરુ એટલે મોક્ષપંથના પથદર્શક. ગુરુનું જીવન-કવન-ચિંતન-મનન પરોપકાર સાથે પરમ તત્ત્વની પિછાન કરાવનારું હોય. એ જ રીતે શિષ્ય એટલે ઉત્કૃષ્ટ શ્રદ્ધા સાથે મોક્ષપંથનો પ્રવાસી. સજાગ વિશ્વાસ સાથે ગુરુના શબ્દોને ઝીલનાર ચાતક. આવા ગુરુ અને શિષ્યના સ્થાન બહુ ઊંચા હોય છે. પણ આજકાલ આવા ઊંચા સ્થાનને શોભાવનારા બહુ ઓછા રહ્યાં એટલે ગુરુ અને શિષ્ય બન્નેના પ્રકાર પડતા ગયા.

ગુરુઓ ત્રણ પ્રકારના જોવા મળે છે. લોખંડ જેવા, કાગળ જેવા અને લાકડા જેવા. લોઢા જેવા ગુરુ શિષ્યોની આંખે પાટા બાંધી ભગવાનથી દૂર લઈ જાય. આવા ગુરુ પોતે તો ન તરે પણ શિષ્યોને પણ ડુબાડે.

કાગળ જેવા ગુરુઓ વાતો મોટી કરે, શિષ્યોને ભરમાવે પણ પોતે જીવનથી કાચા હોય. વાતો કરે પણ વર્તનમાં ન આવે. કાગળના વહાણનો દેખાવ સુંદર હોય પણ તરવાના કામમાં ન લાગે. સુંદર-આકર્ષક દેખાવના કારણે ખેંચે ઘણાને, મોટો શિષ્યવર્ગ ઊભો કરે પણ મોક્ષના મારગમાં લુલા સાબિત થાય.

લાકડા જેવા ગુરુઓ જેવું ચિંતન એવું વર્તન કરનારા હોય છે. તેની કહેણી અને રહેણી એક હોય છે. તે નિઃસ્વાર્થ ભાવે ભગવાન તરફ જ દષ્ટિ રાખતાં હોય છે. એને આશરે રહેનારા ભવસાગર તરી જાય છે.

ગુરુ કે આચાર્ય ઉપદેશ આપે પણ શિષ્ય શું કરે છે તેની કંઈ તપાસ ન કરે તે ગુરુ કે આચાર્ય અધમ; જે ગુરુ શિષ્યના કલ્યાણ માટે તેને ફરી ફરીને સમજાવતા રહે કે જેથી પોતાનો ઉપદેશ શિષ્યમાં ઠસે તથા તેના તરફ હેત દેખાડે, તે મધ્યમ ગુરુ; અને શિષ્ય બરાબર સાંભળતો નથી તેમ ઉપદેશ પ્રમાણે વર્તતો નથી એમ જાણીને ગુરુ જોર-જબરદસ્તી પણ કરે, તે ઉત્તમ ગુરુ.

આ રીતે શિષ્યોના પણ પ્રકાર હોય છે. પેટ્રોલ જેવા, કપુર જેવા, કોલસા જેવા અને કેળ જેવા. ઘણે દૂર રહીને પણ ગુરુના શબ્દોને ઝડપથી સ્વીકારી લે તે શિષ્યો પેટ્રોલ જેવા કહેવાય. ઝડપથી ગુરુરૂપ અગ્નિનો સ્વીકારી કરે તે ઉત્તમ શિષ્ય. અગ્નિરૂપ ગુરુના સ્પર્શથી કપુરરૂપ શિષ્યમાં જ્ઞાનરૂપ જ્યોતિ પ્રગટે છે. તે બીજા વર્ગના શિષ્યો છે. ત્રીજા પ્રકારના કોલસા જેવા શિષ્યમાંથી ચૈતન્ય પ્રગટાવવા ગુરુએ મહેનત કરવી પડે છે. અને ચોથા વર્ગના શિષ્ય કેળ જેવા, જેમાં ગુરુને ક્યારેય સફળતા નથી મળી.

મોટાની મરજીમાં રાજી રહેવું

આ જીવ આત્મકલ્યાણ માટે ઘણું કરે પણ ભગવાન તથા મોટાની પાસે આપ ડહાપણ મુકવાનું છે તે ન બને. જ્યાં દીન-આધીન થાવાનું છે, ભગવાન તથા સંતના ચરણની રજ થઈને રહેવાનું છે, ત્યાં આ જીવ પોતાની વાત ઉભી રાખે. ત્યાં મોટા રાજી કેમ થાય ?

ભગવાન તથા મોટાની મરજીમાં રાજી રહેવું, પણ આ જીવ એવો છે કે પોતાનું ધાર્યું કરવા આગ્રહી થાય.

એક દરજી બહુ હેતથી મહારાજની ડગલી સીવીને લાવ્યો. મહારાજને ફીટ બેસી ગઈ. મહારાજ કહે, “તમે માપ નો’તું લીધું તોય સારી રીતે ફીટ થઈ ગઈ.” ત્યારે દરજી કહે, “મહારાજ ! તમને સંભારીને સીવી હતી.”

મહારાજ કહે - “બહુ સારી થઈ છે.”

દરજી કહે - “મહારાજ ! તમે જ પહેરજ્યો, કોઈને આપતા નહિ.” દરજીને મનમાં એવું કે, મહારાજ કોઈને આપી દેશે.

મહારાજ કહે - “ક્યાં સુધી પહેરવી ?”

ત્યારે દરજી કહે - “મહારાજ ! ફાટે ત્યાં સુધી પહેરજો.”

મહારાજ કહે - “ભલે અમે ફાટે ત્યાં સુધી પહેરીશું.”

મહારાજે તેના દેખતા શરીર મરોડ્યું. તેથી તે ડગલીના ટેભા તુટી ગયા. મહારાજ કહે - “બસ, અમે ફાટે ત્યાં સુધી પહેરી.” એમ કહીને કાઢીને ફેંકી દીધી.

આ જીવને પ્રભુની મરજીને આધીન નથી થાવું. પણ પોતાની મરજીને આધીન ભગવાન ને મોટા રહે એવો આ જીવ દુરાગ્રહ રાખે છે. પછી રાજીપો કેમ મળે ? તેથી જ નિષ્કુળાનંદ સ્વામીએ કહ્યું છે કે -

“સરલ વરતવે છે સારું રે મનવા સરલ વરતવે છે સારું,
તો ટળે માયાનું અંધારું રે મનવા સરલ વરતવે છે સારું.”

“ઉપાય એવો કરવો નહિ, જણો કરી ખિજે જગદીશ ।
રાજી કર્યાનું રહ્યું, પરું પણ હરિને ન કરાવો રીશ ॥
હઠ કરી હરિ ઉપરે, કોઈ સેવક કરે સેવકાઈ ।
તે સેવક નહિ શ્રીહરિતણો, એ છે દાસ જાણો દુઃખદાઈ ॥

કોઈ પણ વસ્તુનો ખપ ક્યારે જાગે ? જ્યારે તેનો પૂર્ણ મહિમા સમજાય ત્યારે. આપણે પિત્તળ કરતાં સોનાને વધુ પસંદ કેમ કરીએ છીએ ? કારણ કે આપણે સોનાનો મહિમા જાણીએ છીએ. તેમ સત્સંગથી સદ્ગતિ થાય છે એવી પૂર્ણ શ્રદ્ધા જ્યારે જાગે ત્યારે સત્સંગનો મહિમા સમજાય. 'સત્સંગ વિના મારો ઉદ્ધાર નથી, તેના વિના મારો છૂટકારો નથી.' આમ જ્યારે મનાય ત્યારે ગમે તેવા દૈહિક કે માનસિક દુઃખમાં પણ સત્સંગ ત્યાગીને ભાગી જવાનો સંકલ્પ માત્ર પણ ન થાય. સત્સંગ એ સુધા છે. સત્સંગથી અમર બનાય છે. જ્યારે સત્સંગ છોડીને કુસંગ પ્યારો લાગે ત્યારે સમજજો, હવે પડતીના પહેલાં પગથિયે ચડી ચૂક્યા. પરમાત્માના સંતનો સંગ છોડીને જગતના વિષયી જીવ સાથે રહેવાનું ગમે ત્યારે સમજજો કે પરમાત્માની અવકૃપા આપણાં ઉપર ઉતરી !

કોઈ વખત એક નાવ સમુદ્ર કિનારેથી ઉપડે છે, ત્યારે તેના સ્થંભ ઉપર એક કાગડો બેસી જાય છે. નાવ તો સમુદ્રમાં આગળ વધ્યે જ જાય છે. ઘણાં સમય પછી નાવિકને ખબર પડી કે નાવના સ્થંભ ઉપર કાગડો બેઠો છે. તેણે તે કાગડાને ઉડાડ્યો. કાગડો ઉડીને જરા દૂર જાય છે. પણ ક્યાં બેસે ? સર્વત્ર પાણી સિવાય બીજું કંઈ ન હતું. ફરીથી તે કાગડો તે જ નાવના સ્થંભ ઉપર આવીને બેસી જાય છે. તે નાવિક ફરીથી વાંસ લઈને કાગડાને મારે છે અને ફરીથી ઉડાડી મૂકે છે. પણ કાગડો લાચાર હતો. તે જાણતો હતો કે ચારે તરફ ખારા સમુદ્ર સિવાય બીજું કંઈ નથી. આ નાવ સિવાય અત્યારે મારો કોઈ આધાર નથી. ભલે અહીં અપમાન કરે. માર મારે તેમ છતાં આ નાવને છોડવું હિતાવહ નથી. તેથી તે કાગડો ત્યાં જ બેસી રહે છે.

જેવી કાગડાને નાવની ગરજ પડી તેવી ગરજ જો આપણને સત્સંગની થાય તો માનવું કે હવે કંઈ કરવાનું રહ્યું નથી.

આપઘાત કરવો હોય તો નેરણીથી પણ કરી શકાય; પણ બીજાને મારવા જવું હોય તો ઢાલ-તલવારની જરૂર પડે. તેમ બીજા લોકોને ઉપદેશ દેવો હોય તો ઘણાં શાસ્ત્રો વાંચવા પડે અને ઘણી ઘણી જાતની દલીલોથી તેમને સમજાવવા પડે છે. પણ જો પોતાને જ ધર્મની પ્રાપ્તિ કરવી હોય તો ફક્ત એક જ વાતમાં વિશ્વાસ રાખે તો કરી શકે.

કોઇપણ રાજ્ય કે સમાજ, કે સંસ્થા બધી રીતે પુગતી હશે પણ જો તેના કાર્યકર્તાઓમાં સંપ નહિ હોય તો જરૂર તેની પ્રગતિ અટકી જવાની. સંપ હોય ત્યાં જ જંપ થાય. અને સંપ હોય ત્યાં જ સમૃદ્ધિ આવે છે.

સહનશક્તિ વિના સંપ કદી આવતો નથી. અહંકાર અને કાચા કાનની પ્રજામાં સંપ કદિ આવતો નથી. એકવાર તમે કોઇને રાહબર બનાવી, કામ સોંપી પછી તેનાં પગ ન.ખેંચો. અંદરો અંદરની ખટપટથી જ સમાજ તુટી જાય છે.

એકથી અનેક કીડીઓ મરી જાય, પગ નીચે આવી જાય તેની કોઇ ગણતરી કરતું ય નથી ને દયા ખાતુંય નથી. પણ મધપુડાને કોઇ છંછેડે તો ખબર પડે. તેની પાસે સંપ ને ડંખ બન્ને છે. તે વ્યક્તિ ઉપર તૂટી પડશે.

સંખ્યાબંધ માણસો એકત્ર થવાથી કાર્યની સિદ્ધિ થતી નથી. પણ માણસો ભેળા થવા કરતા તેના મનમેળ થાય તો જ કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે.

તગડો ને છગડો પીઠ ફેરવીને બેઠા છે તો તેની કિંમત છત્રીસ થાય છે પણ જો બન્નેના મોઢાં સામસામા થઇ જાય તો તે ત્રેસઠ થઇ જાય. કિંમત વધી જાય છે. માટે સંપથી જ મનુષ્યની કિંમત વધે છે. ઘઉંનો એક દાણો દળાય તો તેના લોટથી રોટલી થતી નથી પણ અનેક દાણા ભેળા થઇને પીસાઇ જાય, ગુંદાઇ જાય ને શેકાઇ જાય. પછી જ રોટલી, લાડુ જેવી વાનગીઓ થાય છે. તેમ સંપીલી પ્રજા પ્રગતિના સોપાન સર કરે છે.

કાચા સુતરના તાતણાં માણસના શરીર ઉપર બે ત્રણ જેટલા વીંટીએ તો જરૂર તે તોડી નાખશે પરંતુ અનેક તાતણાં વીંટી દઇએ તો મનુષ્યની તાકાત નથી કે તે બંધનથી મુક્ત થઇ શકે. માટે સંપમાં ઘણી તાકાત છે.

કુકડા ક્યારેય એકલા નહિ ખાય. આગેવાન કુકડું આગળ ફરતું જાય ને પાછળ અન્ય કુકડા ખાતા જાય. આ સંપની ભાવના પંખીઓ ને પ્રાણીઓમાંથી પણ કેટલી જોવા મળે છે !

એક વણિક કુટુંબ ખુબ સુખી, બન્ને ભાઈઓને જુદા થવાનું હતું. તમામ બૈરા છોકરાઓને ભાગ પાડવાના સમયે સિનેમાની ટિકિટ અગાઉથી લઈને આપી દીધી.

બૈરાઓ, છોકરાઓ સિનેમા જોઈને આવ્યા ત્યાં બન્ને ભાઈઓની લાખોની મિલકતના ભાગ પડી ગયા. કેવો સરસ જુદા થવાનો અભિગમ !

જતું કરવાની ભાવના આવે છે ત્યાં જ સંપના બીજ રોપાય છે. નાની સરખી બાબતોને પકડી રાખવાની ભાવના આવે છે ત્યાં કુસંપના બીજ રોપાય છે.

આજસ એ જીવતા માણસની કબર છે. કાંઈ કરવાનું મન ન થાય, પડી રહેવાનું મન થાય એ આજસ. જરૂર કરતાં વધારે આરામ એ પણ આજસ છે. ગરીબીનું મૂળ આજસ છે. આજસ અનેક સેતાનો પેદા કરવાનું કારખાનું છે. આજસ એ મીઠું ઝેર છે પણ એનો સ્વાદ છોડવાનું બહુ અઘરું છે.

આજસ લાગે આપણને મજેદાર પણ તેના ફળ એટલા મજેદાર નથી, કાતિલ છે. આજસ કરવામાં ભલે કદાચ મઝા આવે પણ એ મઝા કરતા હજારગણી સજા ભોગવવી પડે છે. એક ચિંતકે કહ્યું છે, 'પોતાની જવાબદારીમાંથી છટકવું સહેલું છે. પણ પોતાની જવાબદારીનાં પરિણામમાંથી છટકી શકાતું નથી.' આપણને સોંપેલી જવાબદારીને આજસને લીધે બહાના બતાવી ઠેલીએ તે થોડાં વખત પૂરતું તો ઠીક ઠીક લાગશે પણ તેનાં પરિણામ ભારે કડવાં લાગશે.

આજસમાંથી દાટ વળી જાય છે. આજસ કરવાથી ચોરીઓ કરવાની ટેવ પડે છે.

ધ્યેયશૂન્ય જીવનવાળો માણસ આજસ બની જાય છે અને આજસપણાનું બીજું કારણ અજ્ઞાન છે. ત્રીજું કારણ નસીબ પર છોડવાની આદત. કાર્ય કરતાં પહેલાં પ્રભુ કરે તે ખરું. પુરુષાર્થ જ ન કરીએ તેમાં પ્રભુ શું કરે ? આજસ માટેનું એક દ્રષ્ટાંત પૂરતું ગણાશે.

એક શિક્ષકે પોતાના વિદ્યાર્થીઓને પૂછ્યું કે જેને આજસ હોય તે ઉંચો હાથ કરો. વર્ગના બધા જ વિદ્યાર્થીઓએ હાથ ઉંચો કર્યો. રમેશ નામના એક વિદ્યાર્થીએ હાથ ઉંચો ન કર્યો. શિક્ષકે તેને પૂછ્યું, "કેમ રમેશ, તેં કેમ હાથ ઉંચો નથી કર્યો ?" રમેશે ઠંડે કલેજે જવાબ આપ્યો, "હાથ ઉંચો કરવાની આજસ થાય છે."

ભગવાન સ્વામિનારાયણે લોયાના ડહા વચનામૃતમાં કહ્યું છે "સંતમાં બધા ગુણો હોય પણ તેનામાં આજસ હોય તો સંગ ન કરવો"

વ્યસનનું પરિણામ શરીર માટે ભયંકર પૂરવાર થાય તેમ આજસનું પરિણામ શરીર અને સમાજીક રીતે ખરાબ જ આવે. આજસુ પાસે ઉઘરાણી ચાલુ જ હોય. પૈસાની તો ઠીક બાકી રહેલ કાર્યની ઉઘરાણી, ભૂલાયેલી વસ્તુની ઉઘરાણી. સાચા અર્થમાં સાચા સંતનો સંગી ક્યારેય આજસુ ન હોય. તે તેનાં કાર્યો ખંત અને ચીવટથી સમયસર કરતો જ હોય. સત્સંગનું ફળ જ એ છે કે દોષો દૂર થાય અને ગુણો આવે-વિકસે.

કોધના કાંટા

કોધને જીતવો એ મોટા દેશને જીતવા કરતા વધારે મહત્વનું છે. સામાન્યમાં સામાન્ય ગુસ્સો પણ ઝેરનું બિંદુ મુકી જાય છે. આવા અનેક બિંદુઓ ભેળા થાય ત્યારે જેનું વર્ણન ન થઈ શકે તેવી વિષમતા જન્મે છે.

કોધને કોઈએ કાંટાની ઉપમા આપી છે. એનું સ્વરૂપ પણ નુકશાનીકારક હોય છે. નાનો કાંટો અને નાના કાંટાનો ઢગલો સરવાળે બહુ જ ત્રાસદાયી સિદ્ધ થાય છે.

કોધ એ એવું તાપણું છે કે જેને માણસ પોતે જ પોતાની અંદર સળગાવે છે. એનાં થોડા તણખા જ બહાર દેખાય છે. પણ ભીતર જે ભડકા સળગતા રહે છે એનો ખ્યાલ માત્ર અંદર જ આવે છે. બહારવાળા એ ભયંકર તાપણીએ તાપે છે. અંદરવાળો સળગ્યા કરે છે.

ગુસ્સો માત્ર ધુમ ધડાકા દ્વારા જ વ્યક્ત થાય એવું નથી. નાનું બાળક જ્યારે ગુસ્સે થાય ત્યારે તોડ ફોડ કરે કે એક ખુણે જઈને ગુપચૂપ બેસી પણ જાય. કદાચ એ બેસી જાય છે ત્યારે એના મૌનના પાછળ ભારે જ્વાળામુખી ધખધખતા હોય છે.

પત્નીની અનિચ્છા હોય અને પતિ ચાર મહેમાનોને ઘરે જમવા લઈ જાય ત્યારે રીતસર તો કાંઈ બોલી ના શકે, પણ એની છણભણાટમાં એનો ગુસ્સો વ્યક્ત થયા વગર રહેતો નથી. બીજું કાંઈ નહિ તો કાચની બે રકાબીઓ તોડશે. છેવટે સ્ટીલની તપેલી પછાડીને ઘોબા પાડશે. પણ ગુસ્સો પ્રગટ્યા વિના નહીં જ રહે. મહાપુરુષના જીવનચરિત્ર લખનારાઓ તેમના ગુસ્સાયુક્ત ચરિત્રોને 'પુણ્યપ્રકોપ' જેવા સુંવાળા નામે ઓળખાવીને જાણે બહુમાન કરે છે. કાંટા એટલે કાંટા. ગુસ્સો એટલે ગુસ્સો. એને ફૂલનું નામ આપ્યે શું વળવાનું !

કોધ એ એવું વહેણ છે કે, જેને કિનારે સલામત બેસી રહેવાનું ભાગ્યે જ કોઈને ફાવે છે. ભેગો કરેલો કોધ એ ટાઇમબોમ્બ છે. એ જ્યારે ફાટે ત્યારે આખા પરિવારતંત્રનું જીવન નાશ પમાડી દે છે. એના જીવતા દાખલાઓથી જગતની જેલો ઉભરાય છે.

સજ્જન માણસનો કોધ પાણીમાં લીટા કરવા જેવો છે. સાધારણ માણસનો કોધ રેતીમાં લીટા કરવા જેવો છે. નીચ માણસનો કોધ લોઢામાં લીટા કરવા જેવો છે.

સજ્જનનો કોધ એક ક્ષણ ટકે,
સાધારણ માણસનો બે કલાક,
નીચ માણસનો એક દિવસ,
મહાપાપીનો મરતા સુધી.

મોટાને માફ ને નાનાને સાફ

આ જગતના ચાલતા ચક્રમાં નાના માણસો મોટાના ભોગ બનતા જ હોય છે. વેદ, ઉપનિષદ, ગીતા, બાઇબલ, કુરાનને શ્રદ્ધાપૂર્વક પૂજનારા અને પઢનારા પણ પોતાના સ્વાર્થને ઝટ ભુલી શક્યા નથી. 'ઉપદેશ ત્યાગનો ને વ્યવહાર સ્વાર્થનો' આવો વિરોધાભાસ સદીઓથી ચાલતો આવે છે.

આજે દેશની ટોચની સત્તાધારી વ્યક્તિઓ આખે આખા કોળા ગળી જાય છે અને તોય તેની સુરક્ષાઓ થતી હોય છે. નાના માણસો અલ્પ ભૂલમાં મોટા દંડને પાત્ર બનતા હોય છે. મોટા સત્તાધારી માણસો નાનાનું શોષણ કરે તે ગીધ વૃત્તિ છે. કોઈનું ઓળવી લેવું તે શોષણ છે. કોઈને ભોગે સુખી થવું તે પણ શોષણ છે અને કોઈ વ્યક્તિના ઉપર તરાપ મારવી એ પણ શોષણ જ છે.

ધન રાખવું એ ગૃહસ્થની ફરજ છે. પણ તેમાં શોષણની માત્રા ઘટાડી દેવી જોઈએ. ધનની ઉપેક્ષા ન થવી જોઈએ. પરંતુ ધન માણસની માથે ચડી બેસે એમ પણ ન હોવું જોઈએ. માણસનો લોભ અમર્યાદ બને છે ત્યારે તેનું પતન થાય છે.

પાણીમાં રહેલા માછલાનું પાણી પીવાનું કાર્ય જેમ જાણી શકાતું નથી, ક્યારે પાણી પી લે છે તે ખબર પડતી નથી; તેમ હિસાબી કામ પર નિમાયેલા રાજ્યના કર્મચારીઓ રાજ્યનું ને પ્રજાનું ધન ક્યારે અપહરણ કરી લે છે તે પકડી શકાતું નથી.

શ્રીજી મહારાજે શિક્ષાપત્રીમાં કોઈ પાસે લાંચ ક્યારેય નહિ લેવાનો આદેશ આપ્યો છે. ગીધ વૃત્તિ ધરાવતા લોભીયા શોષકો પોતાની ફરતા સંવેદન લઘીરતા અને બીભત્સતા ચાલુ રાખે છે. આજનો માલદાર માણસ પૈસા કમાતો નથી, પૈસા બનાવે છે. કમાયેલો પૈસો ઉધમ નથી મચાવતો પણ બનાવેલો પૈસો તો હાહાકાર મચાવે છે.

સત્તાધારીઓ તથા શ્રીમંતોના અમર્યાદ લોભને કારણે નાના માણસોને સાફ થઈ જવું પડે છે. મોટા તો યેન-કેન પ્રકારે માફ થઈ જાય, પણ પાછળથી નાના સાફ થઈ જતા હોય છે.

સત્કર્મ કરવામાં જો હેતુ શુદ્ધ ન હોય તો તે સત્કર્મ પણ પાપ બની જાય છે.

જે સત્તા નિષ્ઠાપૂર્વક સેવા કરવાથી મળે છે તે માણસને ઊંચે ચડાવનારી હોય છે. જે સત્તા સેવાને નામે માંગવામાં આવે છે જે માત્ર મતની સંખ્યાથી પ્રાપ્ત કરી શકાય છે-તે માયાજાળ છે અને તેનાથી બચવું જોઈએ.

મીઠી આવળનું સેવન

એક ભાઈને રોગ થયો. વૈદ પાસે ગયો ને કહ્યું, 'વૈદરાજ ! મારી નાડી જુઓ ને.' વૈદે જોઈને કહ્યું, 'તમારે છ મહિના મીઠી આવળનું સેવન કરવું પડશે. તો સારું થઈ જશે.' એણે તો ઘેર જઈને મીઠી આવળનું ઓશીકું ભર્યું, ગાદલું ભર્યું ને પથારી કરીને કાયમ સુતો ને મનથી માની લીધું કે મીઠી આવળનું સેવન શરૂ કરી દીધું. ચાર મહિના આમ કર્યું પણ રોગ તો ગયો નહિ. એટલે ફરીને વૈદબાપા પાસે ગયો, "તમારા કહેવા મુજબ મેં મીઠી આવળનું સેવન કર્યું પણ મારો રોગ તો ગયો નહિં."

વૈદે કહ્યું "મેં જે દવા બતાવી તે સરસ છે. રોગ મટી જ જવો જોઈએ કેમ ન મટ્યો ? તમે મીઠી આવળનું પાણી કેટલી માત્રામાં લેતા ?" આ ભાઈએ કહ્યું, "માત્રા વળી શું ? હું તો આખે આખો મીઠી આવળની પથારીમાં જ સુતો. મેં તો ગાદલુ ને ઓશીકું પણ મીઠી આવળનું ભર્યું છે. રાત્રે તો સુવુ જ છું પણ દિવસેય તેમાં જ આળોટુ છું"

વૈદરાજે કહ્યું : "આમ સેવન ન થાય. પાણી સારા પ્રમાણમાં લઈને મીઠી આવળ અંદર નાખીને ખુબ ઉકાળવું ને ઉકાળતા પાશેર પાણી રહે તે પીવાનું હતું. એમ ન થાય તો રોગ ક્યાંથી જાય ?"

આ ભાઈની જેમ સંત ભેગા કાયમ રહીએ, પણ ભવરોગ તો ન જ જાય. ભેળા રહે શું થાય ? તેના ગુણ આપણામાં આવવા જોઈએ. તેના વચનમાં વિશ્વાસ રાખી ભજનમાં ભળવું તો ક્રોધ મટી જાય. રાગ દ્વેષ મટી જાય. ઈર્ષ્યા નીકળી જાય. કોઈ અપમાનના બે શબ્દો કહે તો ય મીઠા લાગવા માંડે. ને દિન-પ્રતિદિન ભગવાનની નજીક થવાતું જાય અને હૈયામાં ટાઢું થઈ જાય. શાંતિ શાંતિ થઈ જાય ત્યારે સંતનું સેવન કર્યું કહેવાય સંતનું સેવન કરવા છતાં કોઈ ફેરફાર ન થયો તો માનવું કે પેલા ભાઈની જેમ સેવન કર્યું.

સંતોના સહવાસમાં રહેવાથી નહિ, તેમને સમજવાથી-અનુસરવાથી જીવનમાં શાતા અનુભવાય છે.

સાધુનો સંગ કેવો જાણવો ચોખાના ધોણ જેવો. જેને ઘણો કેફ ચડ્યો હોય તેને ચોખાનું ધોણ પાય તો તેનો કેફ ઊતરી જાય. તેવી રીતે જે સંસારરૂપી દારૂના કેફથી બેભાન થયેલો છે તેનો કેફ ઉતારવા માટે સાધુ પુરુષનો સંગ એ જ ઉપાય છે.

વચનમાં વળગી રહેવું

શ્રીજી મહારાજના વચન પ્રમાણે વર્તન કરવું તે ગાયને પ્રદક્ષિણા કરવા જેવું સુગમ છે, અને પોતાનું મનધાર્યું કરવું તે પૃથ્વીને પ્રદક્ષિણા કરવા જેવું છે.

જે ગુણિયલ ગાયને ટોકરી બંધાય છે તે ગાય હંમેશાં આગળ ચાલી બીજી ગાયોને દોરતી હોય છે. તેમ મોટેરાને વર્તનમાં સર્વથી આગળ ચાલવાનું હોય કેમ જે મોટેરાની સારપે સૌની સારપ છે. બ્રહ્માંડોના ઇશ્વરાદિક દેવતાઓ, સૂર્ય, ચંદ્ર, પવન, સમુદ્ર, તારાઓ વગેરેને પ્રભુએ જે સ્થાનમાં ને જે સેવા કાર્યમાં જોડ્યા છે ત્યાં વચનમાં વળગીને સેવા કરે છે તેથી જ તેમની મોટપ વધતી રહી છે. ક્યારેય પોતાની ફરજ કે સ્થાનમાં ફેરફાર કરતા નથી. શ્રીહરિને રાજી કરવા મંડ્યા છે.

જે ભક્ત શ્રીજી મહારાજના વચન, નિયમ કે પ્રથા પ્રમાણે વર્તે છે, ત્યારે તેના જીવનમાં બહુ બળ ને દૈવત આવે છે, ને તેથી દેહ ઇન્દ્રિઓ ને અંતઃકરણ દબાય છે. તેથી અધર્મસર્ગ પણ દબાય છે. તેથી મનુષ્ય પણ દબાય છે. તેનો મનુષ્યમાં ભાર પણ બહુ પડે છે. મહારાજનું વચન લોપે કે પ્રથા લોપે તો તેમાંથી દૈવત, ઐશ્વર્ય અને તેજ જતું રહે છે.

રઘુવીરજી મહારાજે એમ કહ્યું છે કે, “શ્રીજી મહારાજે અમને મોટેરા કર્યા છે તે અમારે કાંઈ નવીન કરવું નથી. મહારાજના વચનમાં રહેવું છે ને બીજા સર્વને મહારાજના વચનમાં રાખવા છે. એ જ કરવું છે ને એ જ કરાવવું છે. એ વચન લોપીને ઉલ્લંઘન કરીને કોઈ સુખિયો થયો નથી અને થાશે પણ નહિ. અને અમે જો મહારાજના વચનથી બારું કાંઈ કરીએ કે પ્રથાથી બારું કાંઈ કરીએ તો એ વચન તમારે માનવું નહિ. મહારાજની પ્રથા મુજબ તો જરૂર સહુએ માનવું જોશે, કેમ જે આપણે સર્વને શ્રીજી મહારાજને રાજી કરવાના છે ને એ વિના બીજો શ્રીજીને રાજી કરવાનો ઉપાય નથી.”

ભગવાનને પામવા દેહ ધર્યો હોય તેને આ દેહે ભગવાનને ગમતા બહારનું બીજું આચરણ થાય નહિ. માટે નિયમ મોળા પડવા દેવા નહિ. નિયમ મોળા પડે તો નારદ ને પર્વતના જેવું થાય. વર્તમાન અણીશુદ્ધ રાખે તો જ ઠીક રહે નહિ તો ઝાખું પડી જવાય. માટે વચનમાં ચલાય તેટલી જ બુદ્ધિ સમજવી. ગાફેલ રહે તેને તો જરૂર દેશકાળ લાગી જાય. જીવ તો બદ્ધ છે.

લાખ જન્મ તપ કરે તો પણ કલ્યાણ ન થાય, તે આજ પંચવર્તમાન પાળવામાં કલ્યાણ થઈ જાય છે. દેશકાળમાં પણ શ્રીહરિની આજ્ઞા લોપવી ન જોઈએ.

ક્રોધનો આવેશ ને અસર

લોયાના પ્રથમના વચનામૃતમાં શ્રીજી મહારાજે ક્રોધને સર્પ, સિંહ ને હડકાયા શ્વાન જેવો વર્ણવીને કહ્યું છે કે 'ક્રોધ ઉપર તો મારે ઘણું વેર છે ને ક્રોધી જે માણસ અથવા દેવતા તે મને ગમે જ નહિ.'

ઇષ્ટદેવ શ્રીહરિના આ ઉદ્ગારોમાં ક્રોધ પ્રત્યેની નફરત જણાઈ આવે છે. ક્રોધ તોફાની વાવાઝોડા જેવો છે, જે પારત્વાર પાયમાલી સર્જી જાય છે.

ક્રોધ આવતા માનવી પોતાના મનનું સમતોલપણું ગુમાવી બેસે છે. ક્રોધાવેશમાં ભાન ભૂલી માણસ ઘણીવાર પોતાનાં પિતા, માતા, ભાઈ, પત્ની, ગુરુ કે ગમે તેની હત્યા કરી બેસે છે ને પછી ખૂબ પસ્તાય છે.

ક્રોધ ધગધગતા લાવારસ જેવો ભયંકર છે જે સર્વ સદ્ગુણો ને પુણ્યનો પળમાં નાશ કરી નાખે છે. એ શાંતિનો શત્રુ છે ને જ્ઞાનનો દુશ્મન છે. ચીડ, નાખુશી, અણગમો, રોષ, ગુસ્સો અને ઝનૂન એ ક્રોધના વિવિધ સ્વરુપો છે જે ક્રોધની ઓછીવત્તી તીવ્રતા દર્શાવે છે.

જેમ હલકી બનાવટના યંત્રો જલ્દી ગરમ થઈ જાય છે તેમ અપરિપક્વ માનસ ને છીછરી સમજવાળા લોકો તુરત ઉશ્કેરાઈ જાય છે. મૂર્ખાઓના મનમાં ક્રોધ અહો જમાવે છે ને જ્ઞાનીઓના દિલમાં ક્યારેક ડોકિયું કરી જાય ખરો !

ક્રોધીને દયા હોતી નથી. વેરીને વિનાશ દેખાય નહિ. પોતાનું ધાર્યું કરવાવાળા તો વડિલો પ્રત્યે અવારનવાર ઉદ્ધતાઈ અને અવિવેક આચરી બેસે છે. ક્રોધી કોઈનો પ્રેમ અને સહાનુભૂતિ સંપાદન કરી શકતો નથી. કર્યા કારવ્યા ઉપર પાણી ફેરવી દીએ અને પોતાનો વહેવાર તેમજ મોક્ષ પણ બગાડી બેસે છે.

ક્રોધ એ માનસિક નબળાઈની નિશાની છે. તેની ઉત્પત્તિ મૂર્ખાઈમાંથી થાય છે. તેનો અંત પશ્ચાતાપ કે શોકમાં જ પરિણમે છે.

ક્રોધના આવેશને દબાવવા માટે ધીરજ, મૌન, ક્ષમા, પ્રેમ ને નમ્રતા જેવા ગુણો ઢાલનું કામ કરે છે. ગરમા ગરમ ચર્ચા કે વાદવિવાદમાં ઉતરવું નહિ. ક્રોધ પર કાબુ રાખવાનું કઠિન બને ત્યારે ત્યાંથી આઘાપાછા ખસી જવું. પ્રભુ સ્મરણ કરવા માંડવું અગર ઠંડુ પાણી પી લેવું.

આ બધા ક્રોધથી બચવાના ઉપાયો છે. અંતરમાં અણગમા કે ચીડરૂપે ક્રોધ ડોકિયું કરે ત્યારે જ તેને દબાવી દેવો. મનને ત્યારે જ બીજે રસ્તે વાળી લેવું. પણ ક્યારેય ક્રોધને ભભૂકવાનો મોકો મળવા દેવો નહિ. વળી ક્રોધથી બચવા પ્રભુને પ્રાર્થના પણ કરવી.

નિંદાને વ્યસન ગણવામાં આવ્યું છે. કોઈની પાછળ પડી જઈને એની વગોવણી કરવી, બદબોધ કરવી કે ખોટણી કરવી એને નિંદા ગણવામાં આવે છે. બીજા પાસે કોઈનું ઘસાતું બોલવું ને આપવડાઈનાં બણગાં ફૂંકવા એ નિંદા જ કહેવાય. નિંદા કરવી એ પાપ છે. નિંદા એ નામદંપણું છે. એમ આપણે સહુ જાણીએ છીએ આમ છતાં પરનિંદાનું દૂષણ એટલું બધું ગણ્યું, સૂક્ષ્મ અને લહેજતદાર લાગે છે કે ભાગ્યે જ કોઈક એનો ચસકો છોડી શકે.

નિંદારસનો આસ્વાદ કોઈ જીભેથી મારો છે તો કોઈ સરવા કાન કરીને એના શ્રવણમાં અનેરો આનંદ અનુભવે છે. કથાશ્રવણ કરવા કરતાંય નિંદાશ્રવણ ઘણાંયને મધુર લાગે. કથામાં તો કોઈકને ઝોલાંય આવે, જ્યારે પરનિંદામાં તો ઝોલાંય ઉડી જાય. એટલું જ નહિ, સમયનું ભાન ન રહે. પરનિંદા પાપ છે તેમ ભયંકર દુર્ગુણ પણ છે. એની લતે ચડેલાઓ પારકું વાટચા કરે. અન્યનાં છિદ્રો શોધ્યા કરે. રજનું ગજ કરીને સમાજમાં અફવાઓ ફેલાવતાં રહે. નવરા બેઠા આવા નખોદિયા પારકી પંચાત ને ખણખોદ કરીને ઘણીવાર અન્યના જીવનમાં કુસંપ ને ક્લેશ સર્જતા હોય છે. કુથલીખોરોને કોઈની ઉન્નતિ કે સમૃદ્ધિ દેખીને તો દિલમાં દાઝ થાય એટલે એની ખોટણી કરવા લાગે. આમતો આવા કુથલીખોરો બીજાના દોષો, કસૂર ને ક્ષતિ ઉપર જ નભતા હોય છે.

તળાવનું પાણી ડહોળું હોય તો એને હલાવવાથી તો વધું ડહોળું થાય પણ એને જેમ હોય તેમ રહેવા. દેવાથી સ્થિર પાણીમાં વખત જતાં ડોળ ઠરીને તળિયે બેસે ને પાણી નિર્મળ બની જાય. માનવમાત્રમાં નાના યા મોટા દોષ તો જરૂર હોવાના જ ને ગુણ પણ હોવાના. કોઈના જીવનમા ઊંડા ઉતરી તળિયે પડેલા દોષને ડખોળવા નહિ. સતત નિંદા કરીને જીભને તેમજ નિંદા સાંભળીને કાનને બગાડવા નહિ. એથી તો અંતરમાં પારકો કચરો ભરાયને ધીમેધીમે અંતરમાં ગંદવાડ વધતો જાય.

નિંદા કરનારના સુકૃતોનો નાશ થાય છે ને જેની નિંદા કરે એના પાપ નિંદકને વળગે છે.

મહારાજ શિક્ષાપત્રીમાં કહે છે કે, 'અજ્ઞાની મનુષ્યોની નિંદાને ભયે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનની સેવાનો ત્યાગ ન કરવો. દેવતા, તીર્થ, વિપ્ર, સતી, સાધુ ને વેદ એમની નિંદા કદી કરવી કે સાંભળવી નહિ.'

નમે તે પ્રભુને ગમે

દરેક માનવીએ જીવનમાં સદ્ગુણો કેળવવા જોઈએ. જેટલા સદ્ગુણો વધુ તેટલો તે માનવી તરીકે વધુ ઊંચો. આમાં અમુક સદ્ગુણો તો માનવ માત્રમાં હોવા જ જોઈએ. પછી તે રાજા હોય કે રંક હોય, ગુરુ હોય કે શિષ્ય, સત્તાધારી હોય કે સામાન્ય જન હોય.

એવા જરૂરી સદ્ગુણોમાં નમ્રતા એ પણ અતિ અગત્યનો સદ્ગુણ છે. જે સહુએ કેળવવો જોઈએ. આપણામાં કહેવત છે કે, “નમે તે પ્રભુને ગમે.”

મનુષ્ય નમ્ર બને તો સાચા જ્ઞાનનો અધિકારી થાય. “માન ટળે તોજ જ્ઞાન મળે.” જ્ઞાન મેળવવામાં અંતરાયરૂપ હોય તો આપણું દેહાભિમાન છે. સદ્ગુણો નમ્રતાથી જ મળે છે. જેને જીવનમાં આગળ વધવું હોય તેને વિનય યા નમ્રતાને સ્થાન આપવું પડે.

મોટા બનવું હોય તેને પ્રથમ નાના બનતા શીખવું જોઈએ. નાના ને જે લાભ મળે છે તે મોટાને નથી મળતો. રેતીમાં ખાંડ વેરાઈ હોય તો કીડી બનીને તેનો સ્વાદ ચખાય. મોટા હાથી તે સ્વાદ લેવા જાય તો તેના મોઢામાં ધૂળ પેસી જાય. કૂવામાંથી પાણી ભરવું હોય તો પહેલા પાત્રને કૂવામાં નાખવું પડે અને પછી એ વાંકું નમાવવું પડે છે. ત્યારે જ એમાં પાણી ભરાય છે.

જેની આંખમાં અભિમાનનું પડળ છે તે સાચી વસ્તુને સમજી કે જોઈ શકતો નથી. જે નમ્ર છે તે જ વિના સંકોચે અન્યના જીવનમાં ડોકીયું કરીને પોતાના દોષ ખોળી કાઢીને ત્યાગ કરી શકે છે. અભિમાનથી અંધ બનેલો માણસ અન્યના જીવનમાંથી શીખવા પ્રેરાશે નહિ.

જેવો ભાવ મુખ પર રમતો હોય એવો ભાવ અંતરમાંય રમતો હોવો જોઈએ. નમ્રતાનો દેખાવ નહિ પણ નમ્રતા જીવનમાં તાણાવાણાની જેમ વણાઈ જવી જોઈએ.

જેના મુખ પર સત્તાની અકડાઈ હશે, ધનનું અભિમાન હશે, રૂપનું ગુમાન, મલ્ટા ને મદ હશે એ માણસ નહિ શોભે. નમ્ર માણસ જ શોભશે. નમ્રતા એ વશીકરણ છે. નમ્રતા, પ્રેમપૂર્ણ વ્યવહાર, સહનશીલતા વગેરેથી મનુષ્યતો શું દેવતાઓને પણ વશ કરી શકાય છે.

જેટલી આપણામાં નમ્રતા આવશે તેટલા ભગવાન શ્રીહરિ આપણા ઉપર વધુ રાજી થશે. આખરે તો, ‘નમે તે જ પ્રભુને ગમે.’

વિનમ્રતાનો અર્થ છે બીજાઓની સાથે તમે એવો વ્યવહાર કરો કે, જેવો તમે તમારી જાત સાથે વ્યવહાર થાય તેવું ઝંખો છો.

ખરાબ સ્થાનથી જેમ બચવું તેમ ખરાબ સંગથી પણ પોતાની જાતને બચાવી લેવાની છે. જેમ પરનારીનો સહવાસ દારૂ ને દેવતા જેવો છે તેમ દુરાચારી મિત્રોની સંગત આપણને ક્યાં નહિ લઈ જાય ? દારૂના પીઠામાં લઈ જાય, વીડીયો હાઉસમાં લઈ જાય. તમને ગુરુ, દેવ, ધર્મથી જ નહિ પણ મા-બાપથી પણ દૂર લઈ જાય. સંગની બાબતમાં થાપ ખાઈ ગયા તો માત્ર પરલોક જ નહિ આ લોક પણ બરબાદ થઈ ગયો સમજવો.

સારા સાથેની દોસ્તી હશે તો તમે સારા સદ્ગુણ પ્રાપ્ત કરશો અને અંધમ સાથેની દોસ્તી હશે તો તમે અનેકવિધ અધમતાથી ઘેરાઈ જશો. નવાણું સારી કેરી એક સડેલી કેરીને સારી બનાવી શકતી નથી. જ્યારે એક સડેલી કેરી નવાણું કેરીને બગાડી શકે છે. આ વાસ્તવિકતાને નજર સામે રાખી ખરાબ સંગનાથી સદાય દૂર રહેતા શીખવું જોઈએ.

ખરાબ સાહિત્યનું વાંચન પણ એટલો જ જોખમી સંગ છે. મનમાં પડેલી લાગણીઓને, કુસંસ્કારોને ખરાબ સાહિત્ય ઉત્તેજિત કરે છે. એકાંત, અંધકાર અને અતિ પરિચય આ ત્રણેય વસ્તુના સેવનથી માણસની વૃત્તિ વિકૃત બને છે.

જે સ્થાનમાં આપણે રહેતા હોઈએ એ સ્થાનની અસર પણ આપણામાં પ્રવેશતી હોય છે. હલકી વાતો જ્યાં થતી હોય, હલકી પ્રવૃત્તિઓ જ્યાં આચરતી હોય એવા સ્થાનમાં રહેનાર વ્યક્તિમાં ધીમે ધીમે બધા દુષણો પેસે જ છે. શરૂઆતમાં થોડા દિવસ એ અસરથી કદાચ મુક્ત રહેવાય પણ જો એ જ સ્થાનમાં લાંબા સમય સુધી રહેવાનું થાય અથવા એવા સ્થાનની વારંવાર મુલાકાત લેવાનું બને તો એ સ્થાનની આત્મા પર અસર થયા વિના રહેતી નથી. એ નિશ્ચિત વાત છે. પાણી જેવો મનનો સ્વભાવ છે. પાણી જે ધરતી પરથી પસાર થાય છે, એ ધરતીના રંગને પોતે પકડી લે છે. લાલ માટીવાળી ધરતી પરથી પસાર થતું પાણી લાલ બની જાય છે. પીળી માટીવાળી ધરતી પરથી પસાર થતું પાણી પીળું બની જાય છે. બીલકુલ આ પાણી જેવું જ આપણું મન છે.

સદા સારાનો સંગ કરવો. ચોર, પાપી, વ્યસની, પાંખડી, કામી ને માણસને ઠગનાર વગેરે જે પતનને માર્ગે લઈ જાય એવાનો ભગવાન શ્રીહરિએ શિક્ષાપત્રીમાં કહ્યું છે તેમ કદિ સંગ કરવો નહિ. આ રીતે બધી બાબતમાં સંગ શુદ્ધિ રાખવી તો જીવન શુદ્ધ બને ને પ્રભુ રાજી થાય.

લોભી ગુરુ અને લાલચુ ચેલાનો સંગ ન કરવો.

મૂકો ગમતું મનનું

શ્રીજી મહારાજ સભા કરીને બેઠા હતા તે એક જણને કહ્યું, પેલી બાઇને તડકો આવશે માટે તેને કહો જે આ બાજુ બેસે. ત્યારે તેને કહ્યું પણ બાઇ કહે, 'અહીં ઠીક છે.' ઘણું કહ્યું પણ ઉઠી નહિ. પછી તડકો આવ્યો ત્યારે પોતાની મેળે ઊઠી. ત્યારે મહારાજ કહે તડકે ખૂબ કુટાણા પછી નજીક બેઠા. જીવ અનાદિ કાળથી પોતાનું ધાર્યું કરતો આવ્યો છે. ધાર્યું કરવામાં આનંદ માને છે. ઘણા દિવસ મનધાર્યું કર્યું, હવે મનધાર્યું મૂકીને ભગવાન ને સંતવચને સરલ થાવું.

જન્મો જન્મથી આ જીવ પોતાના મનનું ગમતું જ કરતો આવ્યો છે. એટલે એ જૂનો ઢાળો હજુય છૂટી શકતો નથી. મનગમતું મેલીને જો આ જીવથી ભગવાન તથા સાચા સંતનું ગમતું થાય તો આ દેહે જ એનો બેડોપાર થઈ જાય. મનનું ધાર્યું મૂકે અને મોટા સંત કહે તેમ કરે તેનાથી જ સત્સંગમાં ટકાય.

જૂનાગઢમાં અન્નકૂટ વખતે ગુણાતીતાનંદ સ્વામીએ બે સંતોને કહ્યું, "તમે ટીંબાવાડીએ શાક લેવા જશો?" ત્યારે એ સાધુ કહે, "સ્વામી તો જુઓ? આપણને ઘરડાને કેવું ચીંધે છે? આપણે એટલું બધું કેવી રીતે ચાલી શકીએ?" સ્વામીશ્રીએ કહ્યું છતાં આ સંતો ઠાકોરજી માટે શાક લેવા ન ગયા. થોડા દિવસ બાદ એ જ સંતો સ્વામી પાસે ગયા ને કહ્યું, "અમારે મૂળી જાવું છે. વસંત પંચમીનો સમયો આવે છે." ત્યારે પૂ. સ્વામીશ્રીએ કહ્યું, "તમે ઠેઠ મૂળી સુધી ચાલી શકશો?" ત્યારે કહે, "હા! ધીરે ધીરે ચાલ્યા જઈશું." સ્વામી કહે, "ચાલી શકતા હો તો જાવ." મનધાર્યા એ સાંઈઠ ગાઉ ચાલ્યા ગયા. પણ સ્વામીને વચને એક ગાઉ અન્નકૂટનું શાક લેવા જવાણું નહિ. આ જીવમાત્રને મનધાર્યું કરવું ક્યાં કઠણ છે?

સ્વામી બાલમુકુંદદાસજીએ એક મિસ્ત્રીને કહ્યું, 'તમે તમારા મનધાર્યા લાખો રૂપિયા વાપરો છો. પણ અમારા વચનથી થોડું જ વાપરો તો તેનું ફળ બહુ જ થાય. આખું જગત મનધાર્યું કરે છે પણ મોટા સંત કહે તેમ કરે તો રાજીપો થાય.'

એક ગામમાં સાધુનું મંડળ ગયું. થોડા દિવસ કથા વાર્તા કરી વિદાય લેવાના હતા. ત્યાં એક હરિભક્ત કહે, 'સ્વામી પાંચ દિવસ રોકાવ, મારે આવતી બારસે રસોઈ દેવી છે ને તમને સહુ સંતોને પુરણપોળી જમાડવાનો સંકલ્પ છે. મારો ભાવ પૂરો કરો.' સંતો ચાલતા થયા તો પોતે આડો સૂતો. સંતો કહે, 'આજે સાતમ છે. અમારે ચાર દાડા સીધાનું શું કરવું!' હરિભક્તે કહ્યું, 'સ્વામી, તમે ગમે તેમ કરો, એ માટે ગામમાં ઝોળી માગજો પણ બારસની મારી રસોઈ જમીને જ જજો.' આ જીવને મનગમતું મૂકવાની વાત ભગવાન જેવા સંત કહે તોય ફેરવવી કઠણ પડે છે.

અદેખાઈના અનર્થો

એક વખત ગુલાબે કાંટાને કહ્યું, “મને કહે તું શા માટે જે લોકો અહીંથી પસાર થાય છે, તેનાં કપડાં જોઈ અદેખાઈ કરે છે ? તે કપડાં તને શું ઉપયોગમાં આવે ?” કાંટાએ કહ્યું, “કપડાં તો મારા ઉપયોગમાં આવતાં નથી પરંતુ હું તેમને ફાડવા માગું છું.”

ઈર્ષ્યા રાખનાર માણસ કાંટા જેવો છે. જે પોતાને કાંઈ લાભ થાય તેવું વિચારતો નથી પરંતુ બીજાને કેવી રીતે નુકશાન થાય તેવું ઇચ્છે છે. માનવી પોતાના હૃદયમાં અદેખાઈ રાખીને શુદ્ધ વ્યક્તિત્વ ધરાવી શકે જ નહિ. “હૃદયની શાંતિ એતો સંતોષ ને નિર્મળ જીવનનું પ્રતિબિંબ છે, જ્યારે ઈર્ષ્યા તો સકુંચિત મનનો સડો છે.”

અદેખાઈ રક્ષણાત્મક હથિયાર નથી. આધ્યાત્મિક યુદ્ધમાં તે ખંડનાત્મક હથિયાર બની જાય છે. બીજાને ઘાયલ કરવા ખાતર તે ઘાયલ કરે છે ને પોતાને નુકશાન કરે છે.

અદેખાઈ આબરૂનો નાશ કરી શકે છે. મંડળીમાં ભાગલા પડાવી શકે છે. કોઈના સંપમાં કાતર મૂકી શકે છે. કોઈનું ખૂન કરાવી શકે છે. ધંધાનો નાશ કરી શકે છે. આત્માને હલકો પાડી બીજું આવું ઘણું બધું કરી શકે છે.

કોઈના ધન-વૈભવ જોઈને મનમાં સળગવું નહિ. ધનવાનને જોઈને એની અદેખાઈ કરવી નહિ, કારણકે તેમ કરવાથી એક પૈસોય આપણી મિલકતમાં વધતો નથી. પરંતુ અદેખાઈ કરવાથી આપણા આત્માનું દેવાળું કુંકાઈ જાય છે. અદેખાઈવાળો સામેના માણસને સફળ જુએ છે ને પોતાને નિષ્ફળ સમજે છે. અદેખાઈવાળા માણસને ઈર્ષ્યા કરવાથી ક્યારેય લાભ થયેલો જોયો નથી. પણ સેંકડો લોકો એમાં શાપિત થયેલા ને વગર તાપે સળગતા જોયા છે.

અદેખાઈ એકલી જ એવી દુષ્ટા છે કે જે કદી શાંત બેસતી નથી. પોતાનો ચેપ બધે ફેલાવતી રહે છે. વળી કોઈના પર હુમલો કરવામાં અદેખાઈ રાહ પણ જોતી નથી. જેમ ફૂલના બાગમાં જંગલીઘાસ ઉગે છે તે પ્રમાણે મનુષ્યના હૃદયમાં અદેખાઈ દેખા દેતી રહે છે.

અદેખાઈ ખતરનાક હથિયાર છે. જેના પર આક્રમણ કરવાનું છે તેને નુકશાન ન કરતા આક્રમણ કરનારને નુકશાન વધુ પહોંચાડે છે.

જાહેર રમત ગમતમાં એક માણસ નિષ્ણાત હોવાથી તેના સાથીમિત્રોએ તેનું બાવલું બનાવ્યું. બીજા હરીફ માણસે તેનું બાવલું તોડી નાખવા નક્કી કર્યું. દરરોજ રાત્રે અંધરામાં જતો ને બાવલાને પાયામાંથી ખોદતો, જેથી તે પડી નાશ પામી જાય. પરંતુ તે બાવલું તો ખોદનાર ઉપર જ પડ્યું ને તેનું કમોત થયું.

સ્વામિનારાયણ ભગવાને કહ્યું છે જે ઈર્ષ્યા કરવી તો નારદજીના જેવી કરવી, તેના જેવા સદ્ગુણો મેળવવા. તેની પાસે આપણે નિર્માની થવું તો તેના સારા ગુણ આપણામાં આવે. પરંતુ બીજાનું ભૂંડું ઈચ્છીએ તો આપણું ભૂંડું જરૂર થાય. સમજી મુમુક્ષુઓએ ઈર્ષ્યા-અદેખાઈને પોતાના સ્વભાવમાંથી ટાળતા રહેવું.

સદ્વર્તનનો સંપ્રદાય

શ્રીજી મહારાજનો દિવ્ય સંપ્રદાય તો વર્તનનો છે પણ કેવળ વાતોનો નહીં. ભગવાન શ્રીહરિ સદ્વર્તનનાં આગ્રહી હતા. વચનામૃતમાં પણ તેમણે કહ્યું છે, 'સુધા સાવધાન રહેજો નહિ તો સત્સંગમાં તમારો પગ ટકશે નહિ.' પગ ટકશે નહિ એટલે કોઈ કાઢી મૂકતું નથી. બુદ્ધિની આવડતથી સત્સંગની સેવાનું ઘણું કાર્ય કરીએ પણ અણીશુદ્ધ વર્તન ન રાખીએ તો આપણું ઠીક રહે નહીં, ઝાંખુ પડી જવાય.

આપણે જીભથી ગમે તેટલું કહીશું તે વિશે લોકો કદાચ શંકા પણ કરે પરંતુ જીવન દ્વારા જે કાંઈ કરી બતાવશું એતો સૌ સ્વીકારશે જ.

વાતો નિઃસ્નેહીની કરીએ ને સંબંધી સાથે હેતના તાણાવાણા ચાલુ હોય. દ્રવ્યનો નિષેધ કરીએ ને છાના પૈસા રાખીએ તો તેનો ગુણ કેમ આવે ? માટે વર્તન વિનાની વાતે સત્સંગમાં સમાસ થાય નહિ.

પંઢરપુરમાં ભક્તો ભજનમાં લીન હતા. તેમાં પ્રભુએ સૌને દર્શન દીધાં. પ્રભુએ એક ભગતને પૂછ્યું કે મારે ભક્તની પૂજા કરવી છે તો કોની પૂજા કરવી ? એક ભગતે કહ્યું "તે મને ખબર ન પડે પણ, પ્રભુ તુકારામને પૂછો તો જવાબ આપશે." પ્રભુએ તુકારામને પૂછ્યું, તુરત તુકારામે જવાબ કીધો જે "બોલે તે પ્રમાણે ચાલે તેના પગ પૂજીએ." ભગવાન આ જવાબ સાંભળીને ખુશ થઈ ગયા. વાણી વર્તનની એકતાવાળા ભક્તો ઉપર જ ભગવાનનો રાજીપો થતો હોય છે.

ગુરુ થઈને બધું જ ભોગવી લઈએ અને બીજાને મૂકાવીએ એ વાતની લાલચ રાખવી નહિ. શિષ્ય કરતાં ગુરુએ વધુ પાળવું જ પડશે.

ભગવાન શ્રીહરિ સદ્વર્તનના હિમાયતી હતા તેથી તો સદાચાર ધર્મના પ્રવર્તક 'સહજાનંદ સ્વામી' કહેવાય છે. એથી જ શિક્ષાપત્રીમાં એમણે લખ્યું કે "ધર્મરહિત ભક્તિ પણ ન કરવી ને પૂર્વે કોઈ મોટા પુરુષે ક્યારેક અધર્માચરણ કર્યું હોય તો એનું ગ્રહણ ન કરવું. ધર્માચરણ કર્યું હોય તેને જ ગ્રહણ કરવું."

ધર્મપાલન અંગેની આવી મહત્ત્વની અને સૂક્ષ્મ બાબતો લક્ષમાં રખાવવા પાછળ ધર્મમર્મજ્ઞ સહજાનંદ સ્વામીનો કેવો ઉચ્ચ આશય અને આગ્રહ છે એ સ્પષ્ટ જોઈ શકાય છે. અ.નિ. ગુરુવર્ય પૂ. શાસ્ત્રીજી મહારાજ ઘણીવાર આ બાબત ઉપર ભાર મૂકી મુમુક્ષુઓને ધર્મપાલનની દૃઢતા કરાવતા.

મનડું રંગાયા વિના

એક સજ્જન યાત્રાળુ ગંગોત્રી જતા હતા. રસ્તામાં બે બાવાઓ ઝૂંપડી બાંધીને રહેતા હતા. બન્નેએ તેનું ઘાસ તડકામાં ગરમ થવા નાંખ્યું હતું. ઘાસમાં ભરાઈ ગયેલ ભેજ દૂર કરવા તેઓ ઘાસને તડકે સુકવતા. યાત્રાળુ તેની ઝૂંપડી પાસે પહોંચ્યા ત્યાં બન્ને બાવાઓ બાથમબાથી કરતા હતા. એક બીજા ભયંકર રીતે લડતા હતા. યાત્રાળુએ વચ્ચે પડીને બન્નેને છૂટા પાડ્યા ને કહ્યું, “આ શું કરો છો ?” એ બન્નેએ ઘાસ પર પગ મૂક્યો હતો. એક બાવો બોલ્યો, “એ એની જાતને સમજે છે શું ? એ એમ માને છે કે જાણે હું દુનિયાનો બહુ મોટો ત્યાગી છું !” યાત્રાળુને આ સાંભળી વિચાર આવવા લાગ્યો કે ત્યાગના માર્ગમાં આ વળી શું ? સાધુઓની પરસ્પર બાથંબાથી ખરેખર નિંદાત્મક હતી. સંસાર, સગાં, પત્ની, માલ-મિલકત, બાળકો બધાનો ત્યાગ કર્યા પછી આ બળતરા શા માટે ? પણ માણસ, નામ અને માનની લાલસા સહેલાઈથી ત્યાગી શકતો નથી. અહમ્નો ત્યાગ કરી શકતો નથી. પોતાના હૃદય તથા ઉર્મિઓને આત્મસાક્ષાત્કારના ધ્યેય પ્રત્યે વાળી શકતો નથી. જ્ઞાનને મેળવવા માટે મનને તદ્દન નવું બનાવી દેવાની જરૂર છે. કેવળ ત્યાગ કરવાથી તો દુઃખ અને હતાશા આવે છે. જીવનના હેતુ પ્રત્યે જાગૃત થયા વિના સંસાર છોડી દેવાથી સાધુઓ માટે ઘણા પ્રશ્નો ઊભા થાય છે.

સાધુ-સન્યાસીઓની બાહ્ય જીવન રહેણી કેવી છે તે નહિ પણ તેની આંતરિક અવસ્થા કેવી છે તે મહત્વની બાબત છે.

સાધુપુરુષો તો અનેકના વળ ઉતારી દેવા થયા હોય છે, નહિ કે અન્યના વળ ચડાવી દેવા માટે.

ધરતીકંપ, લાવારસ અને જ્યાં ચક્રવાત-વંટોળ પેદા થાય ત્યાં ખાનાખરાબી ને ખુવારી સિવાય બીજું શું હોઈ શકે ? તેમ આવા ક્રોધનું પરિણામ શું હોઈ શકે ?

મુળો રંગીને કદાચ ગાજર બનાવવામાં આવે તે ગાજરના ઢગલામાં ભળી તો જાય પણ કોઈ એને ખાય ત્યારે ખબર પડે કે અંદરની તીખાશ તો એની એ જ છે. એમ ઉપરથી સજ્જન જેવા-સાધુ જેવા દેખાવાથી શું વળે ? અંદરથી હૃદય સાધુ થવું જોઈએ.

જે ભગવાનમાં જોડે તે સંત

અને પોતામાં જોડે તે અસંત

આર્થિક કબજીયાત

કબજીયાત બધા રોગોનું મુખ્ય કારણ ગણાય છે, કબજીયાત કેવળ શરીરની જ નથી હોતી. ધનનું અને મનનું પણ કબજીયાત હોય છે. તેમાંથી સામાજિક અને માનસિક રોગો-પ્રદુષણ પેદા થાય છે.

શરીરનું હલનચલન ન થતું હોય તો સ્નાયુઓ ક્ષીણ થવા લાગે છે. શરીર મૃતપ્રાય બને છે. હૃદય જેવા શક્તિશાળી પંપ દ્વારા રક્ત ભ્રમણ ન થતું હોય તો શરીર નિષ્પ્રાણ થઈ જાય એ પણ જાણીતું છે. લક્ષ્મીનું પણ એવું જ છે. સાધુની માફક એ ચાલતી ભલી, જો તે ચાલતી રહે તો જ સામાજિક પ્રગતિ શક્ય બને.

અને ધનિક વ્યક્તિઓને ત્યાં નાણું ચલણી નહિ પણ બંધીયાર કારાવાસમાં પડ્યું રહે છે. તિજોરીમાં પૂરાયેલી લક્ષ્મી શ્રાપરૂપ છે. તે શ્રાપ ધનવાનને નડે છે. તેથી જ શ્રીજી મહારાજે દશમો, વીસમો ભાગ કાઢવાનું કહ્યું છે. આંતરડામાં થતી કબજીયાત એક રોગ છે અને એમાંથી અનેક રોગો જન્મે છે અને વધે છે એમ નિસર્ગોપચારકો માને છે. તેમ ધનનો ભરાવો પણ અનેક રોગોની જનની છે.

ધર્મગુરુઓને પણ ચેલા મુંડવામાં વિશેષ રસ હોય, શ્રોતાઓને માહું લાગે એવી વાત બોલતા નથી. દાનની વાત જરૂર કરે, પણ અપરિગ્રહની વાત તો ન જ કરે. તમો જરૂરીઆત ઘટાડો, તમે કમાવ ઓછું એવું જાહેરમાં કે ખાનગીમાં પોતાના શ્રોતાઓને કહેનાર મહાત્મા હજુ જોયા નથી. તમે ઘણું કમાઓ, ફાલો... ફૂલો... ચોક્કસ રકમનું દાન કરો. આવું સંભળાવનાર લીલી ઝંડી આપનારા ઘણા છે. પછી માણસ લક્ષ્મીદેવી પાછળ ઉંધું ઘાલીને દોડતો થઈ જાય છે.

વધુ કમાશો તો એ પૈસાનો મોહપાશ છૂટશે નહિ. જેટલી વધુ કમાણી તેટલું અપરિગ્રહ પાલન અઘરું લાગશે. પરિગ્રહ છે એટલે જ એની પાછળ જુઠાણું, ચોરી, વાસનાઓ, સુક્ષ્મરીતે થતી હિંસા બધુ ચાલ્યું આવે છે. અને ધર્મ સઘાતો નથી. અન્નનો ઉપવાસ કરવાનું સૌ કોઈ કહે છે. આર્થિક ઉપવાસનું કેમ કોઈને સુજતું નથી ?

આવી આર્થિક કબજીયાતનું પરિણામ શ્રીમંતો સારી રીતે ભોગવે છે. જેમ જેમ શ્રીમંતાઈ વધે તેમ તેમ આજુબાજુનું સર્કલ ખુશામતખોરોનું થઈ જાય છે. સજ્જન વર્ગ દૂર સરકતો જાય છે. ખુશામતીયાઓ શ્રીમંતોને સારું લાગે તેવું બોલે. સાચું તો કહે જ નહિ. શ્રીમંતાઈ આવ્યા પછી જ ગુંડાઓની ભાઈ બંધાઈ રાખવી પડે છે અને રીવોલ્વરના લાયસન્સ લેવા પડે છે.

બાઈબલમાં કહ્યું છે. 'સોયના છીદ્રમાંથી ઉંટ પસાર થઈ જાય એ કદાચ શક્ય બને પણ ધનવાન વ્યક્તિ સ્વર્ગમાં દાખલ થવો અશક્ય છે.' ઈશ્વરના આદેશોને ઉથલાવીને ચાલનારા શ્રીમંતોને આર્થિક કબજીયાત જરૂર થાય છે.

બહારથી સમૃદ્ધ શેઠ સાહેબો અંદરથી સાવ કંગાલ હોય છે. એમની પીડામાંથી બહાર નીકળવાનો માર્ગ નથી તો ડોક્ટરો એમને બતાવતા - નથી ધર્મગુરુઓ બતાવતા. ડોક્ટરો અને ધર્મગુરુઓ પણ દર્દીઓની કક્ષામાં જ જીવતા હોય છે. આ બધું આર્થિક કબજીયાતનું પરિણામ છે.

જીવનનું સરવૈયુ

માણસના જીવનની શરૂઆતમાં સરવાળાનો યુગ આવે છે. બધું જ ઊમેરાવા માંડે છે. પત્ની ઊમેરાય, સંતાન ઊમેરાય, કીર્તિ ઊમેરાય. આ દરમ્યાન માણસને બાદબાકીની ઈચ્છા જ થતી નથી.

પછી ગુણાકારની ઊંમર આવે છે. ત્રીસ પાત્રીસથી ગુણાકાર શરૂ થાય છે. જે કર્યું હોય તેનું અનેક ગણું ફળ મળે ! આ અવસ્થા માણસની રિદ્ધિ સિદ્ધિની અવસ્થા છે. એ વેળાએ ભાગાકારનો વિચાર આવતો નથી.

પચાસ વર્ષની ઊંમરે માણસ ભાગાકાર કરવા માંડે છે. દીકરા દીકરીના લગ્નમાં ખર્ચ થાય, ઘર વસાવવામાં જાય, પોતાની આવક ભાંગીને જીવે. ભાગાકાર સમયનો અને શક્તિનો પણ થાય. પચાસ વર્ષે નવી શક્તિ ક્યાંથી આવે ? જે છે તેમાંથી ખર્ચાતુ જાય.

સાઠ વરસની ઊંમરે આવે બાદબાકી. સત્તા, ધન, કીર્તિ વડે આકર્ષાઈને લાભ લેવા માટે જે જે પાસે આવતા તે હવે ખસી જઈને બાદ થવા માંડે. કોઈ અંગત જ બે જણ મળવા આવે. માણસની બાદબાકી માણસને પજવે છે. કોઈ પણ ઊંમરે આ ચારેય ક્રિયાઓ ગુણાકાર, સરવાળો, બાદબાકી અને ભાગાકાર સાથે જ ચાલ્યા કરે તો માણસ સુખી થાય ને પ્રસન્નતા મેળવે.

પચાસ વર્ષની ઊંમરે માણસ સ્વાર્થની તદ્દન બાદબાકી કરે, અહમ્નો ભાગાકાર કરે, ધર્મ અને કલ્યાણ પ્રવૃત્તિનો ગુણાકાર કરે અને અન્ય સુખનો સરવાળો કરે તો જીવન ભર્યું ભર્યું બની જાય.

જોજો સંગ તણું બળ કેવું, મુક્તજનને ભમાવે તેવું

માટે કદિયે કુસંગ ન કરવો, સમજણનો ગર્વ પરહરવો.

શ્રીજી મહારાજે ગ. પ્ર. રલના વચનામૃતમાં કહ્યું છે જે 'જો સિંધ જેવો ભૂંડો દેશ હોય તથા ભૂંડો કાળ હોય તથા પાતર્યો ને ભડવા અથવા દારુ માંસ ભક્ષણ કરનારા તેનો સંગ થાય તો ક્રિયા પણ ભૂંડી જ થાય માટે પવિત્ર દેશમાં રહેવું ને ભૂંડો કાળ વર્તતો હોય ત્યાંથી આઘુંપાછું ખસી જવું.'

ગમે તેવો મુક્ત હોય તો પણ કુસંગ ને અંતઃશત્રુથી તો ડરતા જ રહેવું જોઈએ. જેમ ઝેરનાં પારખાં ન કરાય, તેમ કુસંગનાં પણ પારખાં ન કરાય. સારો સંત હોય કે સત્સંગી હોય, મનમાં એવું ગુમાન તો રાખવું જ નહિ કે આપણને વળી કુસંગ શું કરે ? ગમે તેવો હોય કુસંગનો સંગ રાખે તો તેનો ઠા રહે નહિ. એ સિદ્ધાંત વાર્તા છે. અગ્નિના દેતવાને ભક્ત અડે કે અભક્ત અડે બંનેને ફોલ્લો તો થાય જ તેમ કુસંગના સંગની અસર સારા નબળા બધાને થાય.

સ્વામીએ કહ્યું છે જે આ વાત સૌ રાખજો. બે સારા સાધુ ને ત્રણ સારા હરિભક્ત સાથે જીવ બાંધવો તો સત્સંગમાંથી ન પડાય. ભગવાનના સારા ભક્તમાં જીવ બાંધવાનો છે. એજ કરવાનું છે. દેશકાળે મુંઝવણમાં તેની સલાહ લીધી હોય તો ઉગરી જવાય.

બજારે બેસે ને મંદિરે ન આવે તો ગ્રામ્ય કથાએ કરીને અંતઃકરણ બગડી જાય. મોટા માણસ પાસે ગ્રામ્ય કથા બહુ થાય. તેથી એનાથી જેટલું છેટું રહેવાય તેટલા ભગવાન સાંભરે.

સો મણ સાકરમાં એક મણ અફીણ નાખે તો બધી જ કડવી લાગે તેમ થોડોક કુસંગ લાગે તો સત્સંગ બગડી જાય. કુસંગની અસર ઝડપી થાય છે.

સાચા સંતનો સમાગમ ખપથી રાખશે તો સત્સંગ બરાબર રહેશે. સમાગમ નહિ કરે તેને ઘેર તો જરૂર ડાકલાં, ભૂવા-ભરાડીનો પગ પેસારો થઈ જવાનો છે.

એક ચાદર હોય તે ભગવાન કે મહાપુરુષને ઓઢાડી હોય તો મૂલ્યવાન -કિમતી બની જાય છે. એની એ ચાદર કોઈ શબ ઉપર ઓઢાડી હોય તો તે જ ચાદરનું મૂલ્ય ઘટી જાય છે. કિંમતની વધઘટ સારા નબળા સંગને આધારે છે.

વીસ મણ દૂધપાક હોય તેમાં થોડી જ ફટકડી નાખી હોય તો તે બધો નકામો ઉકરડે નાખવા જેવો બની જાય છે તેમ ઘણા વરસનો સત્સંગ હોય પરંતુ થોડો જ કુસંગ લાગે તો બધોય સત્સંગ વ્યર્થ બની જાય છે.

દિવાળીનો સંદેશ

દિવાળી એટલે આમ તો આનંદ, ઉમંગ અને ઉલ્લાસનું પર્વ.

વેપારી આલમ દિવાળી આવતા ગળાડૂબ પ્રવૃત્તિમાં પરોવાઈ જાય. બહેનો પણ કેવા ઉત્સાહથી ઘરની સાફસૂફીમાં લાગી જાય છે ! ખેડૂતો પણ ખેતરમાં પડેલી અઢળક ફસલને ઘરભેગી કરવા તનતોડ પરિશ્રમ કરે છે. આમ તો ઉદ્યોગ-ધંધા વગેરેમાં સહુ પ્રવૃત્ત હોય છે.

દિવાળીનું પર્વ પ્રભુભક્ત મુમુક્ષુજનને ભૂતકાળમાં પાછા ફરીને આંતરખોજ કરી પોતાની ક્ષતિઓના અંધારા ખૂણાઓ શોધી કાઢી ક્ષતિઓ સુધારવા પ્રકાશ પાથરવાનો સંકેત કરે છે.

આપણા અંતરમાં કામનાનું સ્થાન સંયમે, ક્રોધનું સ્થાન પ્રેમે, લોભનું સ્થાન ઉદારતાએ, મોહનું સ્થાન અનાસક્તિએ ને અભિમાનનું સ્થાન નમ્રતાએ કેટલું લીધું ? આપણા રાગદ્વેષ વધ્યા કે ઘટ્યા ? આપણે સ્વાર્થી બન્યા કે પરમાર્થી ? સંકુચિત બન્યા કે વિશાળ બન્યા ?

આપણામાં કરુણા, અનુકંપા, ધીરજ, અપરિગ્રહ, સંયમ, સર્વપ્રત્યે સમભાવ, સમાન આદરની લાગણી, નિષ્ઠા, ખંત, ઉત્સાહ, પ્રસન્નતા, શાંતિ, વિવેક, સહનશીલતા, અભ્યાસ, વૈરાગ્ય આદિ સક્રિય રહ્યા કે નિષ્ક્રિય ? આ બધું તપાસવાનો આ દિવસ છે.

વેપારીઓ ચોપડાની ચિંતા કરે તો આપણે આ દિવસે જીવનનો હિસાબ તપાસવાની ચિંતા કરવી જોઈએ. પ્રકાશના મહાન પર્વ વેળાએ આપણામાં અવગુણરૂપી અંધારૂ ક્યાંક છુપાઈને પડ્યું રહે તે કેમ ચાલે ?

બાહ્ય જગતમાં આટલો પ્રકાશ હોય, ઘેરઘેર દીવડાની હારમાળા ગોઠવાઈ હોય ત્યારે અંતર સૃષ્ટિમાં અંધકાર હોય તે કેમ ચાલે ?

દીપોત્સવી પર્વ સંકેત કરે છે કે બહાર તો અસંખ્ય દીવડા પ્રકટી ઉઠ્યા છે. અંદર ઝાકમઝોળ ક્યારે થશે ? પ્રત્યેક દીપાવલીએ નિરૂત્તર રહી આ મહા પર્વને એમને એમ વીતી જવા દઈએ તે કેટલું ઇષ્ટ ? આ પર્વ તો મહાન ભૂતકાળને તપાસવાનું અને આવતી કાલને ઉજ્જવળ કરવાનું પર્વ છે. માત્ર ચોપડા ચોખ્ખા કરવાનું નહિ પણ નવા ચોપડાની તૈયારી કરવાનું પર્વ છે.

દિવાળી, અંધકારમાં પણ પ્રકાશના પૂંજ પાથરવાનું પુનિત પર્વ છે. તેમાં જરા ઉંડા ઉતરી સાચા પ્રકાશ તરફ વળવા સત્પુરુષો સદા પ્રેરણા આપતા હોય છે. તેને અનુસરીએ.

સાંસારિક સુખો

સંસારના સુખ ક્ષણિક, નાશવંત અને તુચ્છ છે. ગુણાતીતાનંદ સ્વામીએ કહ્યું છે જે માયામય સુખ છે તે દુઃખ વિનાનું હોય જ નહિ તે પણ નક્કી કરી રાખવું.

એઠાં પતરાવળાં કૂતરાં ચાટતાં હોય તે ચાટીને ત્યાંથી ચાલ્યા જાય. પછી ત્યાં ઉભા રહેતા નથી. મનુષ્યનું આનાથી જુદું છે. પંચ વિષયનાં સુખો એઠાં પતરાવળાં જેવાં છે એમ મહાપુરુષો કહી ગયા છે. છતાં આપણે તો તે ભોગવી લીધાં પછીયેય ત્યાંથી ખસતા નથી. ત્યાંને ત્યાં ઉભા રહીએ છીએ. અભરખો મટતો નથી. ગુણાતીતાનંદ સ્વામીએ સંસારના સુખને કરોડ મણ દૂંસા અને રાખના પડીકા જેવા ક્ષુલ્લુક ગણાવ્યા છે. પાણીના પરપોટા જેવા ક્ષણિક છે એમ કહ્યું છે.

એક હજાર કૂતરાને એક હજાર ઊંટીયા ને મીઠડાં એક જ જગ્યાએ મરેલાં પડ્યાં હોય ત્યાં રહેવાય ખરું ? અને તે દુર્ગંધ સહન થાય ખરી ? ત્યાંથી તુરત જ ભાગવાનું મન થાય. તેમ ભગવાનના સાચા સુખમાં દષ્ટિ પડી હોય તે ભક્તોને સાંસારિક સુખ આવું અકારું થઈ જાય છે.

ભગવાનની કથાવાર્તા, સંત સમાગમ, સત્સંગ એ ખીલાનું સુખ છે. ઢોર ખીલે હોય ત્યારે ઘણી લીલોચારો ને ખાણખૂંટણ નાખીને સંતોષ પમાડે પણ ખીલેથી છૂટીને જ્યાં ત્યાં રખડીને ઓખર કરી આવે એ બન્ને બાબતમાં ભેદ છે.

ભગવાનની કથાવાર્તા, સંતસમાગમ, સત્સંગ એનું સુખ ખીલાનું સુખ છે. અને સ્વભાવો ને ટેવોને વશ થઈને વિષય સુખમાં આથડવું તે ઢોરની ઓખર જેવું છે.

રસ્તે ચાલ્યા જતાં એક શિયાળે ઊંટનો હોઠ લબડતો જોયો. તેના મનમાં એમ કે આ હોઠ લબળે છે તે હમણાં હેઠો પડી જશે ને કુણો કુણો ગળાને ગલગલીયા થાય એવો હોઠ હું નિરાંતે ખાઈ જઈશ. એમ વિચારી હોઠની સામે જોઈને ઊંટની પડખે પડખે દોડવા માંડ્યો. બે ગાઉ સુધી દોડ્યો પણ ઊંટનો હોઠ તો હેઠો પડ્યો નહિ એટલે નિરાશ થઈને પાછો જતો રહ્યો.

ઊંટનો હોઠ કાંઈ હેઠો પડે નહિ તેમ સંસારના સુખ બધાં ઊંટના હોઠ જેવા જ છે. તે લેવા બધાય દોટ મૂકે છે પણ કશું હાથમાં આવતું નથી. એમને એમ દોડવામાં જ જીંદગી પુરી થઈ જાય છે.

આ જીવ ભગવાનનો સંબંધ રાખે તો જ માયામાં ચોંટે નહિ. આજ્ઞામાં રહીને વિષય ભોગવવા. જે આજ્ઞા બહાર રહીને વિષય ભોગવશે તેનું અંતે ભગવાન તો પૂછશે. માટે પદાર્થમાંય મકોડાની પેઠે ચોટવું નહિ. જગતનો વ્યવહાર ચલાવવા ઉપલક્ષ સંબંધ ને હેત રાખવું પણ જગતમાં ચોટવું નહિ. નહિ તો કલેશ થશે.

જાગૃતિનો સમય આવી ગયો છે.

સાધુ સંતો સમાજના રાહબર ગણાય છે. માર્ગદર્શક અને સન્માર્ગે વાળનાર ગણાય છે. રસ્તો ચિંધવનાર જો સજાગ ન રહે તો પોતાના ચિંધ્યા માર્ગે ચાલનાર ધ્યેયને સિદ્ધ ન કરી શકે. એટલે રાહબર તરીકે સંતે જાગૃત રહેવું જ રહ્યું.

આજકાલ ભગવા કપડાને શોભે નહિ એવા બનાવો જોવા-સાંભળવા મળે છે. ત્યારે શું નથી લાગતું કે હવે સંત સમાજ માટે જાગૃતિનો સમય આવી ગયો છે ? સંતો તો સમાજને સદ્-રસ્તે દોરનાર છે. જો એ જ અસદ્-રસ્તે આંધળી દોટ મૂકશે તો સંત સમાજ પોતાની વિશ્વસનીયતા ગુમાવી બેસશે.

સમાજના અન્નથી શરીરનું પોષણ કરે, સમાજના પૈસાથી એશ ઉડાવે અને સમાજ પ્રત્યેની કોઈ જ જવાબદારી ન નિભાવે તો તે ઇશ્વરના ઘરના અક્ષમ્ય ગુનેગાર બને. સ્વામિનારાયણ ભગવાને સંતના લક્ષણો પાને પાને બતાવ્યાં છે. શ્રી હરિ કહે છે : “અમારા સંત થઈને નારી સામુ જુએ તે લબાડ કહેવાય. નારીની સન્મુખ બેસે તથા પ્રસંગ રાખે તે સંતની મતિ પણ વિપરીત જાણવી. અમારા વચનરૂપી કોટનું ઉલ્લંઘન કરે અને કોટને તોડી દાર વિના ચાલે તેની થોડી પણ મહોબત અમે રાખતા નથી. તેને સત્સંગ બહાર અમે કરીએ છીએ. હરિભક્તની રીતને તપાસીને ચલાવી છે, તે સડકરૂપ છે. સડક વિનાનો ચાલે તે ગુનેગાર છે. ગુરુની રીત ગુરુ હોય તે કહે. જેટલા મોટા કહેવાય તેટલી જ લાજ રાખે છે. લાજ વિનાના હોય તે ફૂટેલા વાસણ જેવા છે, ફાવે તેટલા રૂપવાન હોય તે કામ ન લાગે. સુવર્ણમાં રૂપ છે તો સૌને પ્યારું લાગે છે, પણ ડાહ્યો માણસ તેમાં મૃત્યુ દેખે છે, તેમ પાંચેય પ્રકારના શબ્દાદિક વિષયો અતિ ઉત્કૃષ્ટ હોય પણ તેમાં મૃત્યુ નજીક રહેલું છે. ભય અને દુઃખ માત્ર તેમાં રહ્યા છે - એવું જે સમજે એના ઉપર અમને હેત થાય છે. વિવેકી હોય તેને સંત કહેવાય.” આટલી વાત કહીને નિયમ ધરાવ્યા ને કહ્યું કે આ વાત ઉપર અમે પ્રકરણ ફેરવ્યું છે. આમ સ્વામિનારાયણ ભગવાન સંતોને જાગૃતિનું શિક્ષણ આપતા.

સાચા સંતને ઓળખવામાં વિવેક દૃષ્ટિ અત્યંત જરૂરી છે. ઓળખાય જાય પછી નિર્ભય રીતે તેના ચરણો જીવન સમર્પિને બેસી જવું એ જ જીવનની સાર્થકતા છે.

સિનેમા

આ દુનિયામાં ત્રણ બાબતનો સંઘર્ષ થઈ રહ્યો છે. રૂપ, રૂપિયા અને રૂઆબ (પ્રભુત્વ)-આ ત્રણ બાબતોનો સંઘર્ષ દુનિયાનાં તમામ રાષ્ટ્રોની સામે છે.

સિનેમા એ વર્તમાન યુગનો અભિશાપ છે. તેમાં માનવીય કુટુંબોની હજારો કુમારીકાઓ નાચવાવાળી વેશ્યાઓ બની જાય છે અને છોકરાઓને ભાંડ બનાવી દે છે અને એને લાજ-શરમ અને સન્માનના ગુણોથી રહીત કરી દે છે. સિનેમા' યલાવવાવાળાને સામાજિક કે નૈતિક સુધારાની કોઈ ચિંતા નથી. તેનું લક્ષ્ય તો કેવળ પૈસા કમાવાનું છે.

લાખો ને કરોડો તરૂણ-તરૂણીઓ ઉપર એની ઝેરીલી અસર થઈ છે તો પણ આપણે તેને મનોરંજન માનીએ છીએ. આજના આધુનિક સિનેમાઓમાં નર-નારીઓને નગ્ન અવસ્થામાં દેખાડવામાં આવે છે.

અમુક વર્ષો પહેલાં સારા કુળની કન્યાઓ પોતાનું સ્વરૂપ-સૌંદર્ય દેખાડવું તે મહાપાપ માનતી હતી. એના સૌંદર્યનું પ્રદર્શન એના શીલનું અપમાન ગણાતું. આજે એ જ આર્ય કન્યાઓને કુત્સીત લાલસા જાગી ઉઠી છે.

આજ તો દુર્ભાગ્યવશ ભારતવર્ષમાં સૌંદર્ય હરિકાઈની શરૂઆત થઈ ગઈ છે. આપણી કુળલલનાઓ પરપુરુષ દ્વારા સૌંદર્યની પરીક્ષા કરાવીને એમાં નંબર મેળવે છે.

માત-પિતા જ છોકરા છોકરીઓને સિનેમા બતાવવા લઈ જાય છે. કેટલાંક કહે છે કે ધાર્મિક સિનેમામાં શું બાધ છે ? તો એનો જવાબ એ છે કે પેલી કહેવતની જેમ 'વૃદ્ધો મરી જાય એનો કોઈ વાંધો નથી પણ જમ ઘર ભાળી જાય તેનો વાંધો છે.' આ બધું દેખવાનો ચસકો લાગ્યા પછી ધાર્મિક-અધાર્મિકની ચોકસાઈ કોણ કરશે ? એક વાર વિષયોત્તેજક દ્રશ્ય જોયા પછી તો એવો જ અભિનય દેખવાની પ્રબળ ઈચ્છા થવાની જ છે. બુરી બાબત જેટલી જલદી ગ્રહણ થાય તેટલી જલદી સારી બાબત ગ્રહણ થતી નથી.

આપણે પ્રદુષણોની વાત કરીએ છીએ પણ રેડીયો, ટીવી જેવા માનસિક પ્રદુષણો વિષે કશું કરતાં નથી. બાળકના કુમળા માનસ ઉપર ટીવી-સિનેમા દ્વારા જે કુસંસ્કારોનું આક્રમણ થઈ રહ્યું છે તેનાથી આપણે આપણા બાળકોને નહિ બચાવીએ તો પછી રડવાનો જ વારો આવશે. તે માટે સૌ ચેતજો.....

સત્સંગની શોભા

આ સત્સંગની જે કાંઈ શોભા છે કે ઉજણાશ છે તે સંતો તથા સત્સંગીઓના સદ્વર્તનથી છે. પંચવર્તમાનના પાલનથી જ સત્સંગની સારપ છે. ધર્મના કોઈપણ સ્થાનની શોભા કેવળ આરસ જડવાથી કે સોનાથી મઢવા માત્રથી આવી જતી નથી. તેમ સંપત્તિના સંપાદનમાં જ સમાઈ જતી નથી. પણ બહુજન હિતાય સદાચાર ધર્મના પ્રવર્તનમાં અને જનસમાજને લગતા સેવા કાર્યમાં છે.

કપાળમાં ટીલું હોય ને નિયમમાં ઢીલું હોય તો એવાનો કોઈને ગુણ ન આવે. સ્વામીએ વાતોમાં લખ્યું છે કે જે દિ નિયમ લોપાણાં તે'દિ કોઈ વાત ઉભી રહેવાની નથી. સદ્વર્તનનું ખેંચાણ તો દીર્ઘકાળ સુધી ટકે છે. માણસ શરીર ઉપર કપડાં ન પહેરે ને ફક્ત ઘરેણાં જ પહેરે તો એ શોભે ખરો ? બંધબેસતાં સારાં કપડાં પહેરીને પછી ઘરેણાં પહેરે તો જરૂર શોભે. તેમ શ્રીજીનો આશ્રિત કપડાંને ઠેકાણે રહેલ નિયમને જાળવીને પછી અનેક ગુણરૂપી ઘરેણાં પહેરે તો આ લોકને પરલોકમાં શોભે.

રઘુવીરજી મહારાજ છતાં ખેડાથી કોઈ ગોરો કલેક્ટર સાહેબ વડતાલ દર્શને આવેલ. દેવનાં દર્શન કર્યા ને સભામાં આવ્યા. તેમનો આદર સત્કાર કર્યો. સંત બ્રહ્મચારીની સભા સામું જોઈને સાહેબે મહારાજને કહ્યું કે, 'આટલા બધા પાદરી લોકો આમ ભેળા છે તે ક્યારેય ઝઘડે કે નહિ ?' ત્યારે રઘુવીરજી મહારાજ કહે કે, "ધન અને સ્ત્રી એ બે કજિયાનાં મૂળ છે. જે કજિયાનું કારણ છે તેનાથી આ સંતો છેટા છે, તેનો તેને પ્રસંગ નથી એટલે શાંતિથી કથાવાર્તા, પ્રભુનું ધ્યાન, સ્મરણ વગેરે કરે છે. ધર્મ પાળે છે. અને લોકોને ઉપદેશ આપી સદ્માર્ગે ચડાવે છે." તે સાંભળી સાહેબ બહુ ખુશ થયા ને ટોપી ઉતારી નમન કરીને કહે, "યે સબ પાદરી લોગ બહુત અચ્છે હું !" તેને અંતરમાં સંતોનો ભારે ગુણ આવ્યો.

જુનાગઢમાં ગોવિંદ ભગત હતા. તેને સાધુ ઘી-ગોળ દેવા જાય તો કહેશે કે મને આ ઝેર દેવા શું કરવા લાવ્યા ? જો તમને મારા ઉપર હેત હોય તો મારી વાસના જલદી તૂટે એવું હેત કરો ને છ સાત સંતો મારી ભેગા રહીને ભજન કરાવી પ્રભુની કથાવાર્તા કરો. માણસ ખાવા માટે ત્રાગાં કરતાં હોય પણ મળે ને મૂકી દે, તેવા ક્યાંથી મળે ?

વાંકિયા ગામમાં ગુણાતીતાનંદ સ્વામીના કૃપાપાત્ર વૈજનાથ વિપ્ર ભારે કથાકાર હતા. સમાજમાં કથા પ્રસંગે જવાનું થાય ત્યારે પોથી પૂજન વખતે

પુરુષવર્ગ હોય તો તો ઠીક પણ જો બહેનો પૂજન કરવા આવે ત્યારે પોતે કહે કે બહેનોએ પોથીને ચાંદલો કરીને બેસી જવું, પણ વક્તાને ચાંદલો કરવાનો આગ્રહ રાખવો નહિ. કોઈક ગામમાં કથા કરવા ગયા ને ત્યાં બાઈઓએ પોથી સાથે વક્તાના પૂજનનો દુરાગ્રહ દર્શાવ્યો. ત્યારે એમણે કહ્યું, 'બહેનોએ પોથી પૂજનથી સંતોષ મानी મને ચાંદલો કરવાનો આગ્રહ રાખવો નહિ.' આથી કથા કરાવનાર ને કથા સાંભળવા આવનાર બહેનો બોલી, 'આવો હઠીલો વક્તા અમારે જોતો જ નથી.'

આ સાંભળી વૈજનાથ વિપ્રે કહ્યું, 'એમ હોય તો મારેય આવી કથા કરવાની રુચિ નથી.' આમ કહી પોથી બાંધી, લઈને ચાલતા થઈ ગયા. પણ પોતાના ધર્મ નિયમમાંથી ચલાયમાન ન થયા. એ પછી તો એમની કથામાં એવો શિરસ્તો પડી ગયો કે કોઈ બાઈ એમને ચાંદલો કરવાનો કે ચરણ સ્પર્શ કરવાનો આગ્રહ ન જ રાખતી.

જુનાગઢમાં એક નાગર ગૃહસ્થ. તેણે મંદિરે દર્શને આવી ઠાકોરજીનાં દર્શન કરીને ધર્મશાળામાં ગુણાતીતાનંદ સ્વામીનાં દર્શન કર્યા ને સ્વામીને કહ્યું, 'સ્વામી, મેં બહુ તીર્થ કર્યા છે ને ઘણા દેવના દર્શન કર્યા છે પણ તમારા દેવના શણગાર ને આવી મૂર્તિઓ ને આવું તેજ તે ક્યાંય મેં જોયું નથી.'

ત્યારે સ્વામીએ કહ્યું, 'મહેતા, આ તેજ મૂર્તિઓમાં છે. કારણ આ બ્રહ્મચારીઓ જે પૂજારી છે તે ભોંય પથારીએ સૂવે છે. જપ, તપ, વ્રત રાખી ઠાકોરજીની સેવા પૂજા કરે છે. જેથી આ મૂર્તિઓમાં આત્મા, પ્રભા અને પ્રસન્નતાનું તેજ વિલસી રહ્યું છે. આજે કળિકાળમાં વળી બ્રહ્મચર્ય વ્રત ક્યાંથી ? પુરુષોત્તમ નારાયણ અક્ષરધામમાંથી પધાર્યા તેમણે પાળ્યું અને પળાવ્યું. બીજે ક્યાંય આવું ભાળ્યું નથી.' મહેતાજી કહે, 'સાવ સાચી વાત છે. આવું ક્યાંય નથી.'

ઉપલેટામાં સવજીભાઈ શાસ્ત્રી હતા. તેણે એક વખત સંતોને ઘેર જમાડ્યા. સત્સંગીઓને પણ આમંત્રણ આપ્યું. ત્યારે સત્સંગીઓએ કહ્યું, 'અમો બ્રાહ્મણને ત્યાં જમવા કેવી રીતે આવીએ ?' ત્યારે શાસ્ત્રી કહે, 'હું તમને સ્વામિનારાયણના સત્સંગી જાણીને જમાડું છું, નિયમ ધર્મ પાળો છો તેથી મારા હૃદયમાં તમને જમાડવાનો ભાવ છે. પણ હું તમને કોઈને કાંઈ કણબી કે આહિર જાણીને જમાડતો નથી. તે આજની વાત અલૌકિક છે. ભગવાનના સંબંધે મહિમા છે. આજે નોતી દીઠી નોતી સાંભરીરે, પ્રગટાવી એવી પુનિત પુરુષોત્તમ પ્રગટી રે,' નહિતર બ્રાહ્મણ વળી કોઈ કણબી આહિરને જમાડે ? આ તો સ્વામિનારાયણનો પ્રતાપ છે. સદ્વર્તનનું ખેંચાણ છે.

‘છેટે જવું હોય તે વહેલા જાગજો’

અમો તીર્થયાત્રામાં ગયા હતા. એક ઠેકાણે ધર્મશાળામાં ઉતારો કર્યો. રાત્રિ રહ્યા. તેના ચોકીદારે વહેલી સવારે આ આલબેલ કરીને પોકાર કર્યો કે ‘છેટે જવું હોય તે વહેલા જાગજો’ ‘છેટે જવું હોય તે વહેલા જાગજો.....’ આ શબ્દો અમને બહુ જ સ્પર્શી ગયા. આલબેલ આપણને પણ ઢંઢોળીને જગાડે છે. કારણ કે આ જીવાત્મા પણ એક યાત્રિક જ છે. તે ભગવાન પાસે જવા નીકળ્યો છે. ને મુસાફરી લાંબી છે, ભગવાનનું ધામ ઘણું છેટું છે. સદ્. ગુણાતીતાનંદ સ્વામીની વાતોમાં લખ્યું છે કે ‘લાખ મણ લોઢાનો ગોળો ધામમાંથી પડતો મુક્યો હોય તે વાયુને લેરખે ઘસાતો ઘસાતો નીચે આવે ત્યાં રજ ભેળો રજ થઈ જાય તેટલું છેટું ભગવાનનું ધામ છે’ તો શું ઉપરનું વાક્ય આ જીવને લાગુ પડતું નથી ? ઉપરનું વાક્ય ઠેઠનું કાર્ય સાધી લેવા આપણને ઘણું કહી જાય છે. સ્વામીએ તો કહ્યું છે કે ‘વહેલા ઉઠી ઉઠીને ભજન કરશે ત્યારે જીવનો મોક્ષ થાશે. અલ્પ આયુષ્ય, ટૂંકી બુદ્ધિ ને અનંત વિક્ષેપો, એમાં પોતાનું કલ્યાણ સાધી લેવું. તે ગાફલાઈથી સધાય નહિ. ખબરદાર થાય ને વર્તમાન ધર્મ પાળે, ભજન કરે, આસક્તિ ટાળે તો જ આત્મકલ્યાણ સધાય.’

શ્રીજી મહારાજ છતાં પણ કેટલાક દશ-બાર સાધુ તો રાત્રે મોડે સુધી મહારાજ પાસેથી ખસતા જ નહિ. દર્શન-સેવાનો લાભ લેતા. કેટલાક એમ જાણતા કે મહારાજ તો અહીં જ છે. ક્યાં વયા જવાના છે ? મોડેથી જઈશું, શી ઉતાવળ છે ? એવું માનનારને ગઈ તક પાછી મળતી નથી.

મનથી નક્કી કરે કે આ દેહે જ પરવારીને ભગવાનના ધામમાં પુગવું છે. વચ્ચે ક્યાંય રોકાવું નથી. તે તો કકડાટી બોલાવીને ભજન કરી લે. કેટલાકને રૂપિયા ગણવાનો વેગ લાગે છે, તો તેને ઉંઘ પણ આવતી નથી. તેમ ભગવાન ભજવાનો વેગ લાગે તો તેની ઉંઘ જરૂર ઉડી જાય.

કરજીસણના અગરાજી ને અમરાજીએ ત્રાંબા પિત્તળના ઠામ વેચી નાખ્યા ને માટીના ઠામ રાખ્યા, શા સારું ? કેમ જે મહારાજ આજ્ઞા કરે તો તરત સાધુ થઈ જવાય. પછી સમય જતાં મહારાજનો કાગળ આવ્યો જે સાધુ કરવા છે તે તરત ઘર છોડીને આવજો. ત્યાગી તો બંને જણાને થવાનો સંકલ્પ, પણ ડોશીનું શું થાય ? પછી અમરોજી કહે હું જાઉં, અગરોજી કહે હું જાઉં, એટલે ડોશી કહે બંને જાઓ. પછી બેય ચાલી નીકળ્યા. ભગવાન ભજવાનો વેગ લાગે ત્યારે ગુણવાન દીકરો, ગુણવાન સ્ત્રી, સારું ઘર મૂકવું ન પડે, મૂકાઈ જાય. કારણ કે છેટે જવું છે એટલે વહેલું જાગવું જોઈએ ને ?

અદ્ભુતાનંદ સ્વામી તો પરણતા પરણતા ભાગ્યા. કોઈના રોક્યા રોકાયા નહિ. પૂર્વે તો ઘણાં રાજ્ય મેલી પહાડોની ગુફામાં પથ્થરની પથારીઓ કરી સવેળાએ ભગવાન ભજીને પોતાનું ઠેઠનું કાર્ય કરી લીધું.

જેની આંતર ચેતના જાગૃત થઈ છે, તેના ઇંદ્રિયો અંતઃકરણ વેગવંતી સરિતાની જેમ પ્રભુના મારગે વેગથી ઝડપી વહેવા લાગે. સંત સમાગમ, સેવા, ભજનમાં તીવ્ર આગ્રહથી જોડાય. ભગવાન પાસે પહોંચવાનો જ આલોચ રાખે એ શું ન કરે ?

પીથલપુરના હરજી ઠક્કરને ભગવાન ભજવાનો વેગ લાગ્યો ત્યારે એ જમાનામાં એક લાખની ઉઘરાણી ખોટી કરીને ગઢપુર રહેવા આવ્યા. ઉઘરાણી માટે રોકાઈ તો ટાઈમ જતો રહે. આવો ખપ જાગે ત્યારે જ સંસારની માયા મૂકી શકાય, તે વિના છૂટવું મુશ્કેલ છે. મોરલી વાગે ત્યારે મોટા મોટા નાગ હોય તે દોડીને આવે ને પૈડકા હોય તે પડ્યા પડ્યા વળ ખાતા હોય. તેમ ભગવાનના ખરેખરા ભક્ત હોય તે કથાવાર્તા-કીર્તનમાં આવ્યા વિના રહે નહિ. આ જીવને રાગ હોય ત્યાં પુગવા મરણીયા પ્રયાસ કરે છે તેમ ભગવાનમાં સ્વાદ લાગ્યા પછી પ્રભુ ભજન વિના રહી ન શકે.

હરજી ઠક્કરને ઘડપણ આવી ગયેલું. શ્રીજી મહારાજે એક દિવસ તેમને પુછ્યું, 'હરજી ઠક્કર, તમે કેટલા ગાઉ ચાલી શકો?', 'મહારાજ બે ગાઉ તો માંડ ચલાય.' મહારાજે કહ્યું, 'તો તમારી પાછળ વાર આવી હોય તો?', 'તો તો મહારાજ દશ ગાઉ દોડ્યો જાઉં તેમાં થાક ન લાગે.' દેહને બચાવવા કેવી શ્રદ્ધા ! આવી ભગવાન ભજવાની ઠેઠ પુગવાની શ્રદ્ધા હોય તો દેહ આડો ન આવે.

ભુજના જુના સંતોની વાત છે. સંતો રાત્રે કથા-વાર્તા-નિયમ કરી મોડે સુધી ભજન કરતા. એક સંત કોથળો લઈ પથારી કરતા હતા. કોથળાની વચ્ચે સુકા દાતણ તથા કાંકરા ગોઠવતા હતા. એક હરિભક્તે તે સંતને કહ્યું, 'સ્વામી આ શું કરો છો ? કોથળામાં કાંકરાને સુકા દાતણ ?' સંતે કહ્યું, 'તમને ખબર ન પડે. આ શરીર ક્યાં ભજન કરવા દે તેવું છે. રાત્રે પડખું ફરતાં તેને થોડું લાગે એટલે ઊંઘ ઉડી જાય અને ભગવાન ભજાય. આને સુંવાળી પથારી આપીએ તો સવાર સુધી ચહચહાટી બોલાવે. આતો એ લાગનું છે. જે થાય તે ઠીક થાય છે.' સ્વામીને કેવો ખપ ! રાતે પણ જાગૃતિ રાખતા.

પ્રભુ ભજવામાં કોઈની રાહ જોવી નહિ. ફલાણા ભાઈ મંદિરે આવે તો હું મંદિરે આવું એમ ન કરવું. જમવામાં પહેલી પતરાવળી ઉપર બેસી જઈએ છીએ તેમ આપણે ભક્તિ શરૂ કરી દેવી. કોઈની રાહ જોઈને બેસી રહેવું નહિ. રાહ જોઈએ તો રહી જઈએ. મોંઘો મનુષ્ય જન્મ એળે વયો જાય. સવેળા જાગી, એ માર્ગે ચાલવા માંડવું.

જીવન સંધ્યાને કિનારે

વૃદ્ધાવસ્થા એ જીવનની સંધ્યાનો કિનારો છે. જીવન સંધ્યાકાળે તો વાસના રહિત થઈ જવાય તેવા પ્રયત્નોમાં રહેવું જોઈએ. આપણે સૌએ દેહાંત પરીક્ષામાં પાસ થઈ જવું છે. જીવનનો છેડો સુધારી લેવા ઉપર તાન રાખવું જોઈએ. વચ્ચે જીવનમાં કાંઈ ભૂલ થઈ ગઈ હોય તો પ્રભુ પાસે માફી માગી છેડો સુધારી લેવો.

વૃદ્ધાવસ્થા આવે એટલે આપણે મૃત્યુના કિનારે ઉભા છીએ એમ નક્કી સમજી ચેતી જવું જોઈએ. માથાનું છાપરું સફેદ થઈ જાય પછી ધર્મનો માર્ગ પકડીને પ્રભુ-પરાયણ થઈ જવું એ જરૂરી છે. પછી નવા કોડ જગાડવા નહિ. આપણને ચેતવવા પ્રભુ ઘણી નિશાનીઓ બતાવે છે. માથાના વાળ સફેદ બનાવીને, કોઈને માથે ટાલ પાડીને, કાને બહેરાશ આપીને, આંખે ઝાંખપ આપીને પ્રભુ નોટીસો આપે છે. ભયંકર માંગદીમાંથી સાજા કરીને કે અકસ્માતમાંથી ઉગારીને ચેતવતા હોય છે, કે તું ચેત, હજુ શરીરનો સદ્ઉપયોગ કરી લે, તું કોણ છો, તે ઓળખી લે.

માંદગી કે અવસ્થાને કારણે અશક્ત બન્યા પછી ઘરમાં પુત્રાદિક વહીવટ લેવા ઉતાવળા થતા હોય છે. વૃદ્ધોનું બોલવું પરિવારને ગમતું નથી ત્યારે વૃદ્ધોએ ચેતી જવું જોઈએ. એમાં જે ચેતે તે બચે અને તેજ જીવન જીતે.

ઘણા વૃદ્ધોએ જુનો જમાનો જોયો હોવાથી સ્વભાવ, પ્રકૃતિ, લોભને વશ બની ગઈ હોય, છોકરાઓ ખૂબ વાપરતા હોય. ત્યારે તે જોઈને તેનો જીવ બળતો હોય કે છોકરા કેવા ઉડાવ થયા છે ? પરંતુ ત્યારે વૃદ્ધોએ વિચાર કરવો ઘટે કે કમાવું છે છોકરાને અને વાપરવું છે પણ છોકરાને; આપણને બરાબર સાચવે છે તો આપણે શા માટે જીવ બાળવો ? હા, માને તો શિખામણ દેવી પણ ખોટા મમત્વમાં પોતાનું બગડે એવું ન કરવું.

વૃદ્ધોએ છોકરાઓનાં વખાણ કરવા. માગે તો પોતાના અનુભવોની સલાહ પણ આપવી. પણ તેને ન ગમતું હોય તોય સતત લવરી ચાલુ રાખીએ તો ઘરમાં પણ કંટાળાનું કારણ બની જઈએ. પછી છોકરા વિચારે કે “હવે ઝટ જાય આ ખોખું તો ઘર થાય ચોખું.” જો પ્રભુ પરાયણ બની જઈએ તો પુત્રો સાચવેય સારા. ગૌરવભેર વૃદ્ધાવસ્થા પસાર થાય. આપણું માન જાળવે, અને આપણી વૃદ્ધાવસ્થા ધન્ય બની જાય. આ રીતે વૃદ્ધોએ અવરોધરૂપ બનવાને બદલે સાનુકૂળ બની જવું, તો વૃદ્ધાવસ્થામાં શાન્તિથી ભજન ભક્તિ થાય.

ઘણા વૃદ્ધો ગામને પાદર ઓટલે-ચોરે બેસીને આંખે નેજવા માંડીને ન ઘટે તે પણ જોયા કરતા હોય અથવા રાજકારણની વાતુમાં ચકચૂર હોય અથવા

ગંજીપત્તાના પાનામાં મશગુલ હોય ને પોતના ઘર કરતાં વધારે બીજાના ઘરની કૂચલી કર્યા કરતા હોય. પરંતુ સર્વ રીતે સાનૂકુળ એવા પ્રભુના મંદિરે બેસાય નહિ, ભજન થાય નહિ. કપડું ધીરે ધીરે જીર્ણ થાય પછી છેવટે તેને ગાભો કહેવાય અને તેમ માણસનું શરીર વપરાતાં વપરાતાં ઘસાઈ જાય પછી તે ભાભો કહેવાય. જે દશા ગાભાની તે જ દશા ભાભાની થાય. માટે ઘડપણનો વિચાર કરીને માણસે જાગૃત થઈ જવું જોઈએ. પ્રભુ ભજન કરી લેવું જોઈએ. આઠ વાગ્યે પ્લેન ઉપડવાનું હોય, એરોડ્રામનો રસ્તો ૩૦ મિનીટનો હોય, ઘડીયાળમાં ૭-૩૦ વાગ્યા હોય, તો પ્લેનમાં જનારા પુરુષે વિના વિલંબે પરવારી તૈયાર થઈને એરોડ્રામ પહોંચી જવું જોઈએ. તેમ દેહને વૃદ્ધ થતો જોઈને સંસારના અનેક કાર્યોને ત્વરાથી સંકેલી લેવાં જોઈએ, પુત્રને સોંપી દેવા જોઈએ. હું કોણ ? ક્યાંથી આવ્યો ? શું કરું છું ? ને ક્યાં જવું છે ? આવો વિચાર કરી, ઇશ્વરાભિમુખ થઈ જવું જોઈએ. આજના યુગમાં સાચા સંત મળવા મુશ્કેલ છે. તેથી પ્રભુને જ શરણો જવું ઉત્તમ છે. 'હજુ વાર છે' એવું કહેવું એ જ ભયંકર રોગ છે.

હાઇવે રોડ ઉપર ઘસમસતા વાહનો આવતા હોય અને આપણે ચેતીને ચાલીએ નહિ અથવા રસ્તા ઉપર દોડ્યા આવતા ભુરાયા આખલાને જોઈને ચેતીએ નહિ અને મુર્ખની માફક સામા ચાલીએ, તો ભૂંડા હાલે કચરાઈ મરીએ. તેમ જ આપણી જિંદગીના ધોરી રસ્તા ઉપર વૃદ્ધો સામે મોત દોડતું આવે છે જે પકડ્યો કે પકડશે એવા આંચકા દરેક રોગ વખતે જીવને લાગ્યા કરે છે. છતાંય જે વૃદ્ધ સંસારની માયામાંથી બહાર નીકળીને વિચાર નથી કરતા કે હવે હું આ દેહથી હમણાં જુદો પડી જઈશ તો પછી દેહની પાછળના ઇલકાબો હવે મારે ક્યાં સુધી ? આમ જે વિચારતો નથી, ચેતતો નથી તે ભૂંડે હાલે વાસના સાથે મરણ પામે છે. વિચાર કરવાની અવસ્થા તે વૃદ્ધાવસ્થા છે, માટે સમયસૂચકતાથી સાવધાન બની જવું.

જેને અજવાળે દેખાય નહિ તે અંધારે શું દેખે ? શરીર સાજું હોય ત્યાં સુધીમાં કાંઈ કરી લેવાનું સૂઝે નહિ તો પછી દવાખાનામાં શું સૂઝશે ? ત્યારે કાંઈ નહિ બને. પગ પાસે "હાય" અને માથા પાસે "વોય" આવીને ઉભા રહેશે. 'હાય વોય' થયા કરશે. પ્રભુનું નામેય નહિ લેવાય. તેથી હજુ સુઆરોગ્ય છે, ત્યાં સુધીમાં કાંઈક કરી લેવું, સુધારી લેવું.

મૃત્યુ કોઈને સમેટવા માટે સમય નથી આપતું. આવીને ઊભું રહી જ જાય છે. આવું મૃત્યુ તમારા દરવાજા પર નિરંતર ઊભું જ છે, એવો ખ્યાલ રહે તો બાકી બધું સુલભ છે.

માણસ પોતાનાં ઘણાંય વ્યસનો છોડી શકે છે પણ પરનિંદાનું વ્યસન એવું ગળાયટું લાગે છે કે ભાગ્યે જ કોઈક એને છોડી શકે. નિંદા તો વાણીનું દૂષણ છે. વાણીમાં એવી તાકાત રહેલી છે કે પોતાના કે પારકાના મનને રંજન કરાવી શણગારી દે છે. તેમ ખિન્ન કરી સળગાવી પણ દે છે.

માણસનો જો પગ લપસે તો પોતાનું અંગ ભાંગે પણ બોલવામાં જો જીભ લપસે તો જરૂર પોતાના કે અન્યના અંગ ભાંગે તેમ કંઈકના ઘર પણ ભાંગે.

વિદેશમાં અમે જોયું તો કોઈ જગ્યાએ ઘરની આગળ કે પાછળ બેસવા માટેના ઓટલા નથી. અહીં આપણે ત્યાં ઓટા વગરનું તો કોઈ ઘર નહિ. બજારે દુકાનના ઓટલે કે હોટલે બેસી પારકી પંચાત કરનારાનો આ દેશમાં પાર નથી. કેટલાક વૃદ્ધોને પણ મંદિરના ઓટલે બેસી માળા ફેરવવા કરતાં બજારના ઓટલાની ફરસાણ બહુ ભાવે.

પક્ષીઓમાં કાગડો ચંડાળ કહેવાય છે. પશુઓમાં ગધેડો ચંડાળ ગણાય છે. જ્યારે માણસમાં નિંદાખોરને ચંડાળ માનવામાં આવે છે. પોપટ કે સૂડાની નજર હંમેશા સારા પાકેલાં ફળ ઉપર જ હોય અને કાગડાની દૃષ્ટિ સડેલા ને નબળા ભાગ ઉપર જ હોય છે. નિંદક કાગડા જેવા હોય છે. એની નજર પારકા દોષ કે છિદ્રો જોવા કે ખોલવા માટે પ્રયત્નશીલ હોય, આથી જ નિંદકને ઝેરી સર્પ જેવો બે જીભવાળો ગણ્યો છે.

નવરું મન જ નખોદ વાળે છે. માણસ પાસે કાંઈ કામ ન હોય અથવા કામ હોય પણ કરવાની દાનત ન હોય એટલે નવરા થઈ પારકી નિંદામાં સરી પડે છે. કુચલીખોર બીજાનું સારું નહિ જોઈ શકે. નિંદાનું જેને વ્યસન પડ્યું હોય એ પરની નિંદા કરે ત્યારે જ એને તૃપ્તિનો ઓડકાર આવે.

આપણે જો ઉદાર મન રાખી અન્યના અપરાધને ક્ષમાપૂર્વક ભૂલી જઈએ તો પછી સામેના માણસમાં જરૂર આપણા પ્રત્યેની ચીડ ઓછી થાય ને તંતનોય અંત આવી જાય પણ અણગમો ઉત્પન્ન કરે એવી ઉટાંગ વાતો પણ ઘણીવાર નિંદા માટે મસાલો પૂરો પાડે છે.

જગતના મોટાભાગના ઝઘડાઓના મૂળમાં માણસની કાતર જેવી જીભ જ હોય એવું જણાય છે. ઘણી વાર ઉગ્રતાઓ, શંકાઓ અને રાગદ્વેષના તરંગો મનમાં ઉઠે એને જો વાણીમાં લાવીએ તો રંજનું ગજ થાય ને અરસપરસના સંબંધમાં કડવાશ આવી જાય.

ઘરમાંય કોઈ વ્યક્તિના તુમાખીભર્યા વલણથી ઘરનું વાતાવરણ બદલી જાય ને સહુની તાસિર મિલેટરીના કેમ્પ જેવી તંગ થઈ જાય.

તાર કરતી વખતે શબ્દો વધી ન જાય, ટૂંકમાં બધી સ્પષ્ટતા થઈ જાય એની કાળજી રાખવામાં આવે છે. એમ જો દરેક વ્યક્તિ પોતાની ભાષા ટેલિગ્રાફી જેવી રાખે તો જરૂર ઝઘડા ઓછા થાય. વાણીમાં સંયમ આવે. તીખાશને બદલે હળવાશ આવે. કડવાશને બદલે મીઠાશ આવે.

જમવામાં સંયમ રાખે એનું તન તંદુરસ્ત રહે અને વાણીનો સંયમ રાખે એનું મન ને જીવન તંદુરસ્ત રહે.

નિંદાવૃત્તિ અકારણ દુશ્મનો ઉભા કરે છે. શાંતિ છીનવી લે છે, કોઈક કારણ માટે કોઈને કાંઈક કહેવા જેવું હોય તો રૂબરૂમાં જઈને કાંઈક કહો તો સુધારો થઈ જાય પણ પાછળથી એ વાત જેના તેના મોંઢે નિંદાના રૂપમાં કહેવામાં આવે તો એમાં મીઠું-મરચું અને મસાલો ભળતો જાય ને વાતનું વતેસર થઈ જાય ને કજિયા કંકાશનું કારણ બની જાય. મનમાં અરસપરસ ગેરસમજ ઉભી થાય.

વાણીના વિવેક અંગે રાજા વિક્રમને એક સવૈયામાં સમજાવતા વૈતાળ કહે છે કે :

જીભ જોગ અરુ ભોગ, બહું રોગ બઢાવે,
જીભ કરે ઉઘોગ, જીભ લઈ કેદ કરાવે ;
જીભ સ્વર્ગ લઈ જાય, જીભ સબ નરક દીખાવે,
જીભ મિલાવે રામ, જીભ સબ દેહ ધરાવે
વૈતાળ કહે વિક્રમ, જીભ સંભારી બોલીએ.
નહિ તો જીભ જૂતાં ખવરાવે.

ઇષ્ટદેવ શ્રીહરિ વાણી વિવેક શીખવતા શિક્ષાપત્રીમાં આપણને કહે છે કે 'જે પુરુષ જેવા ગુણવાળો હોય તે પુરુષને તેવા વચને દેશકાળાનુસારે યથાયોગ્ય બોલાવવો પણ એથી બીજી રીતે ન બોલાવવો. કોઈને ગાળ તો ક્યારેય ન દેવી.'

'વિનયે યુક્ત એવા જે અમારા આશ્રિત સત્સંગી તેમણે ગુરુ, રાજા, અતિ વૃદ્ધ, ત્યાગી, વિદ્વાન અને તપસ્વી એ છ જણા આવે ત્યારે સન્મુખ ઉઠવું તથા આસાન આપવું તથા મધુર વચને બોલાવવું. ઇત્યાદિક ક્રિયાએ કરીને એમનું સન્માન કરવું.'

શાસ્ત્રો અને સત્પુરુષો વાણીના વિવેક ઉપર ખૂબ ભાર મૂકે છે કારણ કે વાણીનો વિનય અને વિવેક એ તો આપણી સંસ્કૃતિના સંસ્કારનો વારસો છે, સજ્જનતાનું મુખ્ય લક્ષણ છે.

શ્રીજી મહારાજની બધી જ આજ્ઞાઓ પાળનાર અત્યંત સુખી થાય છે. તાવ આવે છે ત્યારે મનુષ્યનું શરીર તપે છે. આજ્ઞા લોપનારનું તો શરીર અને જીવ બંને તપી જાય છે. ભગવાને કરેલ આજ્ઞાઓમાં પોતાનું ડહાપણ ઉમેરી અને સુધારા વધારા કરનાર જરૂર દુઃખી થાય છે. આપણા વર્તનથી સત્સંગનું ખોટું ન દેખાય, આપણે શ્રીજીની આજ્ઞા પરાયણ જીવન જીવીએ તો આપણી આબરૂ વધે ને સત્સંગની પણ આબરૂ વધે તે આપણી મહત્વની સેવા થઈ ગણાય.

ઘણા માણસો ભાગવત્, સત્સંગિજીવનની સપ્તાહ સાંભળીને થોડા દિવસ ડાહ્યા થઈ જાય છે અને ધર્મ-નિયમ બરાબર પાળવાના નિયમ લે છે. પરંતુ અઠવાડિયા અથવા મહિનામાં ઢીલા થઈ જાય છે ને લીધેલા નિયમો ધીમે ધીમે કપુરની જેમ ઉડી જાય છે. ધીમે ધીમે નિયમો છોડી દેવા માંડે છે. નિયમો ઘડીક પાળે ને ઘડીક મૂકી દે એવો શિથિલ ભગત ભગવાનને ગમતો નથી. દેખાદેખીથી નિયમ લેવા નહિ. મારે ભગવાન રાજી કરવા છે એ ભાવથી-ખપથી નિયમ લેવા જોઈએ. સદ્ગુરુ નિષ્કુળાનંદ સ્વામીએ પણ કહ્યું છે જે :

“લીધી મેલી વાતે ભક્તપણું લજાયજી”

નિયમની શિથિલતાવાળા ભક્તનું ભક્તપણું લજાય છે. ધર્મમાં ઢીલાશવાળા કેટલાક એમ બોલે છે કે શિક્ષાપત્રીમાં શ્રીજીમહારાજે જે લખ્યું છે તે બધું સાચું છે પણ તેનું આચરણ તો દેશકાળ પ્રમાણે થાય. પહેલાના જેવો જમાનો અત્યારે રહ્યો નથી. માટે તે બધા આદેશોનું પાલન યુગને અનુસારે જ થાય. “ભાઈ, આજે તો જમાનો બદલાયો છે એટલે આ બધું ક્યાંથી પળે ?” પણ એમ બોલનારને ખબર નથી કે જમાનો બદલે, વર્તન બદલે તો ધામેય બદલે ને ધક્કાય મળે. કપાળમાં ટીલું ને આજ્ઞામાં ઢીલું, આવા સત્સંગથી ઠેઠ પહોંચાય નહિ. શ્રીજી મહારાજ સ્વયં વચનામૃતમાં લખે છે કે “પંચવર્તમાનનો લોપ થતો હોય એવી આજ્ઞા અમે કહીએ તો અમારી આજ્ઞા પણ ન માનવી.” તો પછી બીજાની તો મનાય જ કેમ ?

આજ્ઞા તો લોપવાની કોઈ પરમીટ મળતી નથી. આ તો આપણી પોતાની આંતરિક નબળાઈઓ આપણે આપણી વાણીમાં વ્યક્ત કરતા હોઈએ છીએ. ભગવાનની આજ્ઞા પાળવામાં ગૌણ વૃત્તિ થાય તે આપણી પડતીની નિશાની છે. ભૂલથી આજ્ઞા લોપાય તો પ્રાયશ્ચિતથી શુદ્ધ થવાય છે. પણ જાણી જોઈને દેશકાળનું બહાનું ધરીને આજ્ઞા લોપે તેતો જરૂર વહેલો મોડો સત્સંગમાંથી

જવાનો છે. માટે આજ્ઞા લોપનારનો સંગ જ ન કરવો. શ્રીજીની આજ્ઞા ઉપર સતત અનુસંધાન રાખનારનો જ સંગ કરવો જેથી આપણને આજ્ઞા પાળવાનું બળ મળે.

ત્યાગી કે ગૃહી બંનેએ આજ્ઞામાં રહીને જ શિથિલતા દૂર કરવા પ્રયાસ કરવો. 'ત્યાગ ન ટકેરે વૈરાગ્ય વિના'. સંસાર છોડ્યા પછી મનને ત્યાગના રંગથી રંગવાનું છે. મન જો વિષયમાં ભટકતું હોય ને મનની વૃત્તિ હરાળી થઈને જ્યાં ત્યાં ફરતી હોય તો દેહને ભગવાં પહેરાવ્યે શું થાય ? એમ તો વાદીડા લોકો ભગવાં પહેરે જ છેને ? એવી પરિસ્થિતિમાં જીવન જીવીએ તો લાજ જાય ને કાજ બગડે. જ્યાં સુધી સાધુતાના ગુણો મેળવવાની સાધના ચાલુ નથી, ત્યાં સુધી તો ત્યાગી થવા પણ એતો મૂળો રંગીને ગાજર બનાવ્યા જેવું થયું ગણાય, પરંતુ અંદરની તીખાશ તો ગઈ નહીં તેમાં શું પાક્યું ? ઉપરથી ભગવું થયું ને અંતર ભગવું થયું નહિ તો શું થયું ? સંસાર તજનારાને પણ મનથી સંસાર સરતો નથી. માટે ખબરદાર થઈને શુદ્ધ વર્તન રાખવું.

ભગવાનની આજ્ઞામાં ફેર પાડવાથી મોટા મોટાને લાંછન લાગ્યાં છે. માટે જેને પરમેશ્વર ભજવા તેણે જીવને કાયદે રાખવો. આટઆટલી સત્સંગમાં વાતો થાય છે ત્યારે આ જીવ જરાતરા નિયમ પાળે છે. નહિ તો આ જીવ ધૂળધાણી થઈ જાય તેવો છે. આ તો નારદ, સનકાદિક ને શુકદેવજીનો મારગ છે. બહિરવૃત્તિ થઈ કે ગયા સમજવું. આપણી મોટપ તો ધર્મમાં વર્તે તો છે. સરોદો વગાડતા આવડે, સારો રાગ હોય, પુસ્તકો હોય તેણે કરીને સત્સંગમાં મોટપ નથી. મોટપ તો ધર્મ કરીને છે.

શ્રીજી મહારાજે શિક્ષાપત્રીમાં લખ્યું છે 'જે આ શિક્ષાપત્રીની આજ્ઞા પાળશે તે આ લોક ને પરલોકમાં સુખિયા થશે ને મનને જાણે વર્તશે તો આ લોકને પરલોકમાં નિશ્ચે મોટા કષ્ટને પામશે.'

શ્રીજી મહારાજ આપણને મંદિરો કે હવેલીઓ અધુરાં રહેશે તેનો ઠપકો નહિ આપે. આપણે તો જેટલો ધર્મ લોપીશું તેટલો ઠપકો દેશે. શુદ્ધ મુમુક્ષુ હોય તેને તો એમ સતત વિચાર રહે જે આપણે આજ્ઞામાં રહેવા આવ્યા છીએ પણ કોઈને આજ્ઞામાં રખાવવા આવ્યા નથી. ઇષ્ટદેવની આજ્ઞાનું અનુસંધાન રાખી સહુએ પોતાના જીવનની પળેપળનો ઉપયોગ સત્સંગ સેવામાં કરવો જોઈએ અને નબળાની સોબત કે મોબત છોડવી જોઈએ.

'રાજી થઈ રહો વચનમાં, લોપશો મા વચન લગાર
વચન લોપતાં મોટા મોટા, પામ્યા દુઃખ અપાર.'

કુસંગથી સાવધાન

ગમે તેવા મોટા હોય તેનું પણ કુસંગે કરીને તો ભૂંડું જ થાય છે. પૂર્વે કે અત્યારે જેનું જેનું પતન થયું છે. તે ઘણું કરીને કુસંગને સંગે કરીને જ થાય છે. તેથી જ શાસ્ત્રકારોએ લખ્યું છે કે...

સંત સમાગમ હરિકથાસે બઢત બઢત બઢી જાત હૈ

નીચ સંગ ખલ શબ્દસે ઘટત ઘટત ઘટી જાત હૈ

ઉન્નતિને શિખરે ઉભેલો માણસ કુસંગથી અધોગતિની ખીણમાં ઉતરી જાય છે ને ત્યાંથી નીચે ઉતરીને પતનના રાફડામાં ચાલ્યો જાય છે.

દુર્જનની વાત, શોખીનનો સંગ અને આળસુનો ઉપદેશ જ્યારે ગમે ત્યારે માનવું કે પડતી આવી રહી છે. કુસંગનો યોગ થાય તો બ્રહ્મરૂપ હોય તોય ઘટીને દેહરૂપ બની જાય છે. કુસંગના સંગથી તો પંચવિષય ભોગની અભરખા વધી જાય છે. સંયમ નિયમોના બંધનો છૂટી જાય છે. જીવ નકારો થઈ જાય છે.

સર્પ કરડે તો માણસનું તરત મૃત્યુ થાય છે. પણ ચંદનઘો કરડે તે તો સડી સડીને મરી જાય છે. તેમ કુસંગનો યોગ ચંદનઘોના કરડ જેવો છે. ખુવાર અને ફજેત થઈ થઈને મરે છે.

અજામીલે વેશ્યાના અંબોડામાંથી પડેલું પુષ્પ સુંઘ્યું ત્યાં ભ્રષ્ટ થઈ ગયો ને પાપને પંથે વળી ગયો. મીણહરામના ઝાડનો છાંયો ઘાંટો, તેના પાંદડાં મોટાં, તેની નીચે જઈને કોઈ બેસે તો માણસને જીવતો ચુસી લે છે. તેમ કુસંગ તો હૈયાનું હીર ખેંચી માનવ મટાડી દાનવ બનાવી દે છે.

ચોમાસામાં ધ્યાન ન રાખવાથી લોઢું અને વસ્ત્ર નાશ પામે છે. તેમ સંગની ગાફલત રાખવાથી ગુણ નાશ પામે છે. તેથી જ કહ્યું છે કે દુર્જનના મુખની કથા, સ્નેહીના મુખની નિંદા ને કેફી માણસના મુખથી કોઈવાત સાંભળવી નહીં.

ચીભડું બહુ પાકવા માંડે પછી ફાટીને તેના બી બહાર નીકળવા માંડે છે. તેમ માણસ વધારે પડતો કુસંગનો સંગ રાખે તો તેના સદ્ગુણો પણ તેનામાંથી વિદાય લઈને ચાલ્યા જાય છે.

સિંદુરની ઝીણી ટપકી વિઘવાને કપાળે હોવાથી જેમ નિંદાને પાત્ર થાય છે, તેમ દુર્જનના થોડા જ પ્રસંગથી મોટા માણસો પણ નિંદાને પાત્ર બની જાય છે. તળાવનું પાણી કાચ જેવું નીતર્યું દેખાય તે જોઈને આપણને પીવાનું મન પણ થઈ જાય પણ તેમાં તળિયે પગ મુકો તો તળિયે રહેલો કાદવ ઉપર આવે. દેખાતા સ્વચ્છ પાણીએ અંદર તો કાદવ, કચરો અને જંતુઓ સંઘરી રાખ્યા હોય છે. તેમ દુર્જનનો ઉપરછલો દેખાવ સૌને આંજી દે પણ અંદરની સાઈડ ભયંકરતાથી ભરેલી હોય છે. તેની સાથે વ્યવહાર પાડીએ તો માટીપગા પૂરવાર થાય છે.

....તો મહારાજ રાજી થશે

શ્રીજી મહારાજની ઉપાસનામાં દઢતા રાખવી. ઇષ્ટદેવનો મહિમા અને સત્સંગનું મમત્વ બરાબર રાખવા. દેવદર્શન, પુજા-પાઠ, કથાવાર્તા, ભજન-કીર્તન અને સાચા સંતનો સમાગમ કરવો. તન-મન-ધનથી સત્સંગની સેવા કરવી. દેવમંદિરોમાં દર્શને જવું ત્યારે માન સન્માનની ઈચ્છા જરા પણ ન રાખવી, ધર્માદાનું ન ખવાય તે ખાસ ખ્યાલ રાખવો. સંપ્રદાયના રિવાજ મુજબ થાળભેટ કરીને જમવું. બને તો સેવા કરવી, નહિ તો હાથ જોડવા પણ સાધારણ બાબતમાં અવગુણ લઈને સત્સંગમાંથી પાછા ન પડવું. સારી પ્રવૃત્તિમાં ભાગ લેવો, પણ નબળામાં તો ક્યારેય ભાગ ન લેવો. ઘરનો, કુટુંબનો, નાતનો કે ગામનો ઇત્યાદિક કોઈ જાતનો ક્લેશ મંદિરમાં પેસાડવો નહિ. ક્લેશ બહાર રાખી મંદિરમાં દરેક સત્સંગીઓએ સરલતાથી નિર્માનીપણે વર્તવું. સેવા કરવી, પણ ભક્તો સાથે ઈર્ષ્યા કે આંટી, અભાવ કે વેરભાવ રાખવા નહિ. સાચા સહજાનંદી બની સત્સંગની ઉન્નતિ થાય તેવા કાર્યો કરવાં. દુનિયાના દૂષિત વાતાવરણથી બચાવનારો આ એક જ ધર્મ છે. માટે ધ્યાન દઈને ધર્મનિષ્ઠ સમાજ તૈયાર થાય તેમ કરવું. મોટા ભાગના મા-બાપો ગાફલાઈ કે વેવલાઈમાં બાળકોમાં સારા સંસ્કારો પાડતા નથી, માટે બાળપણથી તે જુવાન ન થાય ત્યાં સુધીમાં તેના જીવમાં સત્સંગ ઉતારી દેવો. સવારમાં સ્નાન, પુજા, પાઠ, દેવદર્શન તથા કીર્તન ભજન કરવું. કોઈ જાતનું વ્યસન ન રાખવું, એ બધું માતાપિતાએ નાનપણથી કાળજી રાખી બાળકોના જીવમાં ઉતારી દેવું. જેમ દરેક જાતનું વ્યવહાર સંબંધી જ્ઞાન જીવમાં પરાણે પેસાડી દેવાય છે, તેમ ધર્મના સંસ્કાર પાડવા.

સત્સંગમાં સમયની વિષમતાથી કે બહોળા સમાજના કેટલાક અણસમજુ માણસથી કોઈ વખત સન્માન ન થાય, ધારી સગવડ ન મળે અથવા કોઈનું વર્તન નબળું દેખાય તેથી સત્સંગમાંથી ઉદાસ થઈ, પાછા પડી અથવા અપમાન માની દેવદર્શન, પુજા-પાઠ, કીર્તન-ભજન, સેવા વગેરે છોડી ન દેવા. મોક્ષ તો આજ્ઞા ઉપાસનાથી થશે. સમાગમ તો જેમાં સાધુતા દેખાય તેનો કરવો. ને તે ન મળે તો નિષ્કુળાનંદ કાવ્ય, વચનામૃત આદિ વાંચવા. તો સત્સંગમાં કોઈ નથી એમ માની ઉદાસ ન થવું. કોઈની મહોબત કે શરમ કે પક્ષમાં ભરમાવું નહિ. ધર્મનો પક્ષ રાખવો. મોક્ષના દાતા તો ભગવાન શ્રી સ્વામિનારાયણ છે. માટે હરપણે ભગવાન સંભારવા. નિઃસ્વાર્થ ભાવે મંદિરોની સેવા કરવી.

કોઈ પાપના ભાગીદાર ન થવું. સેવા કરીએ પણ ભગવાનની આજ્ઞા વિરુદ્ધ બાબતમાં સહભાગી ન બનવું. આ રીતે સમગ્રતયા આપણા હિત ખાતર અને સત્સંગની શાન વધે એ રીતે રહીશું તો જરૂર મહારાજ રાજી થશે.

વિષયથી વિરક્તિ

શાસ્ત્રકારોએ ગૃહસ્થ અને ત્યાગીઓ માટે જીવન જીવવાના નિયમો ઘડ્યા છે. ભગવાન શ્રી સ્વામિનારાયણે પોતાના ત્યાગી અને ગૃહસ્થ આશ્રિતોને જીવન જીવવાની રીતિ એવી સુંદર અને સરળ બતાવી છે કે સહેજે ખ્યાલ આવી જાય અને તે પ્રમાણે જીવન જીવાય તો આ લોકમાં અને પરલોકમાં સુખી થવાય.

શ્રીજી મહારાજ જ્યારે પ્રગટરૂપે આ પૃથ્વી પર હતા ત્યારે પોતાના સંત મંડળની આકરી પરીક્ષાઓ કરવામાં કંઈ બાકી રાખ્યું નથી. શ્રીજી સાથે આવેલા એતો મુક્તો હતા પણ ત્યાગીએ કેમ જીવન જીવવું તે ભાવિપેઢીને એમના જીવન મારફત શ્રીજીએ બતાવ્યું છે.

સંતો અપરિગ્રહી હોય. ગૃહસ્થો માટે પણ જરૂરિયાત કરતાં વધારે સંગ્રહ હાનિકારક થાય છે. ભગવાન શ્રીહરિએ સંતોને અપરિગ્રહ વ્રત દઢ કરાવ્યું હતું. મનગમતા પદાર્થોનો સંગ્રહ કરાય ને તેમાં ચોંટી જવાય તો મોક્ષ બગડી જાય. જીવનો સહેજે ચોંટવાનો સ્વભાવ છે પણ મુમુક્ષુએ ખૂબ સાવધાની રાખવી ઘટે.

સંગ્રહવૃત્તિ ન રાખવી, પણ ત્યાગવૃત્તિ રાખીને ભગવાનમાં વૃત્તિ રાખતાં શીખવું. જગતના પદાર્થોમાં વૃત્તિ રહે-તેની આસક્તિ રહે તો એ પ્રભુથી વિરક્તિ કરાવી દે. સંગ્રહવૃત્તિ પછી વિષયાસક્તિ વધે.

શ્રીજી મહારાજ કહે છે તેમ ફાટેલ લંગોટી અને તૂટેલ તૂંબડીમાંથી પણ આસક્તિ ટાળવી મુશ્કેલ છે. જનકની સભામાં મિથિલાનગરીને આગ લાગવાના સમાચાર આવતાં મુનિઓ ઝુંપડીમાં પડેલી લંગોટીઓ ને તૂંબડાં સંભાળવા દોડી ગયા હતા ને ? સારા પદાર્થમાં તો મન લોભાય-આસક્ત થાય, પણ સામાન્યમાં પણ થાય. માટે ત્યાગી-ગૃહી બંનેને શ્રીજીમહારાજે જગતના પદાર્થોની આસક્તિ ટાળવા ખાસ અનુરોધ કર્યો છે.

એક વાર માનવી વિષયો તરફ લોભાય, દોડે ને પકડે પછી વિષયો તેને ગળે વળગે છે. પછી છોડવા મોટાભાગનાને ગમતા નથી ને કોઈ સમજુ મૂકવા જાય તો વિષયો તેને છોડતા નથી. માટે વિષયથી દૂર રહેવું. વિષયમાં બંધાવું નહિ. એ માટે સંતો અને શાસ્ત્રકારો વારંવાર કહે છે:

“ઇન્દ્રિયોને વશ ન થવું પણ ઇન્દ્રિયોને વશ કરી, જગતના વિષયોથી વિરક્ત રહેવું. વિષય માટે વલખાં ન મારવા પણ પ્રભુના દિવ્ય સુખ માટે સદા ઝંખતા રહેવું ને સદા સાવધ રહેવું એ મુમુક્ષુનું, કર્તવ્ય છે.”

જે સહે તે જ રહે

સહન કરવું તે જેવો બીજો કોઈ ગુણ નથી. સૌમાં સહન કરવાનો ગુણ જોઈએ, તો ઘણા પ્રશ્નો ઉકલી જાય. લુહારની એરણ ઉપર ભારે ભારે હથોડાના ઘા પડે પણ તે જરા પણ હલતી નથી. તો તે ટકી રહે છે. તેમ માનવીએ બુદ્ધિ એરણના જેવી સ્થિર રાખવી જોઈએ.

માટે જ “જે સહે તેજ રહે, ને જે ન સહે તે મરે.”

નદી તટે ઉગેલી ધો(ખડ) ઉપર લાખો લીટર પાણી ભલેને ફરી વળે. પણ પાણી આવે એટલી ઘડી તે નમી જાય અને પાણી ચાલ્યું જાય પછી તે ધો ઉભી થઈ જાય છે. તો તેના અસ્તિત્વને કોઈ મટાડી શકતું નથી. નદીને કાંઠે ઉભેલા વડ, પીપળા, લીંબડા તે પાણીના પ્રવાહને નમતા નથી તો પ્રચંડ પ્રવાહમાં તે મૂળે સહિત ઉખડીને ક્યાંય ફેંકાઈ જાય છે.

પૃથ્વીના પેટાળમાં હીરો જેટલી ગરમી સહન કરે છે, તેટલો જ મજબુત બને છે. હીરા ઉપર મોટા ઘણા પ્રહાર કરો તોય તૂટે નહિ. ગરમી સહન કરવાથી જ એવી મજબુતાઈ આવે છે.

શ્રીજી મહારાજના નંદસંતોએ વગર વાંકે અસુરોના માર સહન કરીને આ સત્સંગને ઓળખાવ્યો છે. સત્સંગ છોડાવા ઘણાને અસુરોએ બંદુકોના કંદા મારીને કેડ્યો ભાંગી નાખી છે. એ નંદસંતોએ સત્સંગ કરાવવા ભૂખ-તરસ સહન કર્યાં છે. તેમજ હળહળતાં અપમાનો સહન કર્યાં છે. ટાઢ-તડકા વેઠ્યાં છે. હરિભક્તો પણ આ સત્સંગ નહિ છોડવા માટે જ્ઞાતિ બહાર મુકાઈ ગયાના ઘણા દાખલા છે. પોતાના બરાબર ચાલતા વ્યવહારો છિન્નભિન્ન કરી નાખ્યા છે. જુના સંતો-હરિભક્તોએ આ સત્સંગને માટે અજ્ઞાની જીવોનું ઘણું સહન કર્યું છે. તેનાં મીઠાં ફળો સારોય સત્સંગ આજે આરોગે છે. અ. નિ. પૂ. શાસ્ત્રીજી મહારાજે જીવનમાં ઘણું ઘણું સહન કર્યું પણ ધ્યેય ચૂક્યા નહીં. સિદ્ધાન્તો મૂક્યા નહિ. તો આજે આ ગુરુકુલ સંસ્થા આટલી વિકસી શકી છે. ને તે સહનશીલ બનવા ઘણીવાર વાત પણ કરતા.

આપણે સંત સમાજના સમુહમાં રહેતા હોઈએ કે કોઈ સમાજના કાર્યકર બનીએ તો ઘણાય તાપ સહન કરવા પડતા હોય છે. આપણે જ્યાં કર્તવ્ય બજાવતા હોઈએ ત્યાં અરસ-પરસની ગરમી જેટલી સહન કરીએ તેટલો સમાજ કે દેશ દીપી ઉઠે.

ધોમધખતા ઉનાળામાં બપોરે ચારે બાજુ માણસો કે જીવ પ્રાણી માત્ર જંપી ગયા હોય, ત્યારે આંબા ઉપરની કેરીઓ ગરમ ગરમ લુ સહેતી હોય છે. જેટલી લુ સહીને બાફમાં રહે, ગરમી સહન કરે તેટલી તેનામાં મીઠાશ આવે છે. સહુને તેવી કેરી માટે આકર્ષણ થાય છે તેનાં ભાવ પણ બહુ બોલાય છે. તેજ રીતે જે માનવી જીવનમાં સહન કરે છે તે જ પ્રગતિ કરે છે ને અંતે તેની પ્રતિષ્ઠા વધે છે ને પ્રશંસા થાય છે.

શ્રીજી મહારાજના સિદ્ધાંત વચનો - રહસ્ય વચનો જીવમાં ઉતરી જાય તો ભેટંભેટા અને ન સમજાય તો છેટંછેટા. ભગવાનને મારગે ચાલેલ મુમુક્ષુએ જાણપણું રાખવું. જાણપણામાં સરાણીયો ધાર ઉતારે અને જોયા કરે એમ આપણે જોવું કે સત્સંગમાં આવીને વૃદ્ધિ પામવામાં છીએ કે ઘટવામાં ? એ જાણપણું રાખવું. જો દેહાભિમાન હોય તો ઘટ્યા અને દેહાભિમાન ઘસાયું હોય તો એટલા વૃદ્ધિ પામ્યા. મોક્ષના માર્ગમાં સંતોની આગળ છેલ્લામાં છેલ્લા ભક્ત બેઠા છે, એનાય દાસના દાસ થઈને રહેશે એ સત્સંગમાં ખાંટી જવાનો ! જ્યાં નિચાણ હોય ત્યાં પાણીનો ધરો ભરાય જાય. એમ નિર્માની હોય તેમાં ગુણ તળે બેસી જશે અને જે અક્કડ ઠુંઠ થઈ રહેશે તો હશે તે ગુણ ચાલ્યા જશે. મારા જેવો કોઈ રૂપાળો નહિ એવું માન આવે તો બીજે દહાડે પત કે કોઠ નીકળે તો આપણું ધાર્યું શું રહે ? ખુબ વિદ્વાન હોઈએ પણ ડગળી જ ખસી જાય તો વિદ્વતામાંથી શું નીકળે ? હું તો આવો મોટો, મારો અધિકાર મોટો હવે મારાથી નમાય નહિ, હાથ જોડાય નહિ આમ ઘાટ થાય તો શું કમાણાં ? કમાયેલું ગયું પાણીમાં. “હું તો દાસનો દાસ છું, જે કંઈ ગુણ આવ્યા છે તે ભગવાનના સંતની દયાથી આવ્યા છે” એ ભાવ રહે તો ગુણ સાચા. નહિતર ગુણેય ધોવાય જાય. જો માન આવે અને ગરીબ ભક્તોની ગણતરીયે ન રહે તો ગમે તેવો મોટો કહેવાતો હોય તોય ધુવડ જેવો છે. સંતો ભક્તોનો દ્રોહ કરે, અભાવ લે તો તેની ભક્તિ પાણીમાંજ ચાલી ગઈ સમજવી. શ્રીજી મહારાજ તો કહે છે કે હું ભગવાનના ભક્તનોય ભક્ત છું. ભગવાનના ભક્તનીય ભક્તિ કરું છું. એ મહારાજને વિષે ગુણ છે એટલો ગુણ જેમાં નહિ હોય એની મોટપ શોભશે નહિ.

શ્રીજી મહારાજના નાના મોટા જે જે વચનો છે એમાં આપણે દિલ દઈને ઉતારશુ તો હૃદયમાં સુખ અને શાંતિ રહેવાની છે. ‘બીજાના વચનમાં વિશ્વાસ અને મહારાજનાં વચનમાં શંકા’ એટલે આપણું જરૂર પતન થાય અને દેશકાળ લાગી જાય. શ્રીજી મહારાજના વચન ઉપર સુરત રાખવી. એકલું શાસ્ત્ર પણ ન લખ્યું ને એકલા સત્યુરુષ પણ ન લખ્યા. એટલા માટે જ કે સત્યુરુષ જેવા થઈને બની બેઠા હોય અને શાસ્ત્ર વિરુદ્ધ વાત કરતા હોય. એટલે શાસ્ત્રને ભેગું લગાડવું. માટે શાસ્ત્ર અને સત્યુરુષનાં વચનમાં વિશ્વાસ એ જ શ્રેષ્ઠ છે.

ભગવાનના સાચા સંત-ભક્તોનો ક્યારેય અભાવ લેવો નહિ. અભાવે કરીને આસુરી મતિ થઈ જાય છે. ભગવાનને તેના ભક્તના દ્રોહ કરનારાને હડકાયા શ્વાન જેવો કહ્યો છે કારણ કે તેની લાળમાંય જીવાત રહેલી છે જેને કરડે

તેને હડકવા હાલે. કહેનારો અને સાંભળનારો બંને વિમુખ થાય એ પાપને વજ્ર લેપ કહ્યું છે. વજ્રલેપને નોખું પાડવાનો કોઈ ઉપાય ખરો ? પૃથ્વી હોય લોઢાની અને એમાં મેરૂં પર્વત જેવો ખીલો નાખ્યો પછી કોણ હલાવે ? એમ સજડ કરી નાખવું. ભગવાનના ભક્તનો દ્રોહ કરનારો કોણ કહેવાય ? વૃંદલ કહેવાય. હીજડામાં અને વૃંદલમાં પાનીયું પાડવું હોય, તો અભાવ લેવો. મુક્ત થવું હોય તો સાચા સંતને નમીને હાથ જોડવા. તેથી જ સદ્. નિષ્કુળાનંદ સ્વામીએ કહ્યું છે “હાજી, હાજી કરતાં તેમાં કાંઈ ન બગડે તારૂં રે મનવા સરલ વર્તવે સારૂં.”

ભલેને સ્વધર્મ અને વૈરાગ્યથી ઈન્દ્રિયો જીતી લીધી હોય પણ ભગવાનના ભક્તમાં હેત, પ્રીત અને મહિમા ન હોય, મિત્રભાવ ન હોય તો સદાય સુખીયા થવાય નહિ. મહિમા વિના જીવ વૃદ્ધિને પામે નહિ. મહિમા વિનાનું લુખું કહેવાય. શાક, દાળ જેવું કાંઈ ન હોય ને એકલો લુખો રોટલો જ ખાવાનો હોય તો કેમ ગળે ઊતરે ? જીવમાં ભગવાનના ભક્ત પ્રત્યેની ચીકાશ મહિમા જાળવી રાખે છે. તેથી જ શ્રીજી મહારાજે કહ્યું છે જે “ભગવાન ને ભગવાનના ભક્તની સેવા જ્યારે મળે ત્યારે પોતાના સદ્ભાગ્ય સમજીને કરવી.” કોઈ અન્ય ભાવનાઓથી ન કરવી તો આપણી ક્રિયા ભગવાનના રાજીપા માટેની બને છે.

આ સત્સંગમાં એક અભાવ અને બીજું માન આ બે મોટી કરવત છે. ભક્તનો અભાવ આવ્યો એટલે પોતાનો જીવ નકામો થઈ જાય છે અનેક જન્મે કલ્યાણના ઉપાયને કરી શકે નહિ. તેથી જ શ્રીજી મહારાજે કરામતનું વચનામૃત લખ્યું છે. મોક્ષના દરવાજા બંધ થઈ જાય તે રસ્તે ચાલવું જ નહિ.

માન તો અતિ ભૂંડું છે. માને કરીને તો સત્સંગમાં જમાવેલી સુવાસ ઉપર પાણી ફેરવીને કંઈક જતાં રહ્યા. સત્સંગમાં કાંઈક ગુણ આવે પછી જ માન આવે છે. પોતાનામાં માલ મનાય એટલે સત્સંગમાં આપણી પ્રગતિ ત્યાંથી જ પૂરી થઈ જાય છે. ‘મારા વિના નહિ ચાલે’ એવો અહંકાર તો કોઈએ કદી રાખવો જ નહિ. સત્યરૂષને ઓશિયાળા કરવા નહિ. આતો ભગવાનનાં કારખાના છે તે કોઈ વિના ન ચાલે એમ ન જાણવું. આ સત્સંગની સેવામાં તો લક્ષ્મીને ભગવાન બન્ને ખડેપગે ઉભા છે. જેમ વ્યવહારમાં તેવડ રાખતાં તેમ સત્સંગમાં તેવડ રાખવી તથા સત્સંગમાં મને પ્રવેશ મળ્યો તે જ મારા મોટા ભાગ્ય છે એમ માનીને મુઆ સુધી આમને આમ ઉભા રહેવાનું છે અને નમતા-ભજતા રહેવાનું છે. આ લોકમાં “એમ. કોમ.”ની ડીગ્રી મોટી છે. પણ તેના કરતાંય જેમ કો એમ ની સરલતાભરી ડીગ્રી તેથીય મોટી છે.

ભગવાન શ્રી સ્વામિનારાયણ મહાપ્રભુએ કહ્યું છે કે 'અમારા આશ્રિતોએ કેફ કરનારી વસ્તુ ખાવી કે પીવી નહિ.' લૂણો જેમ ગમે તેવા પથ્થરને ખાઈ જાય છે તેમ વ્યસન લૂણા જેવાં છે. માનવીના મહામૂલા જીવનને બરબાદ કરી નાખે છે.

માણસોને ચા-કોફી પીવી સામાન્ય છે. વ્યક્તિ વડીલોની સામે ચા પી શકે છે. તમાકું ખાઈ શકે છે. પણ ઘણાને સીગારેટનું વ્યસન પડી જાય છે, તો શરૂઆતમાં તે છુપાઈને ફૂંકે છે.

ઘણી વાર આવાં વ્યસનો વડીલોની બૂરી ટેવોને લીધે સંતાનોમાં પડે છે. ગામડામાં કાકા કે બાપા નાના બાળકને કહે ચૂલામાંથી બીડી સળગાવી આવ. એટલે તે નિર્દોષ ભાવે એ કામ કરી આવે. પણ રોજ વડીલને બીડી પીતાં જુવે એટલે કોઈવાર બીડી સળગાવીને લાવતાં બે ફૂંક મારી લેવાનું બાળકનેય મન થઈ જાય ને ધીરે ધીરે તેની ટેવ પડી જાય. એવું જ હોકામાં પણ બને. બાળકનો સ્વભાવ અનુકરણ કરવાનો છે. તેથી વડીલોએ સંતાનો આગળ વ્યસનમુક્ત રહેવું જોઈએ.

શાળા-કોલેજના મિત્રો વચ્ચે ક્યારેક જિજ્ઞાસા ખાતર, ક્યારેક મોજશોખ ખાતર, ક્યારેક રૂઆબ ખાતર, ધુમ્રપાન કરી લેવું, શરાબ પણ ચાખી લેવો એ કેટલાક યુવક અને વિદ્યાર્થીઓ માટે સામાન્ય બની ગયું છે, તે કેટલું દુઃખદ ગણાય ? સંગથી વ્યસન પડે છે. ઉપરાંત બીજા કારણોએ પણ વ્યસન ઘર કરી જાય છે. દા.ત. વારંવારની નિષ્ફળતા માણસોને વ્યસની બનાવી દે છે. એકલતાપણું માણસને કોરી ખાય છે. એકલો માણસ સંગત શોધવાની લાંચમાં ક્યારેક ખોટી સોબતનો શિકાર થઈ વ્યસનનો ગુલામ બની જતો હોય છે.

શ્રાવણ મહિનામાં મોજ ખાતર જુગાર, કાયમી જુગાર તરફ લઈ જાય છે. ક્યારેક બજારુ ચીજો ખાઈ-પી લેવાની ટેવ ધીમે-ધીમે કાયમી બની જતી હોય છે.

વ્યસનમાં શાંતિ મળે છે, સુખ મળે છે તેવી મિથ્યા માન્યતાને કારણે પુષ્કળ અજંપો લઈને વ્યસની જીવતો હોય છે.

કેવળ મસાલાવાળા પાન જ નથી ખવાતા. તમાકુવાળા પાનના ગુલામ તો ઘણા જોવામાં આવે છે. પાન ખાનારા પોતાના શરીરને તો બગાડે છે પરંતુ જ્યાં ત્યાં થુંકીને દરેક સ્થળે ગંદકીમાં અભિવૃદ્ધિ (?) કરતાં હોય છે. એટલું જ નહિ પાન ખાવાનો વારસો પોતાની પાછળ પોતાની પ્રજાને પણ સોંપતા જાય છે.

શિક્ષાપત્રીમાં ભગવાન સ્વામિનારાયણે કેફ કરનારી વસ્તુ ખાવી નહિ તેમજ પીવી પણ નહિ, તેમ આદેશ કર્યો છે. વ્યસનીના સંગની પણ ના પાડી છે. જેના વિના રહી ન શકાય તેનું નામ વ્યસન. શહેરોમાં તથા ગામડામાં તમાકુના બંધાણી ઘણાં જોવા મળે છે. તેમાં ગામડામાં તો નાના બાળકો પણ આ વ્યસનથી મુક્ત નથી. તમાકુથી કેન્સર થાય છે તે કોણ નથી જાણતું ? વ્યસની માણસની આબરૂ બંધાતી નથી. કોઈ ઊંઘીના પૈસા આપતાંય વિચાર કરે છે. આવા વ્યસનીઓ સાચા સંતોના સંગથી સદાય દૂર જ ફરતા રહે છે. દેશકાળ નબળા થાય ને પૈસાની ખેંચ પડવા માંડે ત્યારે અંદર પડેલાં વ્યસનો તો એનો ભોગ માગતા હોય છે. તે ઈચ્છા પૂરી કરવા વ્યસનીઓ ચોરી કરવાને રવાડે પણ ચડી જતા હોય છે.

આવા વ્યસની માણસો દેવાદાર જીવન જીવવું એ આપણો જન્મ સિદ્ધ હક્ક છે, એમ માનીને આબરૂહીન જીવન જીવતાં હોય છે.

તમાકુની ડાબલીને બે મોઢા હોય છે અને આંધળી ચોકઠને પણ બે મોઢા હોય છે. આ જનાવર બે મોઢેથી ડંખ મારે તેમ તમાકુની ડાબલી પણ આપણને બે મોઢેથી ડંખ મારીને ઘાયલ કરે છે. એક મોઢે ચુનો અને એક મોઢે તમાકુ. તમાકુના બંધાણી જાહેરમાં તાલીઓ મારીને હોઠ ઊંચો કરીને તમાકુ ભરતાં તમે નજરે જોયા હશે. કેવું કંગાળ જીવન ? આ શરીર કોઈ પોસ્ટનો ડબો નથી કે તેમાં પોસ્ટ કાર્ડ નાખો તોય ચાલે, બુક પોસ્ટેય ચાલે અને કવર નાખો તોય ચાલે.

તમે ચાની કોઈ નાની કેન્ટીનો કે ટ્રેનમાં ફરતાં ચાવાળાનાં દૃશ્યો નજરે જોયાં જ હશે. એક રકાબીએ કેટલાય માણસોને એક બીજાનો એંઠો ચા પીવડાવ્યો હશે. માત્ર એક જ પાણીનાં કુંડામાં રકાબી ધોઈને તુરત જ બીજાને અપાતી હોય તેમાં કેટલાય દમવાળા તેમજ ટાઇફોઇડવાળા અને ચેપી રોગવાળા કોઢીયા અઢારે વરણના ચા પીવા જતાં હોય. છેલ્લે તો જે ભાઈ ચા પીવા આવે તેને બધાયની પ્રસાદી મળે. આવું બધું પેટમાં જાય ત્યારે બીજા સારા વિચારોય ક્યાંથી આવે ? ધુમ્રપાન કરનારાઓ માટે અખબારોમાં, સીગારેટોનાં પાકીટ ઉપર ચેતવણી આપવામાં આવે છે કે 'સીગારેટ પીવી તે સ્વાસ્થ્ય માટે હાનિકારક છે.' તેમ છતાં ચેતવણીની જરાય પરવા કર્યા વગર વિના રોકટોકે આજે સિગારેટો કુંકવાવાળા દિવસના બેથી પાંચ પાકીટો ફૂંકી મારે છે.

ચંદ્રમા, ચશ્મા, અજમા, સુરમા બધી મા સારી પણ સીનેમા અને પનામા આ બે મા તો અતિ ભૂંડી. તેનો સંગ કરનારાનું જીવન બરબાદ થઈ જાય. આધ્યાત્મિક માર્ગથી પડી જવાય.

જીવન જીવવાની કલા

શ્રીજીમહારાજ અનંત મુક્તોને લઈને અક્ષરધામમાંથી આ જીવને પોતાનું સુખ આપવા પધાર્યા. સત્યુગ જેવા દેશકાળ પ્રવર્તાવ્યા. પરમપદ પામવાની મંગલ ઘડી આવી ગઈ. હવે આજસ-પ્રમાદ છોડી દઈ અતિ ગરજુ થઈને આદરથકી એ ભગવાનને ભજવાના છે. આપણે નિરંતર સત્સંગ કરીએ છીએ. વિશેષ કરવા પ્રયત્ન કરીએ છીએ. પરંતુ તેનું પરિણામ શું આવે છે ? તે અંતરવૃત્તિ રાખીને જોયા કરવું. દિનપ્રતિદિન આપણો ક્લાસ વધવામાં છે કે ઘટવામાં એ તો જોઈએ ત્યારે ખબર પડે. આ સંસારનું સુખ ખોટું છે, ખોટું છે એમ સત્સંગની રૂઢિ પ્રમાણે બોલતા જાઈએ, પણ ક્યારે એ સાચું થઈ જાય તેની આપણને ખબર રહેતી નથી. આ ઇન્દ્રિયો ને અંતઃકરણો રીઠા ચોર છે. બહારના ચોર કોઈ દિવસ પોતાના ઘરમાંથી ચોરી ન કરે, બીજે ઘાડ પાડે. ત્યારે આ ચોર તો આપણા હૃદયમાં જ ચોરી કરીને નુકશાન કરે તેવા છે. માટે તેને વેરી સમજીને તેની પાસેથી નિયમ રૂપી પાંજરામાં રાખીને કામ લેવું, જેમ સરકાર ગુનેગારને પાંજરામાં ઊભો રાખીને પૂછે છે તેમ.

આત્મા છે તે ગોવાળ છે અને ઇન્દ્રિયો ઢોર છે. જો ગોવાળ ગાફેલ હોય તો તો જરૂર ઢોર હરેડા થઈ જાય. જેનું તેનું ખેતર ખાઈને ગોવાળને પ્રતિષ્ઠાહીન કરી નાખે. ભજન કરે તો વિષયના શલ્ય બહાર નીકળી જાય. આ સંસારનું સુખ તો ગુંદાના ઠળિયા જેવું છે. તેની ઉપર માખી બેસે તો ચોંટી જાય અને પછી પગ ઘસવા માંડે તો પણ નીકળી શકે નહિ. એમ ભગવાનને મૂકીને જે જે કંઈ વ્યવહારો થાય તો અંતે આપણી પણ આવી જ દશા થાય છે, માટે સાવધાન થઈને માયાની ઘુંમરીની આંટીઓમાં ફસાઈ ન જવાય તેનું અનુસંધાન રાખવું. બીજું વચનામૃત તથા સંતોએ કહેલાં શાસ્ત્રો તેના શબ્દોની હારો કરવી. જે એ સર્વે કેવી રીતે વરતી ગયા છે અને આપણને શું કરવાનું બતાવી ગયા છે તે ઉપર સુરત રાખવી. એકાગ્ર વૃત્તિથી કથાનું શ્રવણ કરવું એ જીવને ફેર ચડ્યા હોય તેને ઉતારવાનો ઉપાય છે.

સત્સંગ અતિ ગરજવાન થઈને કરવો. સત્સંગ કરતાં આપણામાં દેહભાવ ઓછો થાય, ભગવાનના ભક્તમાં હેત વધે, આ લોકનું તાન ઓછું થવા માંડે, સ્વભાવ ઓછા થાય, મન ઇન્દ્રિયોનાં તોફાન બેસી જાય. અખંડ ભગવાન યાદ આવે. આ લોકની ગોઠવણી આ જીવને મોટી થઈ ગઈ છે, તે નાની થવા લાગે, એ જ સત્સંગનું ફળ છે. શ્રીજી મહારાજની બાંધેલી મર્યાદામાં સાવધાન થઈને વરતવું અને કદીપણ પંચ વર્તમાનમાં ફેર પાડવો નહિ.

મન ઇન્દ્રિયો મોટા શત્રુ છે તેણે મોટા મોટાને પણ ભૂલ ખવરાવી છે. ધર્મની લાજ રાખવી, કેમ જે લાજ વૈરાગ્યનું કામ કરે છે. જે કાંઈ આજ્ઞા લોપ થઈ જાય તેનું પ્રાયશ્ચિત કરવું. શ્રીજી મહારાજ તથા મોટા એકાંતિકની વાતો મનન કરી જીવમાં ઉતારવી, તેમાં ઘણી શાંતિ રહી છે. ભગવાનના ભક્તની સાથે હેત રાખવું, હેતે કરીને વાત મનાય છે. ભગવાનના ભક્ત અથવા સંતોના મહિમાની ઓથે મહારાજની આજ્ઞા ન લોપવી. કારણ કે સર્વ સાધન આજ્ઞામાં છે. આજ્ઞા લોપી અને ગમે તેટલા સાધન કરો તો પણ ભગવાન રાજી થતા નથી. સ્વભાવ મૂકીને ભગવાન ભજશું તો અંતે મહારાજ ખબર રાખશે. જેને ભગવાન ભજવા હોય, જીવનું રૂડું કરવું હોય તેણે ઉપર લખેલી કલમો અતિ ગરજુ થઈને પાળવી. સવારમાં શ્રીજી મહારાજનું ધ્યાન કરવું, કથા-વાર્તા, ભજન-સ્મરણ વગેરે ભગવાનમાં હેતે સહિત કરવું. જગના જીવને તો મરીને ક્યાં જવું તે ખબર પડતી જ નથી. આતો શ્રીજી મહારાજે આપણને સત્સંગ કરીને સાચો રસ્તો બતાવ્યો છે, અને સાચા સંત ઓળખાવ્યા છે. માટે આળસ-પ્રમાદ છોડી આ દેહે જ પરવારીને બ્રહ્મલોકના વાસી થઈને શ્રીજી મહારાજને સુખે સુખિયા થઈ જવાય, તેવું કરી લેવું તે મનુષ્ય જન્મનું ફળ છે.

સદાય સુખના સાગરમાં સહેલ કરવી હોય તેને જીવનમાં રજોગુણ આવવા દેવો જ નહિ. શ્રીજી મહારાજની આજ્ઞા બહાર પગ ભરવો જ નહિ. રજોગુણ આવે ત્યારે જ્ઞાન કે સમજણ ડોકીયું પણ કાઢતાં નથી. કથાવાર્તા, ભજનસ્મરણમાં થાકવું નહિ. માનસી પૂજા ભગવાનમાં હેત વધારવાની સીડી છે, તે નિયમિત કરતાં રહેવું. આ જગતનું નાશવંતપણું વિચારવું, આત્મનિરીક્ષણ હંમેશા કરવું, ગ્રામ્ય વાર્તાથી હંમેશા દૂર રહેવું, નવધા ભક્તિએ યુક્ત રહેવું, ઇન્દ્રિયોના તોફાન બેસી જાય તેના પ્રયત્નમાં વચનામૃતના આધારે રહેવું. કાન, આંખ આદિક ઇન્દ્રિયોનો વિશ્વાસ ન કરવો. ભગવાનના ધ્યાન રૂપી ધોકલે કરીને મનને મારવું. ક્યાંથી આવ્યા ? શું કરીએ છીએ ? અને ક્યાં જવું છે ? તે અનુસંધાન ચુકાવું ન જોઈએ. ભગવાન અને તેના ભક્ત સિવાય ક્યાંય પ્રીતિ ન કરાય. દેહમાંથી જુદા પડીને આત્મારૂપે રહેવાનાં પ્રયત્નમાં રહેવું. વાસના એક ભગવાનની રાખવી, માયિક આકારને મિથ્યા જાણવા. ભગવાનના આકારને દિવ્ય જાણવા. માયિક આકારનું ચિંતવન કરનારા કોટી કલ્પે દુઃખના અંતને પામતા નથી. માટે આપણે તો આ લોકમાંથી પરવારીને આપણી તૈયારીમાં જ રહેવું. સર્વક્રિયામાં ભગવાનનું સ્મરણ ન ભુલાવું જોઈએ, તેનો ખટકો રાખવો.

ગઢડા પ્રથમના પડમા વચનામૃતમાં ઇષ્ટદેવ શ્રીજી મહારાજે નિર્માની ભક્તને સર્વથી શ્રેષ્ઠ કહ્યો છે. 'માને રહિત જે જ્ઞાન, વૈરાગ્ય ને ભક્તિ તેતો સોળવલા સોના જેવાં છે અને આકાશ જેવા બળવાન છે.'

નમે એ તો સહુને ગમે. ચંદન ભાલને શિતળ કરે છે જ્યારે વંદન તો હૃદયમાં શિતળતા પાથરી દીએ છે. નમ્રતા સદ્ગુણનો અમૂલ્ય ખજાનો છે. નમ્રતાથી માનવીના અંતરમાં વિવેકનો દીવો પ્રગટે છે. એના ઉજાસમાં માનવ સારાસાર ને ઓળખીને એનો ભાગ-ત્યાગ કરી શકે છે. જેનામાં નમ્રતા હોય એ વિના સંકોચે અન્ય વ્યક્તિના જીવનમાં ડોકિયું કરીને પોતાની ભૂલ ઓળખી તેનો ત્યાગ કરવા પ્રયત્ન જરૂર કરશે પણ માની ને અટંટ હશે એ અભિમાનના અંધાપાથી કોઈના જીવનમાંથી સારા ગુણ શીખવા પ્રેરાશે નહિ. માનીને પોતામાં માત્ર ગુણ જ દેખાય, દોષ હોય એતો એને દેખાય જ નહિ પછી છોડવાની વાત જ ક્યાં રહી ?

આ જીવને માન મોટાઇનો બહુ મોહ હોય છે. પણ મોટાઇ કેમ મળે અને કેમ શોભે એની તો ગતાગમ જ હોતી નથી. એથી સદ્. નિષ્કુળાનંદ સ્વામી એનો નિર્દેષ કરતાં કહે છે કે :

“મોટું થાવાનું હોય મનમાં, તો હરિ વચનમાં હંમેશ રૈયે
નિષ્કુળાનંદ કહે ન લોપિએ, વાલમનું વચન કૈયે”

“મોટા ગણાણા તે માનવું, કર્યું ગમતું જેણે ગોવિંદતણું
તે વિના મોટપ નવ મળે, ફરી ફરી શું કહીએ ઘણું”

આમ પ્રભુની આજ્ઞા(ધર્મ)પાલન અને વડિલોની આજ્ઞા(વિવેક)માં રહેવાથી વણમાગી અને વણતોળી મોટપ મળે.

ગરમ કરવાથી ધાતુ જો નરમ થાય છે તો એની વિવિધ કીમતિ વસ્તુઓ બને અને એનું મૂલ્ય વધે એટલું જ નહિ મૂર્તિ બનીને પૂજાય પણ છે.

લાખ ઉપર સિક્કો મારતા પહેલાં એને ગરમ કરીને નરમ કરવી પડે છે, પછી સીલ પર લાગેલ લાખની મહોરનું મહત્ત્વ વધી જાય છે. એમ જ્ઞાન પિપાસુઓએ અહમ્ને ઓગાળવો પડે, મીણ જેવું નરમ થવું પડે તો જ એમાં જ્ઞાનની ઘાપ ઉપસી આવે, પણ અટંટને અક્કડ માનવીના અંતરમાં સદ્ગુણો ક્યાંથી ઉપસે ?

અરે ! કૂવામાંથી પાણી ભરતી વખતે પાત્રને પાણીમાં નમવું પડે છે. તો જ એમાં પાણી ભરાય તેમ હૃદયને જ્ઞાનથી ભરવું હોય તો ગુરુજનો આગળ નમતા શીખવું પડે. અકડ ને હિકડ રહે શું જ્ઞાન મળે ?

આ સમાજના પ્રત્યેક ક્ષેત્રમાં આપણે જોઈએ છીએ કે માણસ વર્તનમાં જેટલો સરળ અને નમ્ર એટલું એનું દરેક કાર્ય સરળ ને સરસ બને. જેટલી અહંની અકડતા એટલી એને ઠોકરો વાગે.

આ બાબત સમજાવવા જૂના સંતો એક સરસ દૃષ્ટાંત આપતા. કાઠીના બે જુવાન છોકરા હતા. એક દિવસ એની માએ બેયને કહ્યું, 'તમે બન્ને આપા બની આવો.'

બન્ને છોકરાઓ તો આપા થવા માટે પડખેના ગામે જઈ ચડ્યા. ગામના ચોરે કાઠી ડાયરો બેઠેલો ત્યાં જઈને મોટો તો પગે ફાળિયું બાંધીને એના ભેગો આપો થઈને બેસી ગયો. જ્યારે નાનો તો નમ્રભાવે પગથિયા પાંસે બેસી ગયો. એવામાં ડાયરામાં હોકો સળગાવનાર વાણંદ આઘો પાછો હશે એટલે કાઠી દરબાર બોલ્યા, 'ભણે આપા આ હોકો કોણ સળગાવી લાવશે ?'

આ સાંભળી પેલો નાનો છોકરો તો તુરત પાસે જઈ વિવેકથી કહેવા લાગ્યો, 'લાવો, આપા હું સળગાવી લાવું.' એમ કહી એ તો ગયો એવો થોડીવારમાં હોકો સળગાવીને પાછો આવ્યો એટલે બધાય કહેવા લાગ્યા 'વાહ આપા વાહ ! કામમાં તો ભણે ભારે હઈરો.' આ પછી એકબીજા અંદરો અંદર કહેવા લાગ્યા. 'ભણે આતો આપો ઠીક પણ ઓલો ગધનો કોણ છે ? ગોલકુનો ગોઠણે ફળિયો બાંધીને ડાયરામાં બેસી જાય છે ?'

ભગવાન સ્વામિનારાયણ મહાપ્રભુએ પોતાના આશ્રિતોને નિર્માનીપણે રહેવા અને નમ્રતાનો ગુણ કેળવવા માત્ર ઉપદેશ જ નથી આપ્યો પણ પોતાના વર્તન દ્વારાએ ઘણીવાર એને સ્વજીવનમાં ચરિતાર્થ કરી આપ્યો હતો. વર્ણિવેશે પોતે જૂનાગઢ ખાતે કોઈ સદાપ્રતીના ભલા માટે એના અન્નનો કણિકો જમવા બેઠા ત્યારે સ્વયંસેવકોએ એમને અહીં નહિ બીજે બેસો એમ કહી સાત સાત વખત ઉઠાડ્યા તોય એમણે સમર્થ હોવા છતાં ઝરણા કરી હતી. આણંદમાં દરબારોને નિર્માનીપણાના વચનો કહી સ્વસ્થ કર્યા હતા.

ભગવાન પોતે જ આ જગતમાં આવે ત્યારે સમર્થ હોવા છતાં જો નિર્માની ભાવે વર્તવાના પાઠ ભણાવે ત્યારે આશ્રિતજને એને જરૂર વિચારવું ઘટે.

નમ્રતા એ પાત્રતા પામવાનું સરળ અને સુગમ પરિબળ છે. માન મોટાઈ તો પ્રભુના માર્ગમાંય આડા આવે છે. જુઓને મોટા વજનદાર ઘંટ મંદિરને દરવાજે લટકતા હોય છે જ્યારે નાની ટોકરી તો ઠાકોરજી પાસે જ પડી હોય છેને ? દર્શનમાં નાનો સિક્કો સહેલાઈથી પ્રભુ પાસે પહોંચી જાય છે. જ્યારે મોટી નોટ રોકાઈ રહે છે, ખરું ને ? આવા તો અનેક દૃષ્ટાંતો આપણને જીવનમાં અહં છોડવાની પ્રેરણા આપી જાય છે.

સંતાનોએ શીખવા જેવું, વૃદ્ધોએ વિચારવા જેવું

આજે વૃદ્ધાશ્રમો-ઘરડાંના ઘર જેવી સંસ્થાઓ વધતી જતી જોઈ સમજી વર્ગને દુઃખ થાય છે. હા, કુટુંબમાં અનાદર પામેલા વૃદ્ધો માટેનાં આવાં આશ્રયસ્થાનો જરૂર આશીર્વાદ રૂપ ગણાય પણ આવાં સ્થાનોની વધતી જતી સંખ્યા સભ્યસમાજ માટે શરમજનક ગણાય.

શું રસોડામાં વર્ષોથી વપરાતાં વાસણો જ્યારે વાપરવા લાયક ન રહે-કામમાં ન લાગે ત્યારે ભંગારમાં કાઢી નંખાય છે તેમ આ વૃદ્ધો, ઉમર થતાં કંઈ કામકાજમાં ઉપયોગી ન રહે, માંદા સાજા રહે, તેમને જ્યારે સેવાની જરૂર હોય, કૌટુંબિક હૂંફની તેમને જરૂર હોય ત્યારે શું પેલા ભંગાર વાસણની જેમ તેમને કાઢી મૂકવાના હોય છે ? તેમને વૃદ્ધાશ્રમનો આશ્રય લેવો પડે ? શું આપણી ભારતીય સંસ્કૃતિને આ શોભે ?

ઘણાને ૫૦-૬૦ વર્ષ સુધી કમાતા ધમાતા કામ કરતા વૃદ્ધો સારા લાગે છે. પછી ધીમે ધીમે તેમની શારીરિક સ્ફૂર્તિ ઘટવા લાગે, ગાત્રો શિથિલ થાય, સંકોચાતાં જાય, માંડ માંડ ચલાય, આંખનું તેજ ઘટી જાય કે ચાલ્યું જાય, દાંત પડવા લાગે, ચોકઠાંચ ફીટ થાય નહિ, કાનપુરમાં હડતાલ પડે, ત્યારે અણસમજી સંતાનો આવા ઘરડાંને બોજારૂપ જુવે છે.

આવી પરિસ્થિતિ સરજાય તે સમજી સંતાનો માટે જરાય સારું નથી. સમાજ માટે આ શરમજનક ગણાય.

મા બાપે જેમ તેમ કરી કમાઈ, બચાવી છોકરાઓને ભણાવ્યા-ગણાવ્યા, પરણાવ્યા, ધંધે લગાડ્યા, જે કંઈ બને તે બધું કર્યું. પછી પગભર થયા બાદ, પરણ્યા બાદ, મા બાપને ભૂલી જનાર સંતાનોને કેવા ગણવા ?

નાના ઘરમાં તેમણે સારાય કુટુંબને સાચવ્યા ને તમારા બંગલામાં એક ખૂણે પણ તેમને તમો રાખી ન શકો ? મા-બાપ ન્યુસન્સ જેવા લાગે એ શું આજના તમારા શિક્ષણને, કે સામાજિક મોભાને શોભે છે ?

અરે વૃદ્ધો એતો કુટુંબની સાચી શોભા છે. જરૂર પડે ઘરડા ગાડુ વાળે એ ભૂલવું ન જોઈએ. તેમની પાસે અનુભવનું સોળવલું સોનું છે.

હા, ઘણીવાર વૃદ્ધોના સ્વભાવ પણ ફીટ થતા ન હોય એવું બનતું હોય તે માટે વૃદ્ધોને માટે પણ અહીં જુદા સૂચનો વિચારીશું પણ સંતાનોએ તેમના ઘડપણમાં થયેલ અમુક સ્વભાવ ચલાવી લેતાંય શીખવું જોઈએ. વૃદ્ધોએ હવે કચકચ કરવી ન જોઈએ. માએ વહુની ભૂલો કાઢી રોકટોક કરવી ન જોઈએ. સાથે સાથે દીકરા ને વહુએ પણ સહનશીલતા રાખી મા-બાપ પ્રત્યે સહાનુભૂતિ રાખવી જોઈએ.

રસ્તામાં વાહનો પોતપોતાની રીતે જુદી જુદી ગતિમાં ચાલતાં હોય છે. ફાસ્ટ ગતિમાં જનાર વાહન, ધીમી ગતિમાં ચાલતાં ખખડી ગયેલાં વાહનોની ઉપેક્ષા કરતા નથી, તેમની સાથે ટકરાતાં નથી પણ પોતાની સ્પીડમાં વધઘટ એડજસ્ટ કરીને પોતાનો રસ્તો તારવી લે છે. આજ રીતે કુટુંબમાં આજની પેઢી વધુ સ્પીડમાં દોડતી હોય, તેના વિચારો જુદા હોય, ઘરડાઓ ધીમી ગતિના હોય, રૂઢિચુસ્ત હોય, પણ રસ્તા ઉપર વાહનો અકસ્માત ટાળે છે ને સાચવીને પોતાનો રસ્તો કાઢી લે છે એમ કુટુંબમાં નવી જૂની પેઢીએ કરતાં શીખવું જોઈએ. મતભેદ કદાચ હોય પણ તેનાથી મનભેદ ન થાય, ક્લેશ ન થાય તે બંને પક્ષે જોવું જોઈએ. મા-બાપોએ પણ થોડું સમજવું વિચારવું જોઈએ. કેટલાક નિવૃત્ત થયા પછી ઘરમાં નાની બાબતમાં માથું મારતા હોય છે. પણ વૃદ્ધે હવે ઘણી બાબતની ઉપેક્ષા કરતાં, નભાવી લેતાં શીખવું જોઈએ.

નિવૃત્તિનો સમય-પ્રવૃત્તિ પછી પસાર કરવો ઘણાને કઠણ હોય છે પણ હવે તેમણે વધુ ધર્મ-ધ્યાન, વાંચન ને ભજન-ભક્તિમાં સમય વીતાવવો ને જરૂર હોય ત્યાં ઉપયોગી થવું.

માતા પણ પુત્રવધૂની કામકાજ અંગેની રીત વગેરેમાં બહુ માથું ન મારે. ગમતું હોય, સલાહ રુચતી હોય તો આપવી પણ સામું સાંભળવું પડે એવી પરિસ્થિતિ થવા દેવી નહિ. કંઈ થોડો બગાડ થતો હોય, તેમના જેવી કરકસર ન થતી હોય તો તેની ચિંતા ન કરવી. જો સલાહ માને એવી પુત્રવધૂ હોય તો તેને પણ મીઠાશથી પુત્રીની જેમ ગણીને કહેવું.

વૃદ્ધોએ બને ત્યાં સુધી પોતાની તબિયત સંભાળવી. પથ્ય ન આવે તેવી વસ્તુ સ્વાદ ખાતર ખાવાની ટેવ ટાળવી. ઘરડાને ઘડપણમાં અમુક વસ્તુ ખાવાની રૂચિ પણ થતી હોય એ સ્વાભાવિક છે. માટે પુત્રવધૂએ આ બાબત જાણી સમજી વૃદ્ધો મનમાં મુંઝાય એવું થવા ન દેવું. વૃદ્ધોએ જે મળે, જેવી સ્થિતિમાં રહેવા મળે તેમાં પ્રભુ ઈચ્છા માની સમજણથી રહેવું, આનંદથી જીવતાં શીખવું. પ્રભુ સ્મરણ કર્યા કરવું ને શ્રીજી એજ સાચા સગાં છે એમ માની વૈરાગ્યવૃત્તિ કેળવી. જગતમાં કે કુટુંબમાં બંધન ન થાય એવી રીતે રહેવું. પોતાના જીવનનું અંતિમ ધ્યેય મોક્ષ પ્રાપ્તિ છે તે ચૂકાય નહિ તેનું અનુસંધાન રાખવું. વાસના ટાળતા જવી ને સંસારમાં જળકમળવત્ રહેતાં શીખવું તો અંતરમાં સાચો આનંદ મળશે.

સંતાનો વૃદ્ધ-વડિલોને વિસારે નહિ પણ સેવાથી એમને શાંતિ આપે અને વૃદ્ધો પણ સમજણ કેળવી પ્રભુપરાયણ થવા પ્રયત્નશીલ રહે એવી પ્રભુને પ્રાર્થના.

શ્રીજી મહારાજના સમર્થ મુક્તોએ આ સત્સંગનો બગીચો ખીલવ્યો છે. સત્સંગના સ્થંભ જેવા સદ્ગુરુઓ આજે સત્સંગમાંથી અદ્દશ્ય થતા જાય છે. એટલે એમના પ્રત્યક્ષ દર્શન થતા બંધ થયા છે. હજુ પણ ક્યાંક ક્યાંક એવા સંત હોય છે, તેને ઓળખી તેનો મહિમા સમજીને સમાગમ કરી લેવો. કારણ કે સત્સંગના ઇતિહાસમાં જાણીએ છીએ કે ભગવાન ભેળા રહેતા તોય ખોટ રહી જતી તે સમાગમની કસરથી જ ખોટ રહેતી.

શ્રીજી મહારાજના રહસ્ય ને સિદ્ધાંતના વચનો આપણા હૃદયમાં એવા સદ્ગુરુઓ જ રેડતા હોય છે કે જે પોતે તો ભગવાનના સુખે સુખિયા હોય છે. પણ તેના સંગી અનેક મુમુક્ષુને એ સાચા સુખના ભોગી બનાવતા હોય છે. માટે એવા સંતના ગરજુ મટવું નહિ.

શ્રીજી મહારાજની આજ્ઞા ખબરદાર થઈને પાળવી. શ્રીજીએ આ વખતે આજ્ઞાપાલન ઉપર ખૂબ ભાર મૂક્યો છે. આજ્ઞા પાળે, શિક્ષાપત્રી પ્રમાણે રહે તેને જ આશ્રિત ગણ્યો છે. માટે સુધા-સાવધાન રહેવું. નિયમ, નિશ્ચય ને પક્ષ હોય તેજ સાચો સત્સંગી કહેવાય. ભગવાનના ભક્તો સાથે અરસપરસ હેત રાખવું. આ લોકના દેશકાળમાં હરખ-શોક આવવા દેવા નહિ. આપણને તો સાક્ષાત્ સ્વામિનારાયણ ભગવાન મળ્યા છે. એ રહસ્ય ચૈતન્યમાં સમજાય તો કોઈ વિઘ્ન નડી શકે નહિ. નહિ તો સત્સંગમાં જેટલી સમજણમાં ફેર હોય તેટલો ઉદ્વેગ પ્રવેશ કરી જાય. શ્રીજી મહારાજના સાચા ભક્ત પાસે તો માયા પેટ ફૂટે છે. જેને મોટા મુક્ત-ભક્તમાં આત્મબુદ્ધિ છે તે જ સત્યના સાચા પક્ષમાં છે. જેને માન-મોટપમાં ને ખાવા-પીવામાં આત્મબુદ્ધિ છે તે આ સમયે સત્યનિષ્ઠા રાખી શકતા નથી.

એક કંસારાને ત્યાં એક બિલાડી હતી. તે રોજ હથોડાથી વાસણો ટીપાય તે સાંભળી તેના અવાજથી ટેવાઈ ગઈ હતી. એક વખત એક પટેલના ઘરમાં તે બિલાડી પેઠી. દુધ, દહીં વગેરે બધું સાફ કરી નાખ્યું. પટેલને ખબર પડી એટલે બિલાડીને કાઢવા માટે થાળી વગાડવા લાગ્યા. પણ આતો કંસારાની બિલાડી. તે કાંઈ થાળીના અવાજથી બીતી હશે ? તેમ સંતો વાતો ભલેને કરે તે સાંભળી સાંભળીને કાન રીઢા થઈ ગયા હોય એટલે હવે ટકોરાથી શું વળે ? માટે કંસારાની બિલાડી જેવા ન થાવું. ભજન-ભક્તિ કરવાની, આજ્ઞાપાલક બનવાની પ્રેરણા આપતી કથાવાર્તા થાય તે હૃદયમાં ઉતારવી. જીવમાં શબ્દોની હાર્યો કરવી. સદ્ગુરુદેશને જીવમાં ઉતારવો. તો જ શાંતિ અને સાત્ત્વિકતા વધે અને ભગવાનની પરમ કૃપાના અધિક પાત્ર બનાય.

ભગવાનને ભજી લેવા

મનુષ્ય જન્મ ચોર્યાસી લાખ દેહરૂપી ચાળણીઓમાંથી ચળાઈને નીકળેલું રત્ન છે. એ રત્નનું જતન કરીને તેનો સદુપયોગ કરીએ તો જ મનુષ્ય જન્મ સાર્થક થયો ગણાય. માટે મનુષ્ય જન્મ સફળ કરવા જિંદગીની એક પણ પળ નકામી જવા દેવી નહિ, જે કાંઈ નવરાશ મળે તે ઇશ્વરભજનમાં ગાળવી.

મનુષ્યને પોતાનું પ્રારબ્ધ હોય તેને અનુસારે તેના દેહને સુખદુઃખ આવે છે. તથા જન્મ-મરણ થાય છે. પ્રારબ્ધનું ઉલ્લંઘન કરીને કોઈ સુખદુઃખ દેવા કે મારવા જીવાડવા દેવ-દેવીઓ સમર્થ નથી. તેમાં તો ભગવાન એક જ સમર્થ છે. માટે પરમેશ્વરનો દંઢ આશરો રાખી નિત્ય ભજનસ્મરણ કર્યા કરવું.

આ જગતમાં કર્તાહર્તા એક ભગવાન છે. ભગવાને જેમ ધાર્યું હશે તેમ થશે, આપણું કોઈનું ધાર્યું નહિ થાય. જો જીવનું ધાર્યું થતું હોત તો કોઈ ગરીબ રહેત નહિ. સર્વેને રાજા થવાનો વિચાર છે. પણ થવાતું નથી. શિક્ષાપત્રી, વચનામૃત જેવા સદ્ગ્રંથો વાંચી એકાગ્રપણે ધારવા ને વિચારવા અને શ્રીજીની નાની મોટી આજ્ઞાઓ ગરજી થઈને પાળવી. નહિતર તો હેરાન હેરાન થતા અંત નહિ આવે.

આ વખતે આપણા પુણ્યનો પાર નથી. શ્રીજીએ અનોખી કલ્યાણની રીતી આપણી પાસે મૂકી છે. તેમાંથી જે જેટલું કરશે તેટલું પામશે. પુરુષોત્તમ નારાયણનો દંઢ આશરો કરી લેવો. આશરા વિના કોઈ ધણી થાય એમ નથી. ન ધણિયાતાને સૌ મારે ને ડરાવે. માટે આપણે કાળ-કર્મ ને માયાથી ઉગરવા એક જ પુરુષોત્તમ નારાયણનો દંઢ આશરો કરી લેવો. આશરા વિના માથે પાણો બાંધીને 'સમુદ્ર તરવા જેવું છે. આજ તો મહારાજ અઢળક ઢળ્યા છે. સતયુગ, ત્રેતાયુગ, દ્વાપરમાં ભગવાનને મેળવવા માટે દેહ ઉપર રાફડાં થઈ જાય એટલાં તપ કરવાં પડતાં તોય ભગવાન મળવા દુર્લભ હતા. અને આજતો દૂધ, ચોખા જમે ને પલંગમાં પડ્યા રહે પણ આ ભગવાન અને સાચા સંતને જો સર્વોપરી માને તો તે છતે દેહે જ અક્ષરધામમાં છે. તેને બીજા કોઈ સાધન કરવા પડતાં નથી. આતો મહારાજે હથેળીમાં ગોળ આપેલ છે. માટે ભગવાન ભજી લેવા. ભગવાને બધું સાનુકૂળ આપ્યું છે. પણ જીવને જ ગરજ નથી. સ્વામીએ વાતુમાં લખ્યું છે, કેટલેક રૂપિયે આંખ, કાન વગેરે ઇન્દ્રિયો મળતી નથી, પણ ભગવાને દયા કરીને આપ્યું છે. શ્રીજી મહારાજે શરીરે તથા વ્યવહારે સુખી રાખ્યા છે. માટે ભગવાન ભજી લેવા. આ તો તકેતક છે. ફરી ફરી આવો જોગ નહિ આવે.

મનનીય મણકા

- (૧) રઝળતા ઢોર અને રખડેલ માણસ બન્ને સમાજ માટે જોખમી છે.
- (૨) વિષ્ટા પર બણબણતી માખીઓ અને વ્યસનોમાં ગળાડૂબ માનવ એ બે વચ્ચે કોઈ તફાવત નથી.
- (૩) પાપ જ્યારે કોઠે પડતું જાય છે ત્યારે માણસ જનાવર જેવો બની જાય છે.
- (૪) ધર્મસ્થાનમાં ઘડી જેટલો સમય લાંબોલય લાગે, કંટાળો આવે અને જુગારના અડ્ડામાં આખી રાત પણ ઓછી પડે. આ બાબત સૂચવે છે કે અંદરથી પવિત્રતા ખવાઈ ગઈ છે.
- (૫) ડગલેને પગલે પરપદાર્થોના હાથમાં રમાનારો માણસ, પરધનમાં રાચનારો માણસ, પરનારીનું ધ્યાન કરનારો માણસ, જૂઠ ચીજને સેવનારો માણસ, ભોંય પડેલા પોદળા કરતાં પણ વધુ નિર્માલ્ય હોય છે.
- (૬) સાપ, વીંછી ડંખે એટલે લોહી કાળુ પડે, વિષયરૂપી વિષધર ડંખે એટલે રૂડો, રૂપાળો, કાંતિમય આત્મા કાળો પડી જાય છે.
- (૭) ભોગ વિલાસનો સરવાળો વડીલોને ઉદ્ધત જવાબો આપવામાં અને અવિવેક બતાવવામાં જ પૂર્ણ થાય છે.
- (૮) વ્યસન મિત્રના સ્વરૂપે આપણા શરીરમાં ઘૂમે છે અને શત્રુ બનીને આપણને મારી નાખે છે.
- (૯) પાપ પરિપક્વ નથી થતા ત્યાં સુધી મીઠા લાગે છે, પણ પાકવા માંડે છે ત્યારે બહુ દુઃખ દે છે.
- (૧૦) વિવેકબુદ્ધિ, માનવમર્યાદા અને સત્ય ડૂબી જાય એવો તળિયા વિનાનો દરિયો તે પૈસો છે.
- (૧૧) માનવીનું જીવન અને લુહારની સાણસી બન્ને એક સરખા છે. ઘડીક પાણીની કુંડીમાં અને ઘડીક ધમણથી સળગતી આગમાં.
- (૧૨) કૂતરાનું ભસવું ને મૂર્ખાઓને કલેશ ઊભો કરવો એ બન્ને સહજ છે.
- (૧૩) ક્રોધ કરવો એટલે મધપૂડાની માખીઓ ઉપર પથ્થર ફેંકવાની ક્રિયા કરવી.
- (૧૪) તમારા મિત્રોમાં ઉત્તમ ચારિત્ર્યવાળાની જ પસંદગી કરજો. વ્યસની, દંભી, જુદા અને હલકીવાણીના લોકોથી હંમેશા દૂર રહેજો.
- (૧૫) શું શું કરો ? કમ ખાઓ, ગમ ખાઓ, નમ જાઓ.

સંત સમાગમ કીજે, હો નિશદિન... સંત-ટેક.
માન તજી સંતનકે મુખસે,
પ્રેમ સુધારસ પીજે હો... નિશ. ૧
અંતર કપટ મેટકે અપના,
લે ઉનકું મન દીજે હો...નિશ. ૨
ભવ દુઃખ ટળે બળે સબ દુષ્ક્રીત,
સબવિધિ કારજ સીજે હો...નિશ. ૩
બ્રહ્માનંદ કહે સંતકી સોબત,
જન્મ સુફળ કરી લીજે હો...નિશ. ૪

સંત પરમ હિતકારી જગતમાંહિ...સંત-ટેક.
પ્રભુપદ પ્રગટ કરાવત પ્રીતિ,
ભરમ મિટાવત ભારી...જગત. ૧
પરમકૃપાળુ સકળ જીવન પર,
હરિસમ સબ દુઃખહારી...જગત. ૨
ત્રિગુણાતીત ફિરત તનુ ત્યાગી,
રીત જગતસે ન્યારી...જગત. ૩
બ્રહ્માનંદ કહે સંત કી સોબત,
મિલત હે પ્રગટ મુશારી...જગત. ૪